

R EVISTA

INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Publicație științifico-practică, informativă și de drept

Nr.1 (8), 2009

*...Îndemn ne-ai dat, și sfaturi, și poruncă
Să fim mereu cu fruntea-n viitor
Și ne-ai aprins în inimi dor de muncă,
Ne-ai dat imbold la gând cutezător...*

Dragii noștri absolvenți,

Aceste rînduri ale lui Petru Zadnipru formulează în mod concentrat esența și prestața fericitului nostru contact în aulele Institutului Național al Justiției – una dintre cele mai noi instituții de învățămînt juridic din Republica Moldova, menită să contribuie la dimensionarea și realizarea reformei judiciare și de drept.

În noiembrie 2007, în viața Dumneavoastră s-a produs un eveniment care avea să pună începutul unei speranțe de a fi în rîndul celor care înfăptuiesc justiția – ați devenit audienți ai INJ.

Astăzi, cînd deja sînteți posesori ai atestatelor de absolvire, avem certitudinea că ați făcut o alegere corectă.

Pe parcursul celor 18 luni de instruire, Institutul v-a creat toate condițiile pentru a acumula cunoștințele adecvate profesiei la care aspirați, v-a oferit din plin posibilitatea de a fi îndrumați, sub aspect teoretic și practic, de formatori cu o înaltă pregătire didactică, de practicieni cu o experiență avansată în domeniu. Aceasta în pofida greutăților de diferit ordin, pe care trebuia să le depășim la etapa incipientă de funcționare.

Sperăm că străduințele noastre nu au fost zadarnice, că vă veți consacra fără rezerve viitoarei munci, identificîndu-vă ca absolvenți ai INJ. Vă dorim ca realizările ce vă caracterizează astăzi ca specialiști în devenire să fie suplimentate cu altele noi și să vă avansați mereu nivelul de cunoștințe juridice și non-juridice. Să nu vă părăsească spiritul de responsabilitate pentru preocupările nobile care vor deveni în curînd profesie și să acționați prompt în fața oportunităților.

La acestea adăugăm așteptările noastre că veți fi preocupați de salvarea valorilor general umane, de consolidarea crezului în justiție.

Să vă bucurați de cea mai înaltă apreciere, de respect și încredere din partea celor care vor solicita asistență. La rîndul nostru, ne vom bucura de fiecare succes al vostru, fie cît de mic, de orice reușită. Iar la necesitate vom fi alături și vom acorda sprijin.

Cele mai sincere și călduroase felicitări!

Pășiți cu dreptul și intrați în profesie!

Eugenia FISTICAN,
Director executiv al INJ

Fondator:

Institutul Național al Justiției

Certificatul de înregistrare nr.5505 din 08.11.2006

Redactor-șef:

Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare, INJ,
judecător detașat, Judecătoria Centru, Chișinău

Responsabil de ediție:

Eugenia FISTICAN, Director executiv al INJ

Colegiul de redacție:

Elena ARAMĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Teoria și Istoria Dreptului, USM

Sergiu BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Drept Penal și Criminologie, USM, formator INJ

Victor MORARU, doctor în drept,
profesor universitar, decan interimar al Facultății de Drept a USM,
membru al Consiliului INJ

Valeria ȘTERBET, doctor în drept,

judecător la Curtea Constituțională, formator INJ

Vasile CREȚU, doctor în drept, conferențiar universitar, USM,
membru al Consiliului Superior al Magistraturii

Elena BELEI, doctor în drept,
membru al Consiliului INJ, formator INJ

Iulia SÎRCU, judecător la Curtea Supremă de Justiție,
membru al Consiliului INJ

Eduard HARUNJEN, șef secție la Procuratura Generală,
membru al Consiliului INJ

Nina VASCAN, judecător la Curtea de Apel Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Maria GHERVAS, judecător la Judecătoria Botanică, Chișinău,
membru al Consiliului INJ

Lidia MARIN, șef Secție abilitați non-juridice,
relații cu publicul și editări, INJ

Olga PISARENCO, magistru în drept,
consilier al Directorului executiv al INJ

Redactare:

Ariadna STRUNGARU

Foto:

Ștefan ISTRATI, Ruslan VRABIE

Editură și tipar:

Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

Datele Institutului:

MD 2004, Moldova, Chișinău

str. S. Lazo, 1

tel: 23-27-00; fax: 23-27-55

e-mail: inj-rm@mail.md

Tiraj:

500 exemplare

*Redacția nu-și asumă responsabilitatea pentru opiniile
exprimate de autorii materialelor cuprinse în Doctrină*

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

FORMAREA INIȚIALĂ

PRIMA PROMOȚIE A INJ..... 2

AGENDĂ NORMATIVĂ 22

Regulament privind instruirea inițială și absolvire,
din 21.06.2007, cu modificările și completările
din 13 februarie 2009 23

Avizul nr.11 (2008) al Consiliului Consultativ
al Judecătorilor Europeni (CCJE) privind calitatea
hotărârilor judecătorești..... 28

DOCTRINĂ 38

Sergiu Brînza

Comentariul unor prevederi ale Hotărârii Plenului Curții
Supreme de Justiție, nr.17 din 7.11.2005, „Despre practica
judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind
viața sexuală”: infracțiunile prevăzute la
art.173-175 CP RM 38

Vitalie Stati

Aspecte teoretice și practice privind aplicarea răspunderii
penale pentru unele infracțiuni în domeniul transportului
auto..... 47

Василий Крещу

Решение суда по делам о признании лица ограниченно
дееспособным или недееспособным 57

Sergiu Furdui

Transferul persoanelor condamnate
(aspecte procedurale prin prisma legislației
și jurisprudenței Republicii Moldova)..... 64

Vladislav Manea

Delimitarea acțiunilor care dezorganizează activitatea
penitenciarelor (art.286 CP RM) de unele infracțiuni
contra justiției 69

Raisa Grecu

Constantin Stere despre Constituție și constituționalism:
abordare istorică și aspecte contemporane 74

Cărți noi de specialitate 79

Aforisme și maxime celebre 80

FORMAREA INIȚIALĂ. PRIMA PROMOȚIE A INJ

Alocuțiunea E.S. **Terry DAVIS**,
Secretar General al Consiliului Europei,
la întâlnirea cu absolvenții
primei promoții
a Institutului Național al Justiției
(5 martie 2009)

Alocuțiunea E.S. **Vladimir VORONIN**,
Președintele Republicii Moldova,
la ceremonia de înmînare a atestatorilor
primei promoții
a Institutului Național al Justiției
(31 martie 2009)

Onorată asistență!

Fără un sistem judiciar independent și eficient nu poate fi asigurată supremația legii, iar fără supremația legii nu există o democrație reală și nici respectul garantat pentru drepturile omului.

Rolul-cheie ce revine sistemelor judiciare în respectarea drepturilor omului este reflectat în Articolul 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, care garantează dreptul la un proces echitabil. În acest articol se stabilește că, citez: „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa”.

Cînd Moldova a aderat la Consiliul Europei, țara Dumneavoastră s-a angajat să accepte și să respecte standardele Consiliului Europei, care garantează funcționarea democratică a tuturor instituțiilor sale, inclusiv a sistemului judiciar. Aceasta presupune că magistrații sînt competenți și independenți.

În noiembrie 2007 am participat la ceremonia de inaugurare a Institutului Național al Justiției. Am spus cît de important a fost pentru mine de a fi prezent la această ceremonie și am promis că am să vin la prima promoție de absolvenți. Este o perioadă a anului destul de încărcată pentru mine și, de regulă, nu merg în vizită într-un stat membru care se află într-o perioadă preelectorală. Dar am acordat o mare importanță acestui eveniment și

Stimați absolvenți ai Institutului Național al Justiției!

Onorată asistență!

Mă simt onorat să particip astăzi, alături de Dumneavoastră, la acest eveniment deosebit de important pentru justiția din țara noastră.

Chiar dacă activează de doar un an și jumătate, Institutul Național al Justiției a reușit să se înscrie cum nu se poate mai bine în sistemul de drept al Republicii Moldova. Activitatea Institutului, așa cum arată primele sale rezultate, se anunță a fi foarte utilă pentru formarea personalului care urmează să înfăptuiască justiția în țara noastră. Și spun acest lucru pornind de la o axiomă, de la un adevăr general acceptat: o justiție independentă și eficientă este de neconceput fără dezvoltarea și fortificarea unui sistem de instruire a judecătorilor și procurorilor.

Responsabilitățile pe care le implică exercitarea funcției de judecător și a celei de procuror determină înaltele exigențe înaintate față de persoanele ce candidează la aceste funcții. Institutul Național al Justiției este chemat să formeze anume o pleiadă de judecători și de procurori, care, pe baza cunoștințelor acumulate, precum și prin dorința de a fi în pas cu cerințele timpului, va pune temelia unui sistem judiciar independent și eficient, în care cetățeanul simplu va avea încredere și cu care se va putea mîndri.

Țin să menționez cu satisfacție că fondarea Institutului Național al Justiției reprezintă un rezultat al colaborării fructuoase a țării noastre cu Consiliul Europei. Înaltul

de aceea sînt încîntat să fiu la Chișinău pentru a mă întîlni cu viitorii absolvenți ai primei promoții a Institutului.

S-a depus un mare efort și energie pentru a asigura fondarea și buna funcționare a Institutului Național al Justiției. Astăzi am văzut că, începînd din 2007, ați dezvoltat un curriculum foarte bun pentru formarea profesională inițială atât a judecătorilor, cît și a procurorilor. Aș dori să vă felicit cu ocazia înființării Institutului Național al Justiției, menționînd funcționarea cu succes, din noiembrie 2007, a acestei instituții.

Aș dori, de asemenea, să vă încurajez să evaluați acest prim an de experiență în scopul de a îmbunătăți curriculumul și planul activităților de formare în viitor.

Puteți conta, cu siguranță, și în continuare pe faptul că Consiliul European vă va ajuta în acest sens.

Programul European pentru Educație în domeniul Drepturilor Omului pentru profesiile juridice, cunoscut mai mult cu denumirea Programul HELP (ajutor), face ceea ce sugerează însăși denumirea lui. Acesta „ajută” să se dea asigurări că Convenția Europeană a Drepturilor Omului este corect înțeleasă și este aplicată, acolo unde e cazul, și de către persoane competente să înfăptuiască justiția, care este un serviciu public real pentru cetățeni, adică de judecători și procurori. Prin intermediul Programului nostru HELP, de asemenea, sîntem la dispoziția Dumneavoastră pentru a da formatorilor de la Institut ghidare suplimentară cu privire la modalitatea de implementare a metodelor de formare și la dezvoltarea materialelor și instrumentelor legate de diferite aspecte ale drepturilor omului.

În cele din urmă, vreau să vă informez că un nou proiect, de doi ani, aprobat de către Fondul de Încredere pentru Drepturile Omului (Trust Fund) al Consiliului European va începe să fie implementat în luna aprilie. Acesta se va adresa, în special, problemei privind neexecutarea hotărîrilor judecătorești cu caracter civil. Aceasta este o sursă majoră de îngrijorare pentru noi, și am încrederea că noul proiect va încuraja autoritățile moldovene să-și intensifice eforturile în acest domeniu.

Dar, să ne întoarcem la Institut și la prima sa promoție de absolvenți. Eu vă felicit și sper că exercitînd funcția de judecător sau de procuror întotdeauna veți ține cont de Articolul 6 al Convenției, care prevede dreptul la un proces echitabil. Pentru mine, acesta este piatra de temelie a democrației și a statului de drept.

Institutul Național al Justiției este rezultatul unui efort comun depus de către Republica Moldova și Consiliul European. Primii absolvenți vor contribui la constituirea unui sistem judecătorec independent, competent, eficient și imparțial în Moldova, a unui sistem de justiție cu adevărat democratic. Iar noi, cei de la Consiliul European, sîntem mîndri că am contribuit la aceasta.

Vă mulțumesc pentru atenție!

for european a încurajat chiar din capul locului crearea unei asemenea instituții, acordînd, totodată, un sprijin esențial pentru dezvoltarea ei. Un interes deosebit față de Institut manifestă domnul Terry Davis, Secretar General al Consiliului European. Domnia sa a participat la inaugurarea Institutului, l-a vizitat acum cîteva săptămîni, în preajma lansării primei sale promoții. Trebuie să remarc că înaltul oaspete a apreciat deosebit de elogios eforturile depuse de țara noastră, afirmînd că, prin crearea Institutului Național al Justiției, Republica Moldova nu numai că își îmbunătățește propriul sistem judiciar, dar, totodată, își aduce contribuția la consolidarea sistemului judiciar din întreaga Europă și oferă un exemplu demn de urmat altor state.

În perioada ce s-a scurs de la înființarea sa, Institutul Național al Justiției și-a confirmat înalta vocație instituțională. Trebuie menționate și apreciate după merit eforturile susținute depuse de colectivul Institutului pentru a organiza în termen-record formarea inițială a primilor candidați la funcțiile de judecător și de procuror, formarea profesională continuă a persoanelor ce exercită deja funcțiile de judecător, procuror, executor judecătorec în domeniul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru a edita suporturi de curs la disciplinele predate, precum și o publicație științifico-practică proprie. Totodată, Institutul Național al Justiției are un vast cîmp de activitate și pentru viitor. De aceea, este foarte important ca, în activitatea de zi cu zi, să se țină cont de rezultatele testării practice a cunoștințelor deja acumulate în cadrul procesului de instruire în Institut.

Astăzi, Institutul Național al Justiției a ajuns la prima sa promoție. Îmi face o deosebită plăcere să particip la festivitatea de înmînare a atestatelor, deoarece am susținut cu fermitate înființarea acestui Institut, atît pentru a crea condiții ca viitorii judecători și procurori să acumuleze cunoștințele și deprinderile necesare, cît și pentru ca procesul de investire în funcție a lor să devină mai transparent.

Stimați absolvenți ai Institutului Național al Justiției,

Dați-mi voie să Vă felicit cu ocazia finalizării studiilor. Îmi exprim speranța că Vă veți încadra cît mai activ în înfăptuirea justiției în Republica Moldova și că, fiind deja în funcția de procuror sau în cea de judecător, veți deveni promotori consecvenți ai gîndirii și practicii juridice internaționale avansate.

De asemenea, aș vrea să folosesc această oportunitate pentru a-i ura Institutului Național al Justiției activitate rodnică întru afirmarea valorilor statului de drept în Republica Moldova.

Vă urez succese și Vă mulțumesc pentru atenție!

PRIMA PROMOȚIE A INJ

Discurs rostit de **Eugenia FISTICAN**, Director executiv al INJ,
la întâlnirea E.S. Terry DAVIS, Secretar General al Consiliului Europei,
cu absolvenții primei promoții – candidați la funcțiile de judecător și de procuror (5 martie 2009)

Exelență, mult stimat domnule Secretar General al Consiliului Europei!

Onorată asistență! Dragi audienți!

Dimensiunea cu care se măsoară nivelul de democrație într-o țară o reprezintă gradul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În acest sens, fiecare stat își creează propriile mecanisme de protecție a lor. Institutul Național al Justiției a fost fondat pentru a deveni unul dintre mecanismele de protecție a drepturilor omului în țara noastră, deoarece numai un corp de judecători și procurori bine pregătiți, numiți în funcție pe principii de transparență și echitate, este capabil să asigure exercitarea reală a dreptului fundamental la un proces echitabil în fața unei instanțe judecătorești independente și imparțiale, drept prevăzut de Convenția Europeană.

Acum câteva luni, Institutul Național al Justiției, căruia îi revine sarcina de a fi garant al standardelor profesionale în justiție, a marcat prima sa aniversare de la Inaugurarea Oficială. Acest eveniment va rămâne în istoria noastră ca unul remarcabil, constituind un exemplu fericit al înfructușării unor eforturi comune la nivel național și internațional.

Anul ce s-a scurs atât de repede a fost pentru noi un an în care a trebuit să ne exercităm din plin activitatea în conformitate cu sarcinile ce ne revin potrivit legii.

Sincer vorbind, nu ne-a fost deloc ușor, deoarece tot ce am făcut, am făcut-o pentru prima dată. Începând cu lansarea primului curs de instruire inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, a executorilor judecătorești, a consilierilor de probațiune și a mediatorilor și terminând cu activitatea de evaluare finală a cunoștințelor audienților primei promoții a INJ, cărora la finele lunii martie le vor fi înmânate atestate de absolvire a primului curs de instruire inițială.

Vom reitera și astăzi rolul esențial al Consiliului Europei în constituirea Institutului Național al Justiției, rolul Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei privind sporirea independenței, transparenței și eficienței justiției în Republica Moldova, în cadrul căruia am beneficiat de o asistență esențială, dar și al celorlalți parteneri ai INJ, inclusiv Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Programul Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare și alții. Vă adresăm tuturor sincere mulțumiri pentru colaborarea eficientă cu INJ.

Dragi viitori absolvenți!

Institutul Național al Justiției a depus mari eforturi în vederea asigurării unei instruirii eficiente a Dumneavoastră. După susținerea cu succes a examenelor de absolvire va urma angajarea în funcție. Sperăm și ne dorim ca tot ce ați acumulat pe parcursul acestor 18 luni să vă fie de real folos. Și, ca primi absolvenți ai INJ, să faceți față lucrurilor, să contribuiți la protecția drepturilor omului în țara noastră, să fiți discipoli demni ai acestei instituții.

Stimați oaspeți!

Probabil, sîntem cea mai fericită Școală de Magistratură din Europa, deoarece a doua oară ne onorează cu prezența Excelența Sa Terry DAVIS, Secretar General al Consiliului Europei, pe care îl considerăm un adevărat prieten al Institutului Național al Justiției.

Folosindu-ne de ocazie, ne exprimăm gratitudinea și față de Excelența Sa Vladimir VORONIN, Președintele Republicii Moldova, care, punînd piatra de temelie la constituirea și consolidarea instituției noastre, de fapt, a pus baza acestei prietenii.

Vă mulțumesc.

PRIMA PROMOȚIE A INJ

Din discursul lui **Nicolae CLIMA**,
Președinte al Consiliului Superior al Magistraturii,
la întâlnirea E.S. Terry DAVIS, Secretar General al Consiliului Europei, cu absolvenții primei
promoții a INJ – candidați la funcțiile de judecător și de procuror (5 martie 2009)

Stimate domnule Secretar General al Consiliului Europei! Doamnelor și domnilor!

Onorată asistență!

Acum un an și jumătate a fost fondat Institutul Național al Justiției, la a cărui deschidere oficială, în noiembrie 2007, ne-a onorat cu prezența domnul Terry Davis, Secretar General al Consiliului Europei.

Lansarea Institutului Național al Justiției a fost o cerință a timpului dictată atât de rigorile organismelor internaționale, cât și o necesitate evidentă pentru societate și statul Republica Moldova în ansamblu, pentru perfecționarea în continuare a cadrelor din justiție.

Sistemul judecătoresc din Republica Moldova este unul din beneficiarii activității INJ, în cadrul căruia se pregătesc cadre pentru justiție și își perfectează profesionalismul judecătorii și alți angajați ai instanțelor judecătorești.

Sîntem deja la timpul absolvirii primei promoții a INJ și atât în acest sens, cât și în domeniul instruirii continue a judecătorilor și altor angajați avem deja primele roade.

CSM a solicitat în primii doi ani pregătirea a 10 audienți – viitori candidați la funcția de judecător și primele persoane la finele lunii martie curent, după absolvirea INJ, vor trece sub auspiciul CSM pentru a fi asigurați cu locuri de muncă în calitate de judecători.

Actualmente, în sistemul judecătoresc sînt circa 12 locuri vacante de judecător și judecător de instrucție în prima instanță, care vor fi oferite absolvenților INJ în proporția și în modul stabilit de lege.

La anul viitor vor finaliza studiile încă 9 audienți, iar perspectiva locurilor vacante ne permite majorarea numărului de audienți ai INJ chiar începînd cu examenle de admitere pentru anul de studii 2009-2010.

Stimate domnule Secretar General!

Atunci, în 2007, în discursul Dumneavoastră la ceremonia de inaugurare a INJ ați exprimat cuvinte de satisfacție în legătură cu Programul Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei care se implementează în sistemul judecătoresc din Republica Moldova menționînd, citez: „Țin să profit de această ocazie pentru a felicita corpul judiciar moldovenesc pentru angajamentul său activ în lupta împotriva corupției. Planul de integritate pentru promovarea unei etici profesionale și consolidarea mecanismelor interne de control este rezultatul Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei. Consider că alte instituții publice ar trebui să urmeze exemplul puterii judiciare și să ia această inițiativă încununată de succes ca model cînd este vorba despre consolidarea rezistenței instituționale împotriva corupției”. Am încheiat citatul.

Această apreciere a servit ca un factor mobilizator pentru implementarea acestui program de eradicare a factorilor de corupție din sistemul judecătoresc.

Consider că sistemul judecătoresc și în continuare, prin măsurile care se iau, inclusiv prin ridicarea nivelului profesional, va spori capacitățile sale întru efectuarea unei justiții independente, eficiente și imparțiale.

Va multumesc.

PRIMA PROMOȚIE A INJ

Din discursul lui **Valeriu GURBULEA**,
Procuror General al Republicii Moldova,
la întâlnirea E.S. Terry DAVIS, Secretar General al Consiliului Europei, cu absolvenții
primei promoții a INJ – candidați la funcțiile de judecător și de procuror (5 martie 2009)

Onorată asistență, stimați invitați și colegi!

Fondarea și activitatea Institutului Național al Justiției au pus începutul de corelare a noilor idei și modalități de acțiune cu propriile experiențe de aplicare a practicilor avansate ale altor state.

Promotorii acestuia au înfruntat multiple piedici și situații dificile în procesul de fondare și consolidare a Institutului, inclusiv asigurarea cu edificiu și spații pentru studii, crearea infrastructurii și elaborarea programelor de instruire.

Acum câțiva ani, nimeni nici nu visa că va fi posibilă crearea unei asemenea instituții publice. Doar prin eforturi susținute, deopotrivă, ale autorității judecătorești, altor autorități ale statului, precum și cu aportul Excelenței Sale Terry Davis, Secretar General al Consiliului Europei, ne-a reușit acel pas la fondarea instituției.

Doresc să aduc, în acest sens, sincere mulțumiri tuturor promotorilor Institutului, în special Excelenței Sale Terry Davis, pentru susținerea și depășirea dificultăților la instituirea și în activitatea cotidiană a instituției.

În curînd, Institutul Național al Justiției va deschide larg ușile pentru a oferi societății moldovenești primii absolvenți, tineri și tinere, candidați la funcțiile de procuror și de judecător.

Procuratura Generală, precum și societatea în ansamblu, mizează pe faptul că absolvenții Institutului Național al Justiției vor implementa corect și onest cunoștințele acumulate în această prestigioasă instituție, iar activitatea lor în calitate de procurori și de judecători va corespunde exigențelor ce reies din angajamentele de integrare europeană, asigurînd colaborarea și modernizarea instituțională a Procuraturii Generale și a Consiliului Superior al Magistraturii.

Cadrul legislativ care reglementează activitatea Institutului Național al Justiției, iar recent și cea a Procuraturii, statuează că instruirea specialiștilor în cadrul Institutului reprezintă una dintre condițiile obligatorii pentru numirea în funcția de procuror. Așadar, Institutul Național al Justiției va reprezenta, de acum încolo, baza prin care se va investi cu responsabilitate în formarea și educarea viitorului corp de procurori.

Astfel, completarea funcțiilor de procurori și de judecători cu absolvenți ai Institutului Național al Justiției va influența pozitiv rezultatele activității noastre nobile de contribuire la înfăptuirea justiției, de prevenire și combatere a infracționalismului, corupției și, evident, la sporirea credibilității societății în actul de justiție.

Întru asigurarea executării sarcinilor puse în fața justițiabililor, în procesul de instruire a procurorilor și judecătorilor în cadrul Institutului Național al Justiției urmează ca, paralel cu cunoștințele teoretice și practice, să se cultive audiințelor sentimente de devotament cauzei, de disciplină executorie, comportament ireproșabil, imparțialitate, neapartenență politică, echitate și onestitate.

Cu această ocazie, în numele întregului corp de procurori ai Republicii Moldova, Vă urez succese la examenele de absolvire și o încadrare reușită în sistemul organelor Procuraturii și ale justiției, care mizează mult pe aptitudinile Dumneavoastră profesionale acumulate pe parcursul studiilor în Institutul Național al Justiției.

Vă mulțumesc pentru atenție!

PRIMA PROMOȚIE A INJ

Din discursul lui **Vitalie PÎRLOG**,
Ministru al Justiției,

la întâlnirea E.S. Terry DAVIS, Secretar General al Consiliului Europei, cu absolvenții primei promoții a INJ – candidați la funcțiile de judecător și de procuror (5 martie 2009)

Exceelență, domnule Secretar General!

Stimați colegi! Stimați auditori ai Institutului Național al Justiției! Onorată audiență!

Deși independent în esență, Institutul Național al Justiției nu este totuși o instituție izolată. Progresul nu se poate realiza decât prin acțiuni concertate. În virtutea rolului Ministerului Justiției, colaborarea dintre cele două instituții este indispensabilă. Prezența mea aici vine să reconfirme angajamentul Ministerului Justiției și al meu personal privind sprijinul pe care sîntem dispuși să îl acordăm Institutului Național al Justiției. La rîndul nostru, mizăm și noi pe o colaborare eficace cu acesta în continuare.

Aș vrea să salut prezența Secretarului General al Consiliului Europei, care vine să marcheze sprijinul și atenția deosebită pe care o atașează înaltul for european Institutului Național al Justiției. Exprim recunoștință Consiliului Europei pentru asistența acordată la crearea și demararea activității Institutului Național al Justiției, precum și tuturor organizațiilor care au acordat suportul necesar Institutului, în mod deosebit Programului Comun al Comisiei Europene și Consiliului Europei, Programului Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” și Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.

Prin asigurarea competenței și probității actorilor ce contribuie la înfăptuirea justiției, Institutul Național al Justiției își va aduce aportul la sporirea calității, transparenței și eficacității actului de justiție și, implicit, la consolidarea încrederii cetățenilor în justiția din Republica Moldova. Instruirea la Institutul Național al Justiției constituie pentru fiecare dintre Dumneavoastră o etapă a unei vieți profesionale consacrate integral Justiției. Pentru toți cei care veți absolvi în curînd și vă veți integra în profesie după studii îndelungate, un concurs dificil și, uneori, după un alt parcurs profesional, proiectul Dvs. profesional e pe cale să se împlinească. Iar pentru aceasta ați muncit din greu.

Nu ați ales, nici pe departe, cea mai ușoară meserie. Dumneavoastră sînteți artizanii Justiției de mîine. Ministerul Justiției vă împărtășește obiectivele, vă dorește curaj în această provocare și vă asigură de întreaga sa susținere pentru a obține rezultate cît mai frumoase.

Sîntem conștienți că necesitățile de instruire sînt permanente. Așteptările cetățenilor vizavi de Justiție sînt mult mai puternice astăzi decît erau acum 50 sau 10 ani. În acest context, instruirea în cadrul Institutului Național al Justiției oferă o pregătire de calitate. Instruirea inițială vă va permite să faceți față funcțiilor, printr-o pregătire, bineînțeles, tehnică și juridică, distinctă de cea universitară, a materiilor care sînt în centrul profesiei. În sfîrșit, instruirea continuă, indispensabilă pentru a ține pasul cu evoluțiile din societatea noastră, va permite să vă perfecționați cunoștințele pe tot parcursul activității profesionale. Aș remarca aici și aportul Institutului la instruirea executorilor judecătorești, a consilierilor de probațiune și a mediatorilor.

În eficacitatea justiției s-a investit foarte mult. De aceea, trebuie să avem obiective ambițioase în schimbul mijloacelor acordate. Promoțiile Institutului Național al Justiției trebuie să reflecte mijloacele investite atît ca număr, cît și calitate. Posibilitățile de recrutare a judecătorilor și procurorilor se vor diversifica, iar absolvenții Institutului vor constitui, sînt sigur, o sursă de progres pentru ansamblul corpului judecătorec și al procurorilor.

Vă mulțumesc pentru atenție!

PRIMA PROMOȚIE A INJ (1 OCTOMBRIE 2007 – 31 MARTIE 2009)

Dumitru Purici

Cristina Corciu

Alexandru Spoială

Victoria Alexuța

Olesea Visterniceanu

Vitalie Lungu

Valentin Caisin

Vasilisa Muntean

Ion Negurița

Ruxanda Pulbere

Gheorghe Mițu

Olesea Pogolșa

Natalia Clevadi

Vitalie Busuioc

Tatiana Prutean

Sergiu Moraru

Snejana Cazacu

Mihail Ivanov

Vladimir Severin

Victoria Lanovenco

Sergiu Zmeu

Victoria Sîrbu

Mihai Stăvilă

Lilia Ciocoi

Taras Patraman

Alexei Lungu

Adrian Cerbu

Ion Malanciuc

Ion Brînză

PRIMA PROMOȚIE A INJ

MESAJE DE SALUT ALE ABSOLVENȚILOR

Snejana CAZACU,
candidat la funcția de procuror
(Întâlnirea Secretarului General
al Consiliului Europei Terry DAVIS
cu absolvenții primei promoții a INJ,
5 martie 2009)
(Discurs rostit în limba engleză)

Mult stimate domnule Secretar General al Consiliului Europei!

Onorată asistență!

Dacă e să vorbim despre procesul educațional din cadrul INJ, el este diferit de cel universitar, pentru că la cursurile universitare se pune mai mult accent pe partea teoretică, pe când la cele de la Institut – pe cea practică, pe acele greșeli comise de procurori și judecători în activitatea lor. Profitând de ocazia că ne aflăm la acest fericit eveniment și ținând cont de faptul că peste ceva vreme vom absolvi Institutul, vreau să aduc sincere mulțumiri grupului de formatori care ne-au împărtășit cunoștințele, ne-au acordat asistență și ajutor în procesul de instruire. Avem și o doleanță în această privință: ar fi foarte bine dacă colegii noștri din promoțiile ulterioare vor avea mai multe posibilități de a face schimb de experiență cu semenii noștri din alte țări, pentru a învăța mai multe despre legislația altor țări, pentru a lua cunoștință de bunele practici, mecanismele de soluționare a diverselor cauze. Făcând în acest context referire la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, care este o instituție creată anume pentru a pune în practică Convenția Europeană a Drepturilor Omului, considerăm că ar fi binevenit dacă audienții INJ ar avea posibilitatea să participe personal la lucrările Curții Europene pentru Drepturile Omului, ca să vadă pe viu cum funcționează această instanță, care sînt procedurile CtEDO și care este rolul celor două părți participante la proces.

Vrem să aducem mulțumiri tuturor celor care ne-au ajutat în timpul studiilor, în același rînd Consiliului Europei și Comisiei Europene, altor parteneri naționali și internaționali ai INJ. De asemenea, sîntem profund recunoscători conducerii și administrației INJ pentru munca depusă, pentru faptul că ne-au oferit posibilitatea de a ne instrui, de a absolvi și de a deveni judecători și procurori.

Vreau să felicit toți audienții, în special pe cei care urmează să absolutească Institutul la sfîrșitul lunii martie. Curaj tuturor!

Alexandru SPOIALĂ,
candidat la funcția de judecător
(Festivitatea de înmînare a atestatorilor
primei promoții de absolvenți ai INJ,
31 martie 2009)

Mult stimate Domnule Președinte al Republicii Moldova!

Onorată asistență! Stimați colegi!

Asistăm cu toții la un eveniment foarte frumos și de importanță majoră: înmînarea atestatorilor absolvenților primei promoții a INJ. În acest context, doresc să exprim adîncă recunoștință și grațitudine față de conducerea Institutului, care a muncit foarte mult ca să ajungem în această zi, importantă pentru noi, primii absolvenți.

În iulie 2006, citind Legea cu privire la Institutul Național al Justiției, m-am gîndit că o asemenea instituție va exista undeva peste 5-6 ani. Nici nu puteam să-mi imaginez că deja peste un an voi avea fericita ocazie să devin audientul ei. În calitate de audienți, nu am simțit toate greutățile legate de crearea Institutului. În schimb, am fost beneficiari ai serviciilor prestate de el și martori ai tuturor succeselor sale. Totodată, vreau să subliniez că condițiile create aici pentru audienți sînt mult mai bune în comparație cu alte instituții de învățămînt din republică. În acest sens, mă refer la bursa de care am beneficiat, la organizarea procesului de instruire, la formatorii de cea mai înaltă probitate. Un alt aspect pozitiv, din punctul de vedere al audienților, constă în faptul că materia predată are o nuanță practică vădită, lucru care ne-a ajutat să susținem cu succes stagiul de practică. Mai mult, în cadrul INJ au fost predate

unele discipline care nu sînt incluse în curricula facultăților de drept. Aș menționa, în primul rînd, modulul „Practica Curții Europene pentru Drepturile Omului”, ca să continui cu Dreptul comunitar, limba engleză, abilitățile non-juridice. Consider că materia predată în cadrul Institutului este utilă și necesară, iar abilitățile juridice și non-juridice aici formate și dezvoltate ne-au permis să participăm la concursul internațional THEMIS organizat în cadrul Rețelei de la Lisabona.

La Institutul Național al Justiției au fost instituite standarde înalte în domeniul pregătirii inițiale și este o obligație a noastră, a tuturor audienților, să transpunem aceste standarde în activitatea practică.

Vă mulțumesc!

PRIMA PROMOȚIE A INJ

Dumitru PURICI,
candidat la funcția de procuror
(Festivitatea de înmînare a atestatorilor
primei promoții de absolvenți ai INJ,
31 martie 2009)

Mult stimate Domnule Președinte al Republicii Moldova!

Onorați invitați!

În numele meu și al colegilor mei – absolvenți ai Institutului Național al Justiției – adresez sincere mulțumiri domnului Președinte al Republicii Moldova pentru contribuția considerabilă la crearea INJ, pentru posibilitatea acordată de a face studii la cea mai prestigioasă instituție națională și de a ne forma, la cel mai înalt nivel, abilități profesionale. Vreau să mulțumesc, de asemenea, domnului Procuror General, domnului Președinte al Curții Supreme de Justiție, Domnului Președinte al Consiliului Superior al Magistraturii, precum și tutorilor de practică pentru cele 6 luni ale stagiului de practică în cadrul organelor procuraturii și al instanțelor judecătorești. Ne-ați îndrumat și ați favorizat dobîndirea de noi cunoștințe teoretice și formarea aptitudinilor practice.

Vreau să mulțumesc administrației INJ pentru spiritul organizat în care ați activat și pentru dăruirea Dumneavoastră totală. Exprim înalta recunoștință și formatorilor care ne-au oferit un sistem coerent de cunoștințe, de bune practici, precum și de norme deontologice, conștientizînd rolul fiecăruia dintre noi în înfăptuirea actului de justiție. Nu în ultimul rînd, aducem mulțumiri secțiilor didactico-metodică și de instruire inițială din cadrul INJ. Dorim succes promoțiilor care ne vor urma.

Vă mulțumesc!

ANCHETA INJ

1. Pentru Dvs., justiția este...
2. A fi judecător/procuror înseamnă ...
3. Calitățile de bază ale unui judecător/procuror trebuie să fie ...
4. Instruirea în cadrul INJ a fost utilă, deoarece ...
5. Sloganul Dvs. preferat:

Alexuța Victoria,
candidat la funcția de procuror

1. ... dreptate, ordine.
2. ...a apăra interesele cetățeanului, statului, a curma încălcările de lege, a instaura în stat ordinea și stabilitatea care sînt atât de necesare într-o societate democratică.
3. ... onestitatea, profesionalismul, să-și dedice întreaga activitate unor scopuri nobile întru a contribui la prosperarea statului nostru.
4. ... ne-a format și dezvoltat aptitudini profesionale.
5. „A fi demn de o întimplare, a fi om e lucru mare”.

Caisin Valentin,
candidat la funcția de judecător

1. ... arta binelui și a dreptății. Justiția este mijlocul prin care se corectează ilegalitățile.
2. ... a te manifesta ca un bun specialist, a cunoaște legislația și a o aplica adecvat; deci, a da dovadă de profesionalism.
3. ... integritatea, corectitudinea, egalitatea, competența și străduința.
4. ... am avut posibilitatea de a însuși multiple aspecte practice și teoretice pentru a deveni un bun specialist.
5. „Dura lex, sed lex” (Legea e dură, dar e lege).

Brînza Ion,
candidat la funcția de procuror

1. ... înfăptuirea actului de justiție prin intermediul procedurilor stabilite strict prin lege.
2. ... a fi cel care respectă legislația națională, prevederile tratatelor la care RM este parte, drepturile și libertățile fundamentale ale omului.
3. ... verticalitatea, un comportament ireproșabil atât în timpul, cît și în afara orelor de serviciu.
4. ... am înțeles și am conștientizat specificul profesiei alese și ce nivel de responsabilitate ea cere.
5. „Respectă legile și vei fi liber”.

Busuioc Vitalie,
candidat la funcția de procuror

1. ... actul suprem de înfăptuire a dreptății și echității sociale în cadrul unui stat de drept.
2. ... a fi demn de a înfăptui actul de justiție.
3. ... onestitatea, imparțialitatea, cinstea, onoarea.
4. ... constituie etapa esențială a formării unor abilități adecvate pentru aplicarea prolifică a cunoștințelor la înfăptuirea justiției.
5. „Repetitio est mater studiorum”.

PRIMA PROMOȚIE A INJ

SECVENȚE DE LA EXAMENELE DE ABSOLVIRE

ANCHETA INJ

1. Pentru Dvs., justiția este...

2. A fi judecător/procuror înseamnă ...

3. Calitățile de bază ale unui judecător/procuror trebuie să fie ...

4. Instruirea în cadrul INJ a fost utilă, deoarece ...

5. Sloganul Dvs. preferat:

Cerbu Andrian,
candidat la funcția de judecător

1. ... *puterea independentă din stat ca funcție, inclusiv apărarea cetățenilor de abuzurile comise în vederea asigurării triumfului adevărului.*
2. ... *a se conduce de lege, a o aplica nu doar în litera, ci și în spiritul ei.*
3. ... *independența, imparțialitatea, integritatea, corectitudinea, competența și străduința.*
4. ... *am avut posibilitatea de a acumula cunoștințe noi și de a le consolida pe cele deja acumulate.*
5. „A fi sau a nu fi?” – aceasta este întrebarea.

Cazacu Snejana,
candidat la funcția de procuror

1. ... *o treaptă spre atingerea adevărului.*
2. ... *a deține puterea dreptății și a echității.*
3. ... *corectitudinea, profesionalismul, imparțialitatea.*
4. ... *s-a atras atenția asupra momentelor de ordin practic care vor fi întâlnite în exercitarea funcției.*
5. „Totul este posibil, dorință să fie!”

Corciu Cristina,
candidat la funcția de procuror

1. ... *înfăptuirea actului de stabilire a dreptății, adevărului; asigurarea drepturilor și libertăților persoanei.*
2. ... *a sta la baza justiției și a înfăptui dreptatea.*
3. ... *sinceritatea, independența, abilitatea, înțelepciunea, inteligența, echitatea.*
4. ... *am pus accentul pe practică, pe cazurile CtEDO ș.a.*
5. „A te cunoaște pe tine însuși este cel mai dificil lucru”.

Ciocii Lilia,
candidat la funcția de judecător

1. ... *aplicarea sancțiunilor prevăzute de lege, astfel încât să domine echitatea.*
2. ... *a-ți perfecționa încontinuu cunoștințele juridice prin instruirea în domeniu; a fi un etalon pentru ceilalți membri ai societății.*
3. ... *competența, responsabilitatea, independența, toleranța.*
4. ... *accentul a fost pus și pe dezvoltarea abilităților practice, deoarece nu toți audienții au o careva experiență de muncă în domeniu.*
5. „Oamenii când încetează să citească, încetează și să gândească”.

PRIMA PROMOȚIE A INJ

„CALITATEA STUDIILOR ESTE UN PUNCT FORTE AL INJ”

Această afirmație au făcut-o în cadrul unei „mese rotunde” proaspeții absolvenți ai INJ: candidații la funcția de judecător Lilia CIOCOI, Alexandru SPOIALĂ, Adrian CERBU, Ion MALANCIUC, Victoria SÎRBU; candidații la funcția de procuror Olesia POGOLȘA, Vitalie BUSUIOC, Vladimir SEVERIN, Tatiana PRUTEAN, Sergiu MORARU.

La discuție a fost prezentă Liubovi BRÎNZA, șef Direcție instruire și cercetare a INJ.

COR: În primul rând, vă felicit cu ocazia unui eveniment important pentru Dvs. – absolvirea INJ. În ce a constat utilitatea studiilor la această instituție și care e importanța lor pentru cariera Dvs. ulterioară?

I. MALANCIUC: Dacă la facultate s-a pus accentul pe teorie, aceste 18 luni la INJ au fost foarte utile sub aspect practic. Este o foarte mare diferență între aceea cum eram atunci, când am devenit audienți, și cum sîntem acum, când deja sîntem absolvenți. Ne va fi mult mai ușor, vom ști cum trebuie de procedat într-un caz sau altul când vom fi angajați în funcția la care tindem.

V. SÎRBU: INJ pentru Republica Moldova este o inovație, o instituție care pînă nu demult nu a existat. Este foarte binevenită pentru pregătirea viitorilor judecători și procurori, deoarece în cadrul ei s-a făcut o instruire multiaspectuală care a inclus obiecte atît cu profilul juridic, cît și non-juridic, foarte necesare formării abilităților unui judecător.

A. CERBU: Calitatea cunoștințelor noastre evaluatorii au apreciat-o ca foarte înaltă. A fost o bucurie să am alături așa colegi. Al doilea aspect pe care vreau să-l menționez este că pentru noi a fost o plăcere deosebită să avem lecții cu judecători de la CSJ, care ne-au învățat aplicarea practică a legii, nu doar aspectul teoretic al problemei.

ANCHETA INJ

1. Pentru Dvs., justiția este...	2. A fi judecător/procuror înseamnă ...	3. Calitățile de bază ale unui judecător/procuror trebuie să fie ...	4. Instruirea în cadrul INJ a fost utilă, deoarece ...	5. Sloganul Dvs. preferat:
<p>Ivanov Mihail, candidat la funcția de procuror</p> <p>1. ... activitate de realizare practică a adevărului, de traducere în viață a conținutului dreptului.</p> <p>2. ... a înfăptui justiția repunînd oamenii în drepturile lezate, a duce o luptă categorică cu toate încălcările normelor de drept.</p> <p>3. ... imparțialitatea, obiectivitatea, profesionalismul.</p> <p>4. ... în cadrul acestei instituții, la finele studiilor, m-am simțit pregătit să activez.</p> <p>5. „Fiat justitia, et pereat mundus”.</p>	<p>Lanovenco Victoria, candidat la funcția de procuror</p> <p>1. ... un proces în care dreptatea și echitatea sînt învingătoare.</p> <p>2. ... a avea responsabilitatea ca legea să fie respectată.</p> <p>3. ... onestitatea, perseverența, imparțialitatea, obiectivitatea.</p> <p>4. ... a fundamentat și a completat cunoștințele în domeniul dreptului, a dezvoltat abilități necesare pentru exercitarea atribuțiilor ce revin unui procuror.</p> <p>5. „Per aspera ad astra”.</p>	<p>Clevadi Natalia, candidat la funcția de judecător</p> <p>1. ... activitatea instanțelor de judecată în soluționarea litigiilor privind stabilirea adevărului obiectiv.</p> <p>2. ... a îndreptăți încrederea persoanelor privind rezolvarea obiectivă și imparțială a cauzelor.</p> <p>3. ... obiectivitatea, imparțialitatea, competența.</p> <p>4. ... a permis aprofundarea cunoștințelor deja existente, acumularea de noi cunoștințe, atît sub aspect teoretic, cît și practic.</p> <p>5. „Nu este de ajuns să se facă justiție. Trebuie să se vadă că s-a făcut justiție”.</p>	<p>Lungu Alexei, candidat la funcția de procuror</p> <p>1. ... activitate și rezultat, care într-o societate democratică trebuie să fie de cea mai înaltă probitate.</p> <p>2. ... a îndeplini o parte din atribuțiile statului.</p> <p>3. ... perseverența, devotamentul, onestitatea.</p> <p>4. ... am obținut cunoștințe teoretice și practice mai profunde.</p> <p>5. „Munca l-a slăvit pe om”.</p>	

Pentru mine a fost foarte interesant următorul lucru: dimineața eram la Institut în calitate de audient, iar după masă plecam la Universitate unde mă aflam în altă ipostază – țin acolo lecții. Vreau să spun că unele lucruri deja am început să le privesc altfel – e vorba de raporturile mele cu studenții, de modalitatea în care concep acum anumite probleme. E ceva foarte important pentru mine și sub aspect personal, nu doar profesional.

T. PRUTEAN: La Institut anume asta se face: am fost învățați să aplicăm în practică cunoștințele acumulate. În primul rînd, grație faptului că formatorii sînt, în majoritate, practicieni. După acumularea în primele două semestre a cunoștințelor teoretice, aprofundarea celor obținute la facultate, a urmat un semestru dedicat practicii, unde am avut ocazia de a ne manifesta, de a verifica dacă putem noi aplica cunoștințele în practică sau nu, de a concretiza la ce trebuie să atragem atenția și cum s-o facem.

V. SEVERIN: La facultate, timpul nu permite a atinge latura practică a profesiei de jurist. Din acest punct de vedere, Institutul ne-a oferit opțiunea de a ne dezvolta anume această dimensiune practică. Am avut ocazia să discutăm cu practicieni despre problemele pe care le cunoșteam teoretic. Nefiind încă încadrați în muncă, nedeținînd încă titlul de procuror sau de judecător, am putut să judecăm despre starea reală a lucrurilor în sistemul nostru de drept și dacă sînt soluții de depășire a problemelor ce se atestă în acest domeniu.

V. BUSUIOC: Consider că un răspuns mai complet la întrebarea despre utilitatea studiilor îl vom putea da atunci cînd deja vom activa și vom vedea pe viu care sînt momentele mai dificile în exercitarea atribuțiilor de serviciu. Din punctele forte ale studiilor în cadrul INJ aș menționa că pe parcursul efectuării stagiului de practică am reușit să creăm o impresie bună, în sensul că procurorii au fost, pe de o parte, uimiți, pe de alta – plăcut surprinși de nivelul cunoștințelor pe care le-am demonstrat. Acele probleme care au apărut au fost soluționate și depășite de noi cu brio. Sînt, desigur, și probleme a căror soluționare necesită o pregătire continuă.

O. POGOLȘA: Personal, mi-a plăcut că pe lângă disciplinele ce țin nemijlocit de latura jurisprudenței au fost și discipline non-juridice: psihologia judiciară, comunicarea persuasivă. Fără a avea astfel de abilități, fără de a cunoaște anumite principii non-juridice procurorul se descurcă foarte greu, poate fi chiar indus în eroare dacă nu cunoaște anumite reguli. Cunoscînd aceste principii, un bun procuror poate ieși din orice situație.

COR: În opinia Dvs., care sînt punctele tari și cele slabe ale justiției naționale?

L. CIOCOI: Pe parcursul studiilor, ne-am dat seama că justiția noastră are foarte multe carențe referitor la legislație. Un minus în plus este pregătirea insuficientă a cadrelor care fac parte din sistemul judecătoresc. De aceea, importanța INJ este enormă, deoarece am fost învățați să reacționăm la anumite situații pe care legislația nu le prevede, să le depășim în modul cuvenit. Am în vedere, bunăoară, teme mai puțin discutate, cum ar fi etica judecătorului, modalitatea în care judecătorul ar trebui să discute cu unele părți, cum ar trebui să reacționeze la unele momente ce apar între părți, cum trebuie să se comporte în anumite situații...

A. SPOIALĂ: Pe parcursul celor 6 luni de practică am avut ocazia să vedem din interior cum stau lucrurile în sistemul nostru judecătoresc. Desigur, toți noi ne-am făcut anumite închipuiri referitor la justiție. Dar, mai multe la această întrebare voi putea răspunde peste cîțiva ani, cînd voi acumula anumită experiență.

A. CERBU: Dintre plusuri, aș menționa crearea INJ. Cînd citești despre realizările puterii judiciare, raportul CSJ, observi că permanent se fac referințe la Institut. Nu întîmplător el este vizitat de diferite somități europene, de exemplu, Terry Davis, Secretar General al Consiliului Europei.

ANCHETA INJ			
1. Pentru Dvs., justiția este...		4. Instruirea în cadrul INJ a fost utilă, deoarece ...	
2. A fi judecător/procuror înseamnă ...		5. Sloganul Dvs. preferat:	
3. Calitățile de bază ale unui judecător/procuror trebuie să fie ...			
Negurița Ion, candidat la funcția de procuror	Malanciuc Ion, candidat la funcția de judecător	Patraman Taras, candidat la funcția de procuror	Pogolșa Olesea, candidat la funcția de procuror
1. ... un adevăr pe care mereu trebuie să-l găsim și să-l explicăm.	1. ... a face dreptate în conformitate cu legea.	1. ... arta de a stabili nu ceea ce este, ci ceea ce trebuie să fie.	1. ... ars boni et equi (arta binelui și a echității).
2. ... a fi o personalitate, ale cărei concepții juridice și morale să se afle în deplin acord.	2. ... a înfăptui actul de justiție printr-o contribuție decisivă și în așa mod încît să nu i se poată reproșa careva defecțiuni.	2. ... a fi demn de a exercita această funcție.	2. ... a fi personalitate, etalon al moralității sociale și garant al respectării drepturilor fundamentale ale omului.
3. ... onestitatea, corectitudinea, ambițiile.	3. ... corectitudinea, onestitatea, demnitatea, străduința.	3. ... să corespundă normelor prevăzute de Codul deontologic.	3. ... onestitatea, profesionalismul, echilibrul, nepărținitatea și corectitudinea.
4. ... în cadrul acestei instituții mi-am format noi abilități, am cunoscut mai bine drepturile, dar și obligațiile, îndatoririle unui procuror.	4. ... ne-a oferit multe cunoștințe ce ne vor ajuta în exercitarea profesiei.	4. ... s-a dovedit a fi o intenție sinceră a conducerii INJ de a ne forma ca specialiști.	4. ... mi-am aprofundat cunoștințele teoretice și mi-am format deprinderi practice care îmi lipseau.
5. „Muncește și vei reuși”.	5. „Mai puține vorbe, mai multă treabă”.	5. „Legea e mai presus de toate”.	5. „Totul se poate de obținut prin muncă și sîrguință”.

S. MORARU: După mine, unul dintre punctele forte este că se recunoaște că avem careva probleme la capitolul justiție și că se încearcă anumite schimbări. O tot mai mare atenție se atrage căilor de atac, utilizate în special de cei care nu sînt mulțumiți de ceea ce obțin în organele de justiție la primele etape. Consider drept un punct forte și faptul că se pune accentul pe o pregătire mai bună a cadrelor care vin în justiție și, nu în ultimul rînd, pe exercitarea controlului asupra lor.

Din punctele slabe pot să menționez că schimbările în societate de la '90 încoace au încărcat judecătorii cu un număr foarte mare de dosare. În multe cazuri, chiar nu existau legi, în baza cărora acestea necesitau a fi soluționate; pentru multe cazuri, în legislație existau lacune, imprevizibile din start. La acest capitol mai avem încă de lucrat.

COR: În rezolvarea căror probleme ale justiției v-ar fi interesant să vă implicați?

A. SPOIALĂ: Pentru mine ar fi activitatea științifico-didactică. Nimeni nu-l încurcă pe judecător să-și expună opinia nu doar asupra unei cauze concrete, dar și asupra unei întrebări de drept, ce ține de legislație. El poate să înainteze propuneri de modificare a legislației, a practicii judecătorești etc. Cu atît mai mult că, avînd o pregătire teoretică temeinică, după o anumită perioadă de activitate practică soluțiile elaborate de el vor avea, consider, un suport solid.

A. CERBU: Un moment ar fi specializarea judecătorilor. Am văzut cum în fiecare zi judecătorul examinează și dosare civile, și penale, și de contencios administrativ... Consider că specializarea judecătorilor va ridica randamentul și calitatea actului de justiție în general. Pentru audienți, specializarea într-un domeniu în care vor activa ulterior ar fi o necesitate.

V. SEVERIN: Sînt omul care acceptă schimbările. După ce m-am ales cu studii în domeniul juridic, ideea de a schimba ceva s-a consolidat și mai mult. Activînd în calitate de procuror, aș dori să fac modificări cel puțin în domeniul ce ține de ancheta cazurilor penale. Pentru mine personal cred că e cel mai bine să încep de aici.

O. POGOLȘA: Alegerea a fost deja făcută. A fi procuror este o onoare, deoarece ești un garant al respectării drepturilor omului. Dacă ar fi să vorbim despre o specializare, care acum are loc în organele procuraturii, parcă m-aș vedea în rolul de procuror care se ocupă de investigațiile financiar-economice. Dacă aș avea cazuri ce țin de urmărirea penală, aș vrea să cercetez infracțiunile economice. Consider că aceste infracțiuni sînt cel mai greu de cercetat, necesitînd abilități ce țin nu doar de domeniul dreptului procesual penal, dar și de alte domenii.

COR: Ce sfaturi le-ați da actualilor audienți ai INJ?

L. CIOCOI: Ar fi cazul să nu facă diferență între obiecte. Pentru că un judecător sau un procuror trebuie să fie o persoană informată multiaspectual. Respectiv, toate disciplinele trebuie plasate în topul celor importante și toate trebuie studiate bine.

A. SPOIALĂ: Le-aș mai spune un lucru colegilor. Cariera de judecător sau de procuror începe de la Institut. Dacă au posibilitatea să se manifeste pozitiv, să înceapă s-o facă în aulele Institutului. Consider că anume aici se pune temelia unei viitoare cariere în justiție.

S. MORARU: Trebuie să se implice activ în toate activitățile ce țin de procesul de instruire, să acumuleze tot ce e posibil. Cred că e o ultimă etapă cînd nemijlocit într-o instituție de învățămînt ai atît de mult timp pentru a acumula

ANCHETA INJ			
1. Pentru Dvs., justiția este...		4. Instruirea în cadrul INJ a fost utilă, deoarece ...	
2. A fi judecător/procuror înseamnă ...		5. Sloganul Dvs. preferat:	
3. Calitățile de bază ale unui judecător/procuror trebuie să fie ...			
Muntean Vasilisa, candidat la funcția de judecător	Stăvilă Mihai, candidat la funcția de procuror	Severin Vladimir, candidat la funcția de procuror	Pulbere Ruxanda, candidat la funcția de judecător
1. ... <i>pilonul care asigură echilibrul echității în societate.</i>	1. ... <i>un pilon pe care se menține statul de drept.</i>	1. ... <i>activitatea statului realizată de către organele de drept în vederea asigurării echității sociale și egalității în drepturi.</i>	1. ... <i>efectuarea dreptății la cel mai înalt nivel cu asigurarea dreptului oricărui persoane de a fi audiată de către un judecător independent.</i>
2. ... <i>a fi în slujba dreptății, legalității, echității.</i>	2. ... <i>a asigura trăinicia și eficacitatea justiției într-un stat de drept.</i>	2. ... <i>a fi profund și continuu preocupat de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.</i>	2. ... <i>a face astfel dreptate încît să se vadă că s-a făcut dreptate.</i>
3. ... <i>responsabilitatea, corectitudinea, echitatea.</i>	3. ... <i>responsabilitatea, independența, înaltele calități morale și loialitatea.</i>	3. ... <i>profesionalismul, integritatea, sacrificiul.</i>	3. ... <i>demnitatea, decența, corectitudinea, integritatea, amabilitatea.</i>
4. ... <i>accentul a fost plasat, în mare parte, pe aspectul practic.</i>	4. ... <i>aici s-au pus bazele unor cunoștințe și deprinderi necesare realizării justiției în Republica Moldova.</i>	4. ... <i>s-a făcut o analiză temeinică a carentelor întîlnite în activitatea practică.</i>	4. ... <i>am avut formatori practicieni de primă talie care au pus accentul pe îmbinarea cunoștințelor teoretice cu cele practice.</i>
5. „ <i>Veni, vidî, vici</i> ”.	5. „ <i>Sfîrșitul înseamnă opera</i> ” precedat de sloganul „ <i>Scopul scuză mijloacele</i> ”.	5. „ <i>Legea este uneori dură, dar ea urmează a fi respectată necondițional</i> ”.	5. „ <i>Cere și ți se va da. Bate și ți se va deschide</i> ”.

cunoștințe ce țin de drept, dar și în alte domenii ce tangențiază cu el. Pentru că deja lucrînd te specializezi într-un anumit domeniu și ești limitat în timp pentru a studia suplimentar alte materii.

O. POGOLȘA: Doresc INJ să devină o instituție cu tradiții, foarte prestigioasă, astfel încît pentru a deveni audient al ei să se ducă o adevărată luptă, în urma căreia să fie aleși cei mai buni. Aici trebuie să studieze cei mai buni, iar cadrele pregătite la INJ să fie exemplu pentru toți. Formatorilor le mulțumim pentru bunăvoință, răbdare, le dorim aceeași tenacitate și cu generațiile viitoare de audienți.

V. SEVERIN: Întîi de toate, le mulțumesc formatorilor pentru pasiunea, înțelepciunea și cunoștințele pe care au binevoit să le împartă cu noi. Institutului vreau să-i urez progrese. În ce privește viitorul nostru, vreau să depun, din partea tuturor, un jurămînt: acolo unde vom pleca, vom valorifica ceea ce s-a investit în noi, vom promova acele valori care ni s-au cultivat aici, vom face totul ca să nu-i dezamăgim pe cei care au avut în noi încredere.

V. BUSUIOC: Este semnificativ rolul formatorilor și al administrației Institutului în educarea și instruirea unei generații de absolvenți competenți să-și exercite obligațiile de serviciu. Cea mai mare recompensă pentru ei vor fi reușitele și succesele resimțite, pentru că, pînă la urmă, orice profesor, împărtaşind abilitățile și cunoștințele, așteaptă și implementarea acestora în practică, permanenta perfecționare a persoanelor care i-au fost discipoli. Meritul lor trebuie să fie întruchipat în rezultatele noastre, pe care ni le dorim să fie cît mai bune și chiar să depășească nivelul așteptărilor.

V. SÎRBU: În numele colegilor mei, vreau să le mulțumesc tuturor celor care s-au străduit ca noi să ajungem în această zi. Un deosebit respect și recunoștință avem pentru Liubovi Brînza. A fost alături de noi din prima zi și a re trăit pentru fiecare dintre noi începînd cu primul examen. S-a întîmplat uneori s-o deranjăm, alteori s-o necăjim cu întrebările noastre. De fiecare dată, însă, ne-a tratat cu amabilitate și bunăvoință, pentru care fapt îi mulțumim din suflet.

Liubovi BRÎNZA: Astăzi lăsăm să vorbească faptele, căci ele sînt măsura și judecătorul imparțial al fiecăruia dintre noi. Iar faptele dau dovadă că ați devenit absolvenți ai Institutului Național al Justiției.

Aici, în cadrul acestei instituții, vi s-a dat șansa, pe care nu ați ratat-o, de a vă croi calea spre rîvnitul scop – de a deveni judecători și procurori în funcțiune.

Mă bucur, alături de voi, că sînteți deja deținători ai atestatorilor de absolvire, care vă acordă dreptul la afirmare în acea sau altă calitate.

Mă bucur și de faptul că nu am dat greș cînd am întrezărit în voi, în cadrul concursului, capacități neordinare și că ați avut posibilitatea de a le dezvolta din plin la INJ.

Și dacă realizările, mă refer la absolvire, nu fac încă parte din cele meritorii, sîntem în așteptarea lor, de care la fel ne vom bucura, deoarece vor fi și roadele muncii noastre.

În plan profesional, vă doresc ca debutul în profesie să fie de bun augur, ca mai apoi calitatea muncii voastre să fie una de aleasă probitate. Fiind în capul mesei în calitate de judecător sau procuror, să știți a trata justițiabilul, indiferent de starea socială și postul pe care îl ocupă. Să faceți dreptate apărînd înainte de toate Onoarea și respectînd Omul.

În plan personal, vă doresc să fiți mereu sub steaua Norocului, ea să vă lumineze visul, credința și destinul.

*Consemnare: Lidia MARIN,
șef Secție abilități non-juridice, relații cu publicul și editări*

ANCHETA INJ			
1. Pentru Dvs., justiția este...		4. Instruirea în cadrul INJ a fost utilă, deoarece ...	
2. A fi judecător/procuror înseamnă ...		5. Sloganul Dvs. preferat:	
3. Calitățile de bază ale unui judecător/procuror trebuie să fie ...			
Visterniceanu Olesca, candidat la funcția de procuror	Sîrbu Victoria, candidat la funcția de judecător	Zmeu Sergiu, candidat la funcția de procuror	Spoială Alexandru, candidat la funcția de judecător
1. ... echitatea inclusă în sistemul judecătoresc.	1. ... pilonul de bază al democrației într-un stat de drept.	1. ... elucidarea dreptății și a tuturor neajunsurilor.	1. ... activitatea de apărare a drepturilor și libertăților persoanei.
2. ... a depune eforturi pentru a asigura armonia deplină între supremația legii și libertatea individului.	2. ... a restabili dreptul încălcat, a-l proteja pe cel prejudiciat în drepturile sale.	2. ... a fi pavază care veghează înfăptuirea justiției.	2. ... a-ți asuma responsabilități majore pentru destinul persoanei care ți-a solicitat asistența.
3. ... inamovibilitatea, imparțialitatea.	3. ... onestitatea, inteligența, cumsecădenia, bunăvoința.	3. ... inteligența, capabilitatea, profesionalismul, înțelepciunea, dotarea cu reguli morale și etice.	3. ... responsabilitatea, integritatea, independența.
4. ... am învățat multe lucruri noi.	4. ... a fost o îmbinare utilă și necesară a teoriei cu practica.	4. ... a condus la perfecționarea cunoștințelor la discipline juridice, dar și non-juridice.	4. ... a fost la cel mai înalt nivel.
5. „Adevărul”.	5. „Într-un stat de drept domină forța legii și nu forța celui mai puternic”.	5. „Comunicarea este calea pentru a depăși toate problemele”.	5. „Dreptate, libertate, demnitate”.

FORMATORII

Dumitru Roman
doctor în drept,
conferențiar
universitar, USM
Drept procesual penal

Raisa Botezatu
vicepreședinte al CSJ,
președinte al Colegiului
penal al CSJ
Procesul penal pentru judecătoria de instrucție / Proceduri speciale în procesul penal / Metodologia întocmirii actelor procesuale penale

Sergiu Brînza
doctor habilitat în drept,
profesor universitar, USM
Drept penal

Valeria Șterbeț
doctor în drept,
judecător la CC
Drept penal / Drept procesual penal / Proceduri speciale în procesul penal / Organizarea activității instanțelor de judecată

Eugenia Fistican
Director executiv,
judecător la CSJ
Intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile

Valentina Cebotari
doctor în drept, conferențiar
universitar, USM
Particularitățile soluționării diferitelor categorii de cauze: dreptul familiei

Vera Macinskaia
vicepreședinte al Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ
Drept procesual civil / Proceduri necontencioase în procesul civil

Elena Belei
doctor în drept,
conferențiar universitar,
USM,
șef secție, MJ,
membru al Consiliului INJ
Drept procesual civil

Claudia Crăciun
doctor în pedagogie,
profesor universitar, Academia de Administrare Publică pe lângă Președintele RM
Retorica și arta comunicării / Comunicarea persuasivă

Dumitru Visternicean
președinte al Colegiului de calificare și atestare a judecătorilor, judecător la CSJ
Drept procesual civil / Metodologia întocmirii actelor procesuale civile

Sergiu Băieșu
doctor în drept,
conferențiar universitar,
USM
Drept civil

Vasile Pascari
judecător la CSJ
Particularitățile soluționării diferitelor categorii de cauze: dreptul muncii

Lidia Arseni
procuror, șef secție, PG
Participarea procurorului în instanța de judecată

Igor Hadirca
doctor în drept, conferențiar
universitar, USM
Calificarea infracțiunilor

Cristina Țurțurica-Malai
consilier juridic superior,
MGTCPC
Deontologia și etica profesională a judecătorului

Viorel Morari
procuror, șef secție,
Procuratura Anticorupție
Procedura și practica CEDO și alte tratate internaționale obligatorii pentru RM / Particularitățile cercetării penale a anumitor categorii de infracțiuni / Investigații financiar-economice

Elena Mihailenco
procuror, șef secție, PG
Participarea procurorului în instanța de judecată

Valerii Cușnir
doctor habilitat în drept,
profesor universitar,
șef secție, Institutul de Istorie, Stat și Drept, AȘM
Activitatea operativă de investigații

PRIMEI PROMOȚII A INJ

Veaceslav Didac
director executiv adjunct,
procuror, PG
Conducerea și efectuarea urmăririi penale de către procuror / Tactica criminalistică / Întocmirea actelor procedurale în faza de urmărire penală

Liubovi Brîzna
șef Direcție instruire și cercetare, judecător
Intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile

Vladimir Holban
procuror,
șef direcție, PG
Drept penal

Anastasia Pascari
judecător la CSJ
Particularitățile soluționării diferitelor categorii de cauze: drept succesoral / Administrarea cauzelor de contencios administrativ

Vitalie Stati
doctor în drept,
conferențiar universitar,
USM
Drept penal

Victor Ababii
procuror, șef secție, PG
Deontologia și etica profesională a procurorului

Mihail Căpățici
procuror criminalist, PG
Particularitățile cercetării penale a anumitor categorii de infracțiuni / Tactica criminalistică

Ala Climova
doctor în drept, conferențiar universitar, UTM
Drept civil / Particularitățile soluționării diferitelor categorii de cauze: drept funciar

Viorel Ciobanu
procuror,
șef adjunct de secție, PG
Organizarea activității organelor procuraturii / Justiția juvenilă

Anatolie Donciu
doctor în economie, conferențiar universitar, decan al Facultății de Drept, USEM
Investigarea anumitor categorii de infracțiuni: de corupție, de spălare a banilor, de finanțare și asigurare materială a actelor teroriste

Sergiu Furdui
doctor în drept, conferențiar universitar, judecător la CSJ
Administrarea cauzelor contravenționale / Metodologia întocmirii actelor procesuale contravenționale

Luciana Iabangi
jurist
Procedura și practica CEDO și alte tratate internaționale obligatorii pentru RM

Gheorghe Baciu
doctor habilitat în medicină, profesor universitar, USMF „N. Testemițanu”
Medicina legală

Iulian Rusu
magistru în drept
Drept comunitar

Veaceslav Soltan
procuror, șef al Serviciului tehnologii informaționale, PG
Utilizarea tehnologiilor informaționale în domeniul profesional

Vasile Rotaru
doctor în drept,
lector superior,
USM
Medierea / Justiția juvenilă

Svetlana Rijicova
doctor în psihologie, conferențiar universitar, USB
Psihologia judiciară

Sergiu Crijanovschi
procuror, PG
Participarea procurorului în instanța de judecată

Victor Zaharia
doctor în drept,
director adjunct, IRP
Instituția probațiunii în sistemul de drept al RM

PRIMA PROMOȚIE A INJ

UN PARAMETRU AL IDENTITĂȚII INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI

Sergiu BRÎNZA,

*doctor habilitat în drept,
profesor universitar,
șef Catedră Drept Penal
și Criminologie a USM,
formator INJ*

Trăim momentul în care o atenție sporită se acordă rolului și importanței sistemului judiciar privit ca garant suprem al funcționării democratice a instituțiilor de nivel național, european și internațional.

Pentru a deveni unul performant, cei care fac sau care vor să facă parte din el trebuie să-și perfecționeze în permanență cunoștințele, inclusiv cele obținute în instituțiile de învățământ superior. Obiectiv stipulat, de altfel, în Avizul nr.4 (2003) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni și în Recomandarea Rec (2000)19 a Comitetului de Miniștri către statele membre.

Ca și oricare altul, acest proces de instruire este unul etapizat, incluzând formarea inițială, formarea continuă, care astăzi derulează cu succes în cadrul Institutului Național al Justiției. Dovadă a faptului că învățământul juridic nu a stagnat niciodată, nu s-a pietrificat.

Voi reflecta asupra conotațiilor și semnificațiilor lui avînd ca obiect de referință prima promoție a Institutului Național al Justiției – o pagină strălucită în biografia, deocamdată scurtă, a acestei instituții.

E lucru știut că atunci cînd dorim să inaugurăm o nouă instituție formativă trebuie să fim extrem de responsabili. Aceasta trebuie nu doar să corespundă necesităților pieței, să fie tentată pentru cei care vor învăța în ea, dar și să aibă acoperirea didactică necesară. Noul își croiește greu calea. Dar la acest început de cale la timona Institutului stă persoana care nu se pierde cu firea în fața greutăților. Mulți își imaginează că a fi conducător, lider, e numai onoare. Deloc așa. Titlurile onorifice se obțin abia după ce demonstrezi că onoarea pe care ți-a încredințat-o colectivul o îndreptățești și o cucerești prin fapte demne.

Aflată în acest post responsabil și onorabil, dna Eugenia Fistican, dînd ascultare înțelepciunii sale, adoptă decizii și își asumă responsabilitatea pentru ele în fața colegilor formatori și a audiențelor.

Așa că atunci cînd a semnat ordinul de înmatriculare a primilor 10 candidați la funcția de judecător și a celor 20 de candidați la funcția de procuror conștientiza că pînă a-i vedea cu atestatele în mîină, aici, în aulele INJ, urmează să li se transmită cu grijă tot ce e mai bun în instruirea și educația juridică, accentul fiind pus pe dezvoltarea parametrilor calitativi ai instruirii.

A urmat perioada de instruire, timp de 18 luni, ce a inclus sesiunile din semestrele I-IV, stagiul de practică din semestrul III, finalizînd cu examenele de absolvire.

Procesul de instruire a derulat în baza Planului de învățământ pentru candidații la funcțiile de judecător și de procuror, a Curriculumului de formare inițială. Aici aș vrea să menționez că întru a asigura buna desfășurare a acestuia, pentru fiecare disciplină predată la INJ au fost elaborate suporturi de curs, axate pe subiecte-cheie cu valoare metodică de performanță pentru ramura respectivă de drept. Prefațate generos de Directorul executiv al Institutului, ele probează concludent potențialul didactico-științific al formatorilor INJ.

În ce privește cei care au transmis cunoștințele, accentuez că marele detașament de formatori ai INJ are în componență specialiști de înaltă probă ce fac parte din mediul academic (Dumitru Roman, Sergiu Băieșu, Vitalie Stati, Elena Belei, Igor Hadîrcă ș.a.), judecători și procurori detașați, dar și aflați în funcție (Veaceslav Didăc, Valeria Șterbeț, Anastasia Pascari, Dumitru Visternicean, Mihail Căpățici ș.a.).

Cu siguranță, rezultatele muncii lor cu dăruire totală vor rămîne pe canavaua timpului și prin prima promoție a Institutului Național al Justiției.

Am relatat despre obiectivele și mijloacele de instruire, despre cei care au realizat acest proces. Dar cine sînt actorii principali asupra cărora el a fost direcționat – foștii audienți, astăzi absolvenți ai INJ?

La înmatricularea lor, fiind respectate principiile transparenței și egalității în drepturi, s-a adoptat admiterea selectivă a persoanelor care întrunesc condițiile prevăzute de lege pentru ocuparea funcției de judecător și de procuror.

În perioada studiilor la INJ toți au manifestat deosebit interes față de obiectul studiat, s-au dovedit a fi dornici de cunoștințe, de a-și forma deprinderi de aplicare practică a lor.

Rezultatele testărilor în timpul admiterii, precum și curba reușitei audiențelor, coroborate cu rezultatele obținute la examenele de absolvire denotă o oscilație a notelor între 8,5 și 9,8. Deci, demonstrează cu prisosință că sînt anume acei de care au nevoie stringentă judecătorii și procuraturile noastre. Fapt asupra căruia a accentuat și Președintele țării Vladimir Voronin cînd, fiind prezent la memorabilul eveniment de lansare a primei promoții, le-a înmînat atestatele.

Fără a diminua întrucîtva calitățile deosebite ale fiecăruia din ei, aș vrea totuși să-l menționez în parte pe tînărul absolvent al INJ Alexandru Spoială, care întrunește calități excepționale de jurist. Devenit recent doctor în drept, și-a consolidat cunoștințele teoretice cu deprinderi practice la Judecătoria sectorului Buiucani și se vede încadrat cît mai grabnic în munca de asigurare a supremației legii.

Accentuez, nu-i promovez imaginea ca pe o excepție. Regula, adevărul, este că toți acești foști discipoli ai INJ, astăzi – prima lui promoție, sînt oameni demni de respect, oameni valoroși, preocupați de ideea eficientizării justiției. Grație cărui fapt această instituție le-a acordat mandat de încredere pentru ocuparea funcției respective.

Și dacă vor fi cît mai mulți ca ei, vor fi în cîștig toți: societatea, întrucît va spori nivelul profesional al judecătorilor și procurorilor; justiția, dat fiind că Dreptatea și Adevărul, aceste două valori supreme, vor fi puse pe post de profesioniști cu adevărat fideli cauzei; dar și Institutul Național al Justiției, care va avea posibilitatea să-și verifice „pe viu” reușitele.

Doresc acestei instituții să se afirme în calitate de centru educațional performant, capabil prin potențialul său să exercite influență benefică asupra întregului sistem de drept din Republica Moldova.

Gheorghe BACIU,

doctor habilitat în
medicină, profesor
universitar,
formator INJ

FONDAREA INSTITUTULUI NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI ESTE BINEVENITĂ

Familiarizarea mea personală cu specificul activității acestei instituții a avut loc în iunie 2008, în cadrul seminarelor de instruire a formatorilor, unde am luat cunoștință de cerințele față de elaborarea curriculumurilor și suporturilor de curs la disciplinele studiate de către audienții INJ. Chiar de la bun început am observat profesionalismul echipei de coordonatori, care cu dăruire, cu mare răbdare și competență explica cerințele actuale înaintate față de perfectarea materialelor menționate *supra*.

În același rînd, am rămas satisfăcut de climatul binevoitor și de condițiile favorabile create pentru desfășurarea procesului de instruire: aule luminoase, încăpătoare, computerizate și amenajate cu gust. Însuși procesul de predare-învățare este dirijat de specialiști calificați și organizat la cel mai înalt nivel. Vreau să accentuez că aici se face carte, că aici predomină cultul cărții și că aici se muncește. Se întreprind măsuri energice întru a asigura audienții cu materiale metodico-didactice la toate disciplinele prevăzute în planul de învățămînt, acestea în mare parte fiind elaborate de formatorii INJ. În modul cel mai rațional sînt selectate disciplinele, inclusiv cele conexe, în special medicina legală, care are tangențe directe cu unele discipline juridice, asigurînd înfăptuirea corectă și obiectivă a actului de justiție în cazul infracțiunilor comise împotriva persoanei.

În cadrul orelor de medicină legală toți audienții, fără excepție, au demonstrat sîrguință și interes deosebit pentru acest obiect. La examen am rămas plăcut surprins de răspunsurile prezentate. În acest sens merită a fi menționați Adrian Cerbu, Alexandru Spoială, Gheorghe Mîțu, Ruxanda Pulbere, Vasilisa Muntean, care candidează la funcția de judecător, Dumitru Purici, Sergiu Zmeu, Vladimir Severin, Victoria Alexuța, Olesia Visterniceanu, care candidează la funcția de procuror.

Cele relatate îmi permit să afirm că fondarea unei astfel de instituții publice este un eveniment epocal și de importanță incontestabilă pentru sistemul de drept al Republicii Moldova. Fiind persoană independentă de organele de drept, am sesizat că Institutul în cauză devine apt să contribuie în mare măsură la soluționarea mai multor probleme-cheie ce țin de formarea inițială și continuă a judecătorilor și procurorilor. Ca obiective primordiale pentru această instituție rămîn ajustarea procesului de instruire la standardele internaționale și promovarea tinerilor specialiști în funcție de capacitățile individuale.

Cu siguranță, sînt eforturi depuse întru asigurarea unei calități înalte a instruirii viitorilor specialiști, dar și a celor aflați deja în funcție, sarcină pe potrivea celor ce fac parte din corpul profesoral didactic al INJ.

Astfel că, mînat de îndemnul de a creiona imaginea Institutului Național al Justiției, consider că fondarea acestei instituții este una binevenită, își are sensul ei care și determină specificul multiplelor fațete ale activității de înfăptuire a justiției în care este încadrată.

TUTORII DE PRACTICĂ AI PRIMEI PROMOȚII A INJ

Ion Druță
Președintele Judecătoriei
sect. Botanica

Aliona Danilov
Vicepreședintele Judecătoriei
sect. Buiucani

Ion Busuioc
Președintele Judecătoriei
sect. Centru

Dumitru Mardari
Președintele Judecătoriei
sect. Ciocana

Victor Micu
Președintele Judecătoriei
sect. Rîșcani

Simion Hadîrcă
Procurorul
sect. Botanica

Iurie Ghervas
Procurorul
sect. Buiucani

Nicolae Geru
Procurorul
sect. Centru

Leonid Demidov
Procurorul
sect. Ciocana

Anton Cardaniuc
Procurorul
sect. Rîșcani

31 MARTIE 2009

PRIMA PROMOȚIE A INJ

UN ABSOLVENT DEMN DE URMAT ÎN TOATE

Liubovi BRÎNZA

șef Direcție instruire și
cercetare a INJ,
judecător detașat

Înalt semnificația teoretică și valoarea aplicativă a investigației realizate de Alexandru Spoială.

Toată admirația noastră, însoțită de felicitări, pentru strălucitele lui performanțe.

Ne mândrim că face parte din prima noastră promoție.

Rămânem în speranța că și rîndurile celor care vor forma viitoarele promoții și cărora le consacram întreaga noastră activitate vor fi completate cu personalități complexe, exemplu servind Alexandru Spoială.

Îi dorim să atingă maturitatea deplină ca specialist, judecător, manifestînd imparțialitate, competență, corectitudine și înaltă responsabilitate în actul de înfăptuire a justiției.

Dincolo de aprecierile de valoare a capacităților deosebite ale tuturor audienților noștri, care îi fac inconfundabili, nu putem să nu reținem marca originalității ce-l evidențiază din această pleiadă pe **Alexandru Spoială**.

Această originalitate o nuanțează aspirația imensă de a descifra limbajul dreptului, de a însuși toate subtilitățile profesiei juridice, deoarece anume ea s-a dovedit a fi cea mai potrivită spiritului lui.

În perioada cînd își făcea studiile la INJ, fiind titular al diplomei de studii superioare, **a susținut cu brio teza de doctor în drept**, în care dă o argumentare științifică temeinică a conceptelor sale deductive privind **probațiunea**.

Consiliul Științific Specializat din cadrul Universității de Stat din Moldova a apreciat

31 MARTIE 2009

AGENDĂ NORMATIVĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

HOTĂRÎREA nr.1/1 din 13 februarie 2009

Audiind informația prezentată de Eugenia Fistican, Director executiv al Institutului Național al Justiției, În temeiul dispozițiilor art.17 alin.(3) din Legea privind Institutul Național al Justiției, nr.152-XVI din 08.06.2006, și al prevederilor pct.7.10. lit.j) al Statutului Institutului Național al Justiției din 06.06.2007, Consiliul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă modificarea și completarea prevederilor Regulamentului privind formarea inițială și absolvirea, aprobat la ședința Consiliului INJ din 21.06.2007, după cum urmează:

La pct.2.1.1.:

- în partea introductivă cuvintele „- cu durata de 20 săptămâni,” se exclud;
- în propoziția a 3-a cuvintele „30 ore academice distribuite conform orarului pentru 5 zile lucrătoare (de luni pînă vineri)” se înlocuiesc cu cuvintele „5 zile lucrătoare (de luni pînă vineri) conform orarului și planului de învățămînt”.

La pct.2.1.2.:

- în partea introductivă cuvintele „- cu durata de 17 săptămâni” se exclud;
- în propoziția a 3-a cuvintele „28 ore academice distribuite conform orarului pentru” se exclud. Propoziția la final se completează cu cuvintele: „conform orarului și planului de învățămînt”.

La pct.2.1.3.:

- cuvintele „- cu durata de 18 săptămâni,” se exclud.

Punctul 2.1.4. se expune în următoarea redacție: „Al patrulea semestru de încheiere a cursurilor de formare inițială care constă din 5 zile lucrătoare conform orarului și planului de învățămînt”.

La pct.7.4. cuvintele „toate disciplinele” se înlocuiesc cu cuvintele „diferite discipline”.

La pct.7.6.:

- cuvîntul „academice” se exclude;
- cifra „30” după cuvintele „pentru o persoană,” se înlocuiește cu cifra „60”, iar după cuvintele „pentru pregătire și” se adaugă cuvintele „pînă la”.

2. Executarea prezentei Hotărîri se pune în seama Directorului executiv al Institutului Național al Justiției.

Președintele Consiliului

Secretarul Consiliului

Natalia MOLDOVANU

Maria GHERVAS

*Aprobat
la ședința Consiliului INJ
din 21.06.2007 (cu modificările și
completările din 13.02.2009)*

REGULAMENT privind formarea inițială și absolvire

Sumar:

- I. Dispoziții generale
- II. Planul de învățământ
- III. Curricula pentru instruirea inițială
- IV. Sistemul de evaluare și notare
- V. Drepturile și obligațiile audienților
- VI. Abateri disciplinare și sancțiuni disciplinare
- VII. Absolvirea Institutului
- VIII. Numirea în funcție

I. DISPOZIȚII GENERALE

- 1.1 Calitatea de audient al cursurilor de formare inițială în cadrul Institutului revine:
 - b) persoanei care a participat și a promovat toate probele concursului de admitere și deține un loc de promovare în rezultatul examenelor de admitere, aprobate de Consiliul Institutului;
 - c) persoanei care a fost numită în funcția de grefier sau de executor judecătoresc.
- 1.2 Formarea inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror, a grefierilor și executorilor judecătorești numiți în funcție (în continuare – audienți) constituie garanția supremației legii și a aplicării ei uniforme, înfăptuirii justiției în mod independent, imparțial și profesional.
- 1.3 Responsabilitatea pentru formarea inițială a audienților revine Institutului Național al Justiției (în continuare – Institut), care este garantul standardelor profesionale în domeniul justiției, în colaborare cu Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, Ministerul Justiției, precum și fiecărui audient prin pregătire individuală.
- 1.4 Durata cursurilor de formare inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror este de 18 luni, iar a grefierilor și executorilor judecătorești numiți în funcție este de 3 luni.
- 1.5 Formarea inițială se organizează la sediul Institutului.
- 1.6 Activitatea de formare inițială este asigurată de personalul didactic și administrativ al Institutului, de judecători, procurori, grefieri și executori judecătorești cu o bună pregătire profesională, de cadre didactice din învățământul juridic superior acreditat, de alți specialiști naționali și străini.
- 1.7 Formarea inițială va pune accentul pe domeniile prioritare stabilite prin documentele strategice, pe dezvoltarea de competențe aplicative și etică profesională, pe dobândirea unor tehnici și abilități non-juridice, pe caracterul practic al temelor studiate.
- 1.8 Formarea inițială a audienților se realizează ținându-se seama de necesitatea specializării lor, de dinamica procesului legislativ și constă, în principal, în cunoașterea aprofundată a legislației naționale, a documentelor europene și internaționale la care Republica Moldova este parte, a jurisprudenței instanțelor judecătorești și a Curții Constituționale, a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Comunităților Europene, a dreptului comparat, a normelor deontologice vizînd profesia de judecător sau de procuror, de grefier sau de executor judecătoresc, în abordarea multidisciplinară a instituțiilor cu caracter de noutate, precum și în cunoașterea aprofundată a unor limbi străine, în formarea abilităților de lucru la calculator conectat la rețeaua Internet.
- 1.9 Institutul coordonează formarea inițială din fonduri bugetare, în conformitate cu planurile de învățământ aprobate de Consiliul Institutului.

II. PLANUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT

- 2.1. Formarea inițială a candidaților la funcțiile de judecător și procuror în cadrul Institutului se realizează conform unui plan de învățământ, aprobat de Consiliul Institutului după coordonarea, în modul stabilit de lege, cu Consiliul Superior al Magistraturii și Procuratura Generală, care include 4 semestre.

- 2.1.1 Primul semestru – început de specializare și pregătire fundamentală – include discipline de pregătire fundamentală atât pentru judecători, cât și pentru procurori. Din acest considerent, grupele de pregătire inițială în primul semestru sînt mixte. Fiecare săptămîină de studii constă din 5 zile lucrătoare (de luni pînă vineri) conform orarului și planului de învățămînt.
[Pct.2.1.1 modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ nr.1 din 13.02.2009]
- 2.1.2 Al doilea semestru – de specializare separată pentru judecători și procurori – include discipline de specializare. Din acest considerent, grupele de audienți vor fi separate, formînd grupe de judecători și de procurori. Fiecare săptămîină de studii constă din 5 zile lucrătoare (de luni pînă vineri) conform orarului și planului de învățămînt.
[Pct.2.1.2 modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ nr.1 din 13.02.2009]
- 2.1.3 Al treilea semestru – de stagiere la instanțele de judecată sau procuraturi este destinat stagiului de practică în instanțele de judecată și în organele procuraturii sub îndrumarea unui conducător de la locul desfășurării practicii. Audientul–stagiar se va conforma regulilor de ordine interioară din cadrul instituției unde își desfășoară practica. Audientul–stagiar va consemna zilnic activitățile sale practice într-o agendă pe care conducătorul practicii le va confirma prin semnătură. Iar la sfîrșitul stagerii conducătorul practicii va perfecta o caracteristică a audientului–stagiar, cu recomandări pentru evaluarea performanțelor practice ale acestuia.
[Pct.2.1.3 modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ nr.1 din 13.02.2009]
- 2.1.4 Al patrulea semestru de încheiere a cursurilor de formare inițială care constă din 5 zile lucrătoare conform orarului și planului de învățămînt.
[Pct.2.1.4 modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ nr.1 din 13.02.2009]
- 2.2. Formarea inițială a grefierilor și a executorilor judecătorești numiți în funcție se realizează conform planurilor de învățămînt aprobate de Consiliul Institutului după coordonarea în modul stabilit de lege cu Ministerul Justiției.

III. CURICULA PENTRU FORMAREA INIȚIALĂ

- 3.1. Institutul organizează formarea inițială conform curriculumului.
- 3.2. Planurile de învățămînt și curriculumul pentru fiecare disciplină din planuri se aprobă de Consiliul Institutului la propunerea Directorului executiv, după coordonarea, în mod obligatoriu, cu Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală și, după caz, cu Ministerul Justiției.
- 3.3. Înainte de începutul fiecărui an de învățămînt, curricula se va actualiza. Consiliul Institutului aprobă modificările respective.
- 3.4. La elaborarea planurilor de învățămînt și a curriculumului pentru fiecare disciplină de instruire inițială se vor lua în considerație (nu însă obligatoriu) propunerile Consiliului European, ale viitorilor audienți, ale formatorilor Institutului și ale altor specialiști, ale societății civile, inclusiv practica altor state și evaluarea rezultatelor formării inițiale din anii anteriori.

IV. SISTEMUL DE EVALUARE ȘI NOTARE

- 4.1. Nivelul de pregătire practică și teoretică a audienților se evaluează prin note. Fișele individuale de evaluare se păstrează în Institut, în mod obligatoriu, pe toată durata studiilor și timp de 3 ani după absolvire.
- 4.2. Evaluarea și notarea reușitelor audienților Institutului se face transparent, obiectiv și imparțial. Formatorii Institutului, inclusiv membrii comisiilor de examinare, care vor încălca aceste principii, vor fi eliberați din funcție și vor pierde dreptul de a mai activa în Institut.
- 4.3. Formatorii au dreptul, pe parcursul semestrului de studii, să noteze, să menționeze sau să acorde puncte audienților care se manifestă activ și productiv. Notele, mențiunile și punctele acordate pot fi luate în considerație la examinare, însă nu vor influența asupra notei.
- 4.4. Evaluarea audienților se face la finele fiecărui semestru, prin susținerea unui examen, cu note de la „1” la „10”. Se consideră că audientul a promovat concursul dacă a obținut o notă de la „5” la „10”. Susținerea repetată a examenului se admite doar pentru o singură dată, pînă la începutul semestrului următor.
- 4.5. În cazurile evaluărilor negative, persoana care urmează cursurile de formare inițială poate fi exmatriculată din Institut prin hotărîrea Consiliului, la propunerea Directorului executiv, numai după consultarea Consiliului Superior al Magistraturii, respectiv, a Procuraturii Generale.
- 4.6. La finele fiecărui semestru se va face media aritmetică a tuturor notelor acumulate de audient și Directorul executiv al Institutului va promova audientul în următorul semestru, cu media respectivă.

V. DREPTURILE ȘI OBLIGAȚIILE AUDIENȚILOR

- 5.1. Instruirea este o pre-condiție pentru ca judiciarul să fie respectat și demn de respect; de aceea, ea constituie atât o obligație, cât și un drept, care urmează a fi realizat pentru obținerea, menținerea și sporirea abilităților profesionale strălucite.
- 5.2. Persoanele care urmează cursurile de formare inițială au dreptul:
 - a) la pregătirea teoretică și practică în conformitate cu planurile de învățământ aprobate de Consiliul Institutului;
 - b) să beneficieze de baza tehnico-materială a Institutului;
 - c) să-și expună părerea asupra calității programului de învățământ, cât și asupra calității cursurilor și orelor practice;
 - d) să facă propuneri privind perfecționarea procesului de instruire;
 - e) să participe la munca de cercetare științifică, la elaborarea studiilor de specialitate, publicațiilor, posterelor și altor materiale;
 - f) să participe la conferințe, simpozioane și la alte activități atât în republică, cât și peste hotare;
 - g) alte drepturi prevăzute de lege.
- 5.3. Candidații la funcțiile de judecător și procuror, pe lângă drepturile enumerate mai sus, dispun și de dreptul:
 - a) la o bursă lunară în mărime de 50% din salariul de funcție al judecătorului din judecătorie, respectiv, al procurorului din procuratură;
 - b) să fie cazați în mini-hotelul Institutului.
- 5.4. Audienții sînt obligați:
 - a) să frecventeze orele de studii conform programului stabilit;
 - b) să studieze aprofundat disciplinele și să îndeplinească în termenele stabilite sarcinile prevăzute de planurile și programele de studii;
 - c) să participe la activitățile științifice preconizate;
 - d) să respecte prevederile prezentului Regulament;
 - e) să aibă atitudine grijulie față de mijloacele tehnice, materialele didactice, literatura juridică la care au acces în legătură cu studiile;
 - f) să dea dovadă de o atitudine cuviincioasă față de colegi și personalul Institutului;
 - g) să manifeste amabilitate, respect, răbdare;
 - h) să aibă aspect fizic și vestimentație agreabilă;
 - i) să se abțină de la acțiuni ce împiedică altor audienți să însușească materialul teoretic și practic;
 - j) să se folosească cu grijă de patrimoniul Institutului;
 - k) să îndeplinească alte obligații prevăzute de lege.

VI. ABATERI DISCIPLINARE ȘI SANȚIUNILE APLICABILE

- 6.1. Persoanele care urmează cursurile de formare inițială răspund disciplinar pentru abaterile de la îndatoririle ce le revin potrivit legii și prezentului Regulament.
- 6.2. Constituie abateri disciplinare:
 - a) desfășurarea de activități publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în perioada de instruire;
 - b) atitudinea necuviincioasă față de colegi, personalul didactic sau de conducerea Institutului, precum și față de persoanele cu care intră în contact în perioada efectuării stagiului;
 - c) absențele nemotivate de la trei ore de curs pe semestru.
- 6.3. Constituie sancțiuni disciplinare:
 - a) avertismentul;
 - b) diminuarea bursei cu pînă la 15% pe o perioadă de la o lună la 3 luni;
 - c) exmatricularea din Institut.
- 6.4. Sancțiunea prevăzută la pct.6.3. lit.a) se aplică în scris de către Directorul executiv, iar sancțiunile prevăzute la pct.6.3. lit.b) și lit.c) se aplică prin hotărârea Consiliului, după consultarea Consiliului Superior al Magistraturii sau, respectiv, a Procuraturii Generale.
- 6.5. Aplicarea sancțiunilor disciplinare este în mod obligatoriu precedată de efectuarea cercetării asupra cazului de abatere disciplinară, cu stabilirea împrejurărilor în care acesta a fost săvîrșit, existenței sau inexistenței vinovăției și a oricăror alte date concludente. Sînt obligatorii ascultarea explicațiilor audientului cercetat și verificarea apărărilor acestuia.

- 6.6. Cercetarea cazului de abatere disciplinară se efectuează de către șeful secției corespunzătoare din Direcția instruire și cercetare în care își face studiile audientul. Persoana cercetată are dreptul să cunoască toate materialele cercetării și să solicite probe în apărare.
- 6.7. Cercetarea cazului de abatere disciplinară se finalizează prin întocmirea de către șeful secției a unei note informative, în care se consemnează rezultatul constatărilor și pe care o transmite Directorului executiv pentru examinare. Directorul executiv examinează cazul și fie că aplică sancțiunea respectivă, fie că transmite cazul Consiliului Institutului spre examinare, după caz.
- 6.8. Ordinul Directorului executiv sau, după caz, hotărârea Consiliului Institutului de sancționare se motivează și se comunică audientului cercetat în termen de 3 zile de la emitere sau aprobare.
- 6.9. Hotărârile Consiliului de aplicare a sancțiunilor prevăzute în pct. 6.3. pot fi atacate conform procedurii prevăzute de Codul muncii.
- 6.10. În cazul exmatriculării din Institut, Consiliul poate solicita restituirea în contul Institutului a bursei primite pe perioada formării inițiale.
- 6.11. Audienții Institutului răspund pentru pagubele aduse patrimoniului Institutului, conform dispozițiilor legale.

VII. ABSOLVIREA INSTITUTULUI

- 7.1. Cursurile de formare inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror se finalizează cu examene de absolvire, iar a grefierilor și executorilor judecătorești se finalizează cu examene de capacitate la disciplinele stabilite de Consiliul Institutului, după coordonarea cu Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, respectiv cu Ministerul Justiției, constând în probe teoretice și practice prin care se verifică însușirea cunoștințelor necesare exercitării funcției de judecător, procuror, grefier și, respectiv, de executor judecătoresc.
- 7.2. Examenul de absolvire a cursurilor de formare inițială sînt precedate de 40 ore lecții de sinteză.
- 7.3. Examenul de absolvire și examenul de capacitate se desfășoară în două etape: proba scrisă și proba orală.
- 7.4. Proba scrisă constă din rezolvarea unui test teoretic multidiscplinar, incluzînd întrebări din diferite discipline studiate la Institut și se desfășoară într-o singură zi.
[Pct.7.4 modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ nr.1 din 13.02.2009]
- 7.5. Proba orală constă din verificarea cunoștințelor practice la anumite discipline studiate în cadrul cursurilor de formare inițială și se desfășoară conform listelor, astfel încît pe zi să fie audiate cel mult 10 persoane.
- 7.6. Pentru rezolvarea testului de absolvire se acordă 3 ore, iar pentru verificarea cunoștințelor practice se acordă, pentru o persoană, 60 de minute pentru pregătire și pînă la 30 de minute pentru răspuns.
[Pct.7.6 modificat prin Hotărîrea Consiliului INJ nr.1 din 13.02.2009]
- 7.7. Examenul de absolvire și examenul de capacitate se susțin în fața comisiilor separate pentru judecători, procurori, grefieri și, respectiv, executori judecătorești.
- 7.8. Comisiile pentru examenul de absolvire sînt formate din cîte 5 membri și un secretar:
 - a) președintele comisiei desemnat de Consiliul Institutului;
 - b) doi membri desemnați de Consiliul Institutului;
 - c) un membru desemnat de Consiliul Superior al Magistraturii;
 - d) un membru desemnat de Procuratura Generală;
 - e) secretarul desemnat de Consiliul Institutului la propunerea Directorului executiv.
- 7.9. Comisiile pentru examenul de capacitate sînt formate din 3 membri și un secretar:
 - a) președintele comisiei desemnat de Consiliul Institutului;
 - b) un membru desemnat de Consiliul Institutului;
 - c) un membru desemnat de Ministerul Justiției;
 - d) secretarul desemnat de Consiliul Institutului la propunerea Directorului executiv.
- 7.10. Nota pentru fiecare examen constituie media aritmetică a notelor acordate de fiecare dintre membrii comisiilor pentru examenul de absolvire sau de capacitate.
- 7.11. Rezultatele examenului se afișează la sediul Institutului și se publică pe paginile Web ale organelor implicate în formarea inițială.
- 7.12. Rezultatele examenelor de absolvire pot fi contestate, în termen de 3 zile de la afișarea lor, la Comisia pentru examenele de absolvire. Comisia va soluționa contestațiile, în termen de 3 zile, prin emiterea deciziilor respective, care sînt definitive.
- 7.13. Media generală de absolvire a fiecărui absolvent al Institutului este media aritmetică a două note: media generală pe semestre și media examenelor de absolvire.

- 7.14. Persoana care a urmat cursurile de formare inițială și nu a susținut examenele de absolvire se poate prezenta încă o dată pentru susținerea acestor examene la următoarea sesiune de absolvire organizată de Institut.
- 7.15. În cazul absenței din motive neîntemeiate a candidatului la examenele de absolvire sau evaluării finale negative, Consiliul poate solicita restituirea bursei primite pe perioada formării inițiale.
- 7.16. Absolvenților Institutului li se eliberează un atestat, de modelul aprobat de Consiliul Institutului, în care se menționează durata cursurilor și media generală obținută.

VIII. NUMIREA ÎN FUNCȚIE

- 8.1. Absolventul, candidat la funcția de judecător sau procuror, în baza atestatului, este obligat să participe la concursul pentru suplinirea funcției de judecător, respectiv, de procuror, în modul prevăzut de Legea cu privire la statutul judecătorului, respectiv, de Legea cu privire la Procuratură.
- 8.2. Absolvenții care participă la concurs aleg, în ordinea descrescătoare a mediei generale obținute la examenele de absolvire, posturile de judecător, respectiv de procuror scoase la concurs.
- 8.3. Absolvenții care nu au promovat concursul pentru suplinirea funcțiilor de judecător, respectiv de procuror sînt obligați să participe la concurs timp de 3 ani după absolvirea Institutului. La expirarea acestui termen, absolventul nu mai poate participa la concurs în baza mediei generale.
- 8.4. În cazul în care absolventul, din motive neîntemeiate, nu participă la concursul pentru suplinirea funcțiilor de judecător, respectiv de procuror, Consiliul Institutului poate solicita restituirea în contul Institutului a bursei primite pe perioada formării inițiale.

Strasbourg, 18 decembrie 2008

CCJE (2008)5

Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE)**AVIZUL nr.11 (2008)****al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE)****în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei****privind****Calitatea hotărârilor judecătorești****INTRODUCERE**

1. Calitatea justiției este o preocupare veche și constantă a Consiliului Europei, după cum atestă, în special, convențiile, rezoluțiile sau recomandările date sub egida Consiliului asupra mijloacelor de facilitare a accesului la justiție, privind îmbunătățirea și simplificarea procedurilor, reducerea suprasarcinii de lucru a instanțelor și redirecționarea intervenției judecătorilor spre o activitate pur jurisdicțională.¹
2. În acest context și pentru a da curs prevederilor mandatului său, Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (în continuare – CCJE) a decis să consacre Avizul nr.11 calității hotărârilor judecătorești, care este o componentă majoră a calității justiției.
3. O motivație clară în acest sens sînt cerințele fundamentale înaintate față de hotărârile judecătorești, a căror respectare constituie un aspect important al dreptului la un proces echitabil. Articolul 6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului (în continuare – CEDO), de exemplu, dispune obligația statelor de a institui instanțe independente și imparțiale și de a promova instaurarea unor proceduri eficiente. Îndeplinirea acestei obligații capătă sens cînd are drept rezultat împuternicirea judecătorilor de a administra în mod just și corect justiția, atît în drept, cît și în fapt, în avantajul strict al cetățenilor. O hotărîre judecătorească de calitate este cea care conduce la un rezultat bun – cîtă vreme judecătorul dispune de mijloacele necesare atingerii acestui scop – în mod echitabil, rapid, clar și definitiv.
4. În această perspectivă, CCJE a subliniat deja că independența judiciară trebuie concepută ca un drept al cetățenilor, enunțînd în Avizul său cu nr.1 (2001) că această independență a judecătorilor „nu este o prerogativă sau un privilegiu acordat în interesul lor personal, ci le este garantată în interesul supremației dreptului celor care caută și cer dreptatea”. CCJE, în avizele sale din 2001, a formulat un anumit număr de sugestii care permit fiecărui sistem nu doar să asigure justițiabililor dreptul de acces la justiție, ci și, prin calitatea hotărârilor pronunțate, să facă în așa fel, încît justițiabilii să aibă încredere în succesul procesului judiciar.²
5. Obiectul prezentului Aviz nu este de a reanaliza principiul fundamental, potrivit căruia aprecierea calității intrinseci a fiecărei hotărîri judecătorești ține numai de exercitarea căilor de atac prevăzute de lege. Acest principiu este o consecință esențială a garanției constituționale a independenței judecătorilor, concepută drept una dintre caracteristicile majore ale statului de drept în parametrii după care ea urmează a fi evaluată.
6. CCJE a constatat că judecătorii, avînd sarcina de a pronunța hotărîri judecătorești de calitate, sînt în măsură să înceapă a cugeta asupra calității hotărîrilor judecătorești și să definească factorii acestei calități și condițiile evaluării sale.
7. Indiferent de caracteristicile proprii fiecărui sistem judiciar și de practicile puse în aplicare de instanțele diferitelor state, hotărîrea judecătorească trebuie să îndeplinească un anumit număr de cerințe, din care să reiasă principii comune. Hotărîrile judecătorești au drept scop primordial nu doar soluționarea unui anumit litigiu, asigurîndu-le părților securitatea juridică, ci și, deseori, stabilitatea jurisprudenței, pentru a evita apariția altor litigii și a asigura pacea socială.

¹ Ansamblul textelor consacrate acestor probleme relevă spiritul potrivit căruia Consiliul Europei înțelege cerința calității justiției: „Pentru Consiliul Europei, abordarea calității nu poate fi cea a unei hotărîri izolate, ci depinde, în cadrul unei abordări globale, de calitatea sistemului judiciar, incluzînd judecătorii, avocații, grefierii, precum și calitatea procesului care conduce la luarea deciziilor. Așadar, asupra fiecăruia din aceste puncte Consiliul recomandă să se depună eforturi în vederea îmbunătățirii”. (Jean-Paul JEAN. *Calitatea hotărîrilor judecătorești în înțelesul Consiliului Europei*: Seminar organizat în zilele de 8 și 9 martie 2007 de Facultatea de Drept și Științe Sociale din Poitiers la tema „Calitatea hotărîrilor judecătorești”. *A se vedea*: Studiile CEPRJ, nr.4).

² *A se vedea*, de asemenea, concluziile Conferinței asupra calității hotărîrilor judecătorești care s-a ținut la Curtea Supremă a Estoniei la Tartu (la data de 18 iunie 2008) și care a reunit comunitatea judiciară estonă, precum și Grupul de lucru al CCJE.

8. Raportul doamnei GIULIANA CIVININI, pregătit pe baza răspunsurilor date de membrii CCJE la un chestionar³, evidențiază o foarte mare diversitate de abordări ale statelor în privința evaluării și ameliorării calității hotărârilor judecătorești. El subliniază, de asemenea, că dacă modalitățile de apreciere a acestei calități depind de tradițiile specifice ale fiecărui sistem judiciar, există totuși în toate statele o dorință comună de a urmări îmbunătățirea condițiilor în care judecătorii trebuie să-și pronunțe hotărârile.
9. În prezentul Aviz, prin „hotărâri judecătorești” se înțelege hotărârile care statuează asupra cauzelor sau problemelor specifice și care sînt pronunțate de instanțe independente și imparțiale, în temeiul Art.6 al CEDO, în special:
 - hotărâri pronunțate în materie civilă, socială, penală și, în cea mai mare parte, în materia ce ține de problemele administrative;
 - hotărâri pronunțate în primă instanță, în apel sau hotărâri ale instanțelor superioare și ale curților constituționale;
 - hotărâri provizorii;
 - hotărâri definitive;
 - hotărâri luate sub formă de sentință sau de ordonanță, de instanțele care statuează în completul de judecată sau cu un singur judecător;
 - hotărâri pronunțate cu sau fără posibilitatea de exprimare a opiniilor minoritare;
 - hotărâri pronunțate de judecătorii specializați sau nespecializați sau de instanțe avînd componență mixtă (sistemul completului de judecată și al curții cu juri).

PARTEA I. FACTORI DE CALITATE A HOTĂRÎRILOR JUDECĂTOREȘTI

A. Mediul extern: legislația și contextul economic și social

10. Calitatea hotărîrilor judecătorești depinde nu doar de fiecare judecător implicat, ci și de un anumit număr de variabile care sînt în afara procesului de administrare a justiției, cum ar fi calitatea legislației, resursele adecvate alocate sistemului judiciar, calitatea pregătirii juridice.

1. Legislația

11. Hotărârile judecătorești se bazează în primul rînd pe legile adoptate de Parlament sau, în sistemul *common law*, pe acele legi sau principii stabilite de regula precedentului judiciar. Aceste surse ale dreptului stabilesc nu numai drepturile de care dispun justițiabilii și acțiunile pedepsite de legea penală, ci definesc, de asemenea, cadrul procedural în care se iau hotărârile judecătorești. Prin urmare, opțiunile parlamentelor condiționează genul și volumul cauzelor care vor fi promovate în fața instanțelor, precum și felul cum vor fi ele soluționate. Calitatea hotărîrilor judecătorești poate fi afectată de schimbările prea dese ale legislației, de o redactare prea puțin satisfăcătoare sau de un conținut neclar al legilor, fie de un cadru procedural insuficient.
12. CCJE consideră, de asemenea, că este de dorit ca parlamentele naționale să evalueze și să controleze impactul legilor existente și al celor în curs de elaborare privind sistemul judiciar și să introducă dispoziții tranzitorii și procedurale adecvate pentru a se asigura că judecătorii sînt în măsură să le aplice prin hotărâri judecătorești de calitate. Legiuitorul trebuie să acționeze în așa fel, încît legislația să fie clară și simplă de folosit și să fie conformă cu CEDO. Pentru a facilita interpretarea, proiectele de lege trebuie să fie accesibile, elaborate într-un limbaj inteligibil. Orice proiect de lege privind administrarea justiției și legile procedurale ar trebui să facă obiectul unui aviz al Consiliului Justiției sau al unui organ echivalent înainte ca Parlamentul să delibereze asupra acestuia.
13. În vederea asigurării unor hotărâri de calitate în consens cu interesele puse în joc, judecătorii trebuie să acționeze în cadrul structurilor legale care să le permită să decidă liber și să dispună efectiv, de exemplu, de timpul necesar examinării corecte a cauzei. CCJE reamintește discuția privind „gestionarea cauzelor”, despre care se face mențiune în Avizul său cu nr.6 (2004).⁴

³ A se vedea: Chestionarul asupra calității hotărîrilor judecătorești și răspunsurile asupra site-ului CCJE: www.coe.int/ccje.

⁴ În ceea ce privește în special legile procedurale, CCJE ține să reamintească aici Avizul său nr.6 (2004), prin care recomandă, pentru a asigura hotărâri judecătorești de calitate pronunțate într-un termen rezonabil, ca legiuitorul să facă cele mai bune alegeri în echilibrul dintre durata proceselor și disponibilitatea modalităților alternative de reglementare a conflictelor, mecanismele de negociere a apărării, procedurile simplificate și/sau accelerate și procedurile sumare, precum și drepturile procedurale ale părților etc. De asemenea, ar trebui asigurată finanțarea modurilor alternative de reglementare a conflictelor.

2. Resursele

14. Calitatea hotărârilor judecătorești este direct determinată de mijloacele bugetare atribuite sistemului judiciar. Instanțele nu pot acționa eficient cu resurse umane și materiale inadecvate. Este necesară o retribuire adecvată a judecătorilor pentru a-i pune la adăpostul presiunilor vizînd influențarea sensului hotărîrilor lor și, în general, a comportamentului lor⁵ și asigurarea intrării în magistratură a celor mai buni candidați. Asistența din partea unui personal administrativ de grefieri calificați, precum și colaborarea asistenților judiciari, care degrevează judecătorii de munca de rutină și pregătesc dosarele, pot ajuta în mod evident la îmbunătățirea calității hotărîrilor pronunțate de o instanță. În lipsa resurselor financiare adecvate, funcționarea efectivă a sistemului judiciar, în vederea obținerii unui produs de calitate, este imposibilă.⁶

3. Factorii implicați în sistemul judiciar și pregătirea juridică

15. Chiar dacă sistemul judiciar se sprijină numai pe factorii implicați, calitatea funcționării sistemului judiciar depinde evident de interacțiunea dintre numeroși intervenienți: poliție, procurori, avocați, grefieri, iar, la nevoie, membrii completului de judecată etc. Judecătorul nu este decît una dintre verigile acestui lanț de factori și nu neapărat ultimul, deoarece etapa executării hotărîrii are aceeași importanță. Chiar dacă ne concentrăm numai asupra calității hotărîrilor judecătorești, din cele menționate rezultă deja că performanța judecătorilor este, fără îndoială, primordială, dar nu este singurul factor care condiționează pronunțarea hotărîrilor judecătorești de calitate.
16. Calitatea hotărîrilor judecătorești depinde, *inter alia*, de pregătirea juridică a ansamblului de specialiști în drept care intervin în cursul procedurii. Acesta este motivul pentru care CCJE dorește să insiste asupra rolului predării dreptului și al pregătirii în general.
17. În special pentru judecători, aceasta implică o pregătire juridică de nivel înalt la începutul carierei juridice⁷, urmată de un program de pregătire continuă pentru a menține și a îmbunătăți tehnicile profesionale. Prin aceste pregătiri ar trebui ca judecătorilor nu doar să li se formeze competențele necesare pentru a pune în practică schimbările în cadrul legislației și regulile de drept naționale și internaționale, ci, de asemenea, să li se formeze și alte capacități, să li se dea cunoștințe suplimentare în materii nejuridice, ceea ce le-ar permite să înțeleagă mai bine situațiile supuse aprecierii lor.
18. Judecătorii ar trebui, de asemenea, să dispună de o pregătire în domeniul eticii și comunicării, pentru a-i ajuta în relațiile cu părțile implicate în proces, precum și cu publicul și mass-media. Instruirea direcționată spre îmbunătățirea capacităților organizatorice are o importanță deosebită pentru pregătirea și gestionarea eficientă a cauzelor; de exemplu, informatica, gestionarea cauzelor, tehnicile de lucru, tehnicile de redactare a sentințelor/hotărîrilor – incluzînd liniile directe cu modelele generale pentru redactarea hotărîrilor, lăsînd, desigur, judecătorului posibilitatea de a-și alege stilul personal – toate acestea în scopul de a administra cauzele fără întîrziere și a evita demersurile inutile.⁸
19. De asemenea, vor trebui pregătiți președinții instanțelor în gestionarea resurselor umane, în organizarea strategică pentru a adapta și administra circulația cauzelor, precum și în planificarea și folosirea eficientă a bugetului și resurselor financiare. Personalul administrativ și asistenții judecătorilor vor trebui să beneficieze de un instructaj special privind pregătirea ședințelor, controlul și urmărirea bunei derulări a cauzelor (de exemplu, în ceea ce privește utilizarea informaticii, tehnicile de gestionare a cauzei și a timpului, redactarea hotărîrilor, limbile străine, comunicarea cu părțile și cu publicul, cercetarea juridică). Aceasta în scopul de a facilita exercitarea sarcinilor administrative și tehnice ce revin judecătorilor, ceea ce le-ar permite să se concentreze asupra aspectului intelectual și asupra gestionării procedurii și luării deciziei.

B. Mediul intern: profesionalismul, procedura, ședința și hotărîrea

20. Calitatea hotărîrilor judecătorești depinde, de asemenea, de elementele interne, cum ar fi: profesionalismul judecătorului, procedura, gestionarea cauzelor, ședința și elementele legate de hotărîre.

⁵ A se vedea: Avizul nr.1 (2001) al CCJE, paragraful 61.

⁶ A se vedea: Avizul nr.2 al CCJE.

⁷ A se vedea: Avizul nr.4 (2003) al CCJE.

⁸ În rîndul magistraților ar putea fi difuzate pe larg broșuri, studii de caz cu exemple de practică (bune și rele), modele standard de redactare a sentințelor însoțite de metodologie, de fișe tehnice, de cărți de referință, elaborate în scopul pregătirii.

1. Profesionalismul judecătorului

21. Profesionalismul judecătorului este prima garanție a unei hotărâri de calitate. Aceasta include pregătirea juridică de înalt nivel, potrivit principiilor formulate de CCJE în avizele sale nr.4 (2003) și nr.9 (2005), precum și dezvoltarea unei culturi de independență ce ține de etică și deontologie potrivit principiilor formulate în avizele nr.1 (2001) și nr.3 (2002).
22. Hotărârea nu trebuie să ia în calcul numai instrumentele juridice relevante, ci și noțiunile și realitățile nejuridice proprii contextului controversii, cum ar fi, de exemplu, considerațiile etice, sociale sau economice. Aceasta necesită din partea judecătorului o sensibilizare a acestor considerații în momentul luării deciziei.
23. Procedurile de evaluare sau faptul de a oferi recomandări în privința performanțelor judecătorilor de către autoritățile judiciare sînt de natură să le îmbunătățească competența, dar și calitatea hotărârilor judecătorești.

2. Procedura și instrumentarea dosarului

24. Pentru a ajunge la o hotărâre de calitate, acceptată atât de justițiabil, cît și de societate, este nevoie de o procedură clară, transparentă și conformă cu cerințele CEDO.
25. Cu toate acestea, simpla existență a unei legi procedurale care să răspundă cerințelor nu este suficientă. CCJE este de părere că judecătorul trebuie să aibă posibilitatea de a organiza și de a orienta procedura într-un mod activ și prompt. Buna derulare a procedurii este într-adevăr de natură a favoriza calitatea produsului final, care va fi hotărârea.⁹
26. Faptul că o hotărâre este pronunțată într-un termen rezonabil în temeiul Art.6 al CEDO poate fi, de asemenea, considerat drept un element important al calității. Cu toate acestea, poate exista o nepotrivire între rapiditatea cu care se derulează procesul și alte aspecte relevante ale calității, cum ar fi dreptul la un proces echitabil garantat de același Art.6 al CEDO. Importanța de a asigura pacea socială și securitatea juridică include obligatoriu, dar nu în exclusivitate, elementul timp. CCJE dorește să se refere la Avizul său nr.6 (2004), în care subliniază că elementul „calitate” în justiție nu poate fi asimilat simplei „productivități”. Abordarea calitativă trebuie, de asemenea, să ia în calcul capacitatea sistemului judiciar de a soluționa cererea potrivit obiectivelor generale ale acestui sistem, rapiditatea procedurii constituind doar un aspect.
27. Unele țări au stabilit modele standardizate de bună practică în materie de gestionare a procedurii și de conduită a ședinței. Asemenea inițiative trebuie încurajate, deoarece favorizează o bună gestionare a procedurilor din partea fiecărui judecător.
28. Trebuie subliniată, de asemenea, importanța consultărilor dintre judecători, în cursul cărora poate avea loc schimb de informații și de experiențe. Acestea permit judecătorilor să discute despre gestionarea cauzelor și să abordeze dificultățile întâlnite în aplicarea regulilor de drept și a eventualelor divergențe de jurisprudență.

3. Ședința

29. Ședința trebuie să dea curs tuturor cerințelor CEDO, asigurînd atât justițiabililor, cît și societății în ansamblul său respectarea standardelor minime ale unui proces bine condus și echitabil. De buna sa derulare va depinde înțelegerea adecvată și acceptarea de către justițiabil și de societate a hotărârii finale. Ea trebuie, de asemenea, să ofere judecătorului toate elementele de apreciere necesare și are deci un efect decisiv asupra calității hotărârilor judecătorești. În toate cazurile prevăzute de jurisprudența CEDO ar trebui să existe o ședință.
30. O ședință transparentă și deschisă, precum și respectarea contradictorialității și egalității armelor constituie cerințele preliminare necesare pentru ca părțile însele și publicul în general să recunoască și să accepte hotărârea.

4. Elementele inerente hotărârii

31. Pentru a fi una de calitate, hotărârea judecătorească trebuie percepută de justițiabil și de societate în general drept rezultatul unei aplicări pertinente a regulilor de drept, al unei proceduri echitabile și al unei aprecieri convingătoare a faptelor, fiind executabilă. Justițiabilul va avea atunci convingerea că a fost examinată cauza sa și că a fost soluționată corect, iar societatea va percepe hotărârea ca pe un factor ce poate restabili pacea socială. Pentru a atinge aceste obiective, trebuie respectate anumite condiții.

⁹ În Avizul său nr.6 (2004), CCJE, care se bazează pe principiile enunțate în Recomandarea nr.R (84) 5, a subliniat importanța rolului activ al judecătorului în gestionarea procesului civil (*a se vedea*, în special, paragrafele 90-102 și 126).

a. Claritatea

32. Orice hotărîre judecătorească trebuie să fie inteligibilă, redactată într-un limbaj clar și simplu, condiție esențială pentru a fi înțeleasă de părți și de public. Această inteligibilitate necesită o structură coerentă a hotărîrii și enumerarea argumentației într-un stil clar și accesibil tuturor.¹⁰
33. Fiecare judecător își poate alege propriul stil și propria structură sau se poate baza în acest sens pe modelele standardizate, dacă există. CCJE recomandă ca autoritățile judiciare să instituie culegeri de bune practici pentru a facilita redactarea hotărîrilor.

b. Motivarea

34. În principiu, hotărîrea trebuie să fie motivată.¹¹ Calitatea hotărîrii depinde în principal de calitatea motivării. O motivare bună este o necesitate imperioasă care nu poate fi neglijată în favoarea celerității. O motivare bună cere ca judecătorul să aibă timpul necesar pregătirii hotărîrii.
35. Motivarea permite nu doar o mai bună înțelegere și acceptare a hotărîrii de către justițiabil, ci este, mai ales, o garanție împotriva arbitrarului. Pe de o parte, ea obligă judecătorul să distingă mijloacele de apărare ale părților și să precizeze elementele care îi justifică decizia și care o fac să fie conformă legii; pe de altă parte, ea permite societății să înțeleagă cum funcționează justiția.
36. Motivarea trebuie să fie coerentă, clară și lipsită de ambiguități și de contradicții. Ea trebuie să permită urmărirea unui raționament care a condus judecătorul la aceasta.
37. Motivarea trebuie să exprime respectarea de către judecător a principiilor enunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în special, respectarea drepturilor la apărare și a dreptului la un proces echitabil). Atunci când hotărîrile provizorii afectează libertatea individuală (de exemplu, mandatele de arestare) sau pot afecta drepturile persoanei sau asupra bunurilor (de exemplu, dreptul de încredințare provizorie a unui copil, sechestrul asigurator al unui imobil sau poprirea conturilor bancare), se cere o motivație adecvată.
38. Motivarea trebuie să răspundă pretențiilor părților, adică diferitelor capete de acuzare și mijloacelor de apărare. Această garanție este esențială, deoarece permite justițiabilului să se asigure că pretențiile sale au fost examinate și deci că judecătorul a ținut cont de ele. Motivarea trebuie să fie lipsită de orice apreciere jignitoare sau neplăcută a justițiabilului.
39. Fără să aducă atingere posibilității, ba chiar obligației din partea judecătorului de a acționa în unele cazuri după bunul plac, acesta nu ar trebui să răspundă decât mijloacelor pertinente ce ar putea influența asupra soluționării litigiului.
40. Motivarea nu neapărat trebuie să fie lungă. Trebuie găsit un echilibru just între formularea scurtă și buna înțelegere a hotărîrii.
41. Obligația instanțelor de a-și motiva hotărîrile nu trebuie înțeleasă ca necesitînd un răspuns la fiecare argument invocat în sprijinul unui mijloc de apărare ridicat. Întinderea acestei obligații poate varia în funcție de natura hotărîrii. În conformitate cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului¹², întinderea motivării depinde de diversitatea mijloacelor pe care o parte le poate ridica în instanță, precum și de prevederile legale, de obiceiuri, de principiile doctrinare și de practicile diferite privind prezentarea și redactarea sentințelor și hotărîrilor în diferite state. Pentru a răspunde cerințelor procesului echitabil, motivarea ar trebui să evidențieze că judecătorul a examinat cu adevărat chestiunile esențiale ce i-au fost prezentate.¹³ În cazul unui complet, judecătorul responsabil de completul de judecată trebuie să explice clar faptele și chestiunile asupra cărora completul trebuie să se pronunțe.
42. În ceea ce privește conținutul său, hotărîrea judecătorească cuprinde examinarea chestiunilor în fapt și în drept aflate la baza controversii.
43. La examinarea chestiunilor în fapt judecătorul va întilni contestații referitoare la probatoriu, mai exact – asupra legalității acestuia. El va examina, de asemenea, valoarea probantă a elementelor ce ar putea avea utilitate pentru soluționarea litigiului.

¹⁰ În această privință se face trimitere la Avizul nr.7 (2005) al CCJE, îndeosebi la paragrafele 56-61 ale acestuia.

¹¹ Excepțiile pot include, între altele, hotărîri ale administrației judiciare (ca cele privind amînarea cauzei pînă la un termen ulterior), chestiuni procedurale minore sau în esență necontencioase (sentințe pronunțate în contumacie sau cu acordul părților), decizii ale curților de apel de confirmare a unei hotărîri pronunțate în primă instanță după ascultarea argumentelor similare avînd aceleași temeuri, hotărîri luate de un complet, precum și unele hotărîri privind permisiunea de a exercita un recurs sau de a intenta o acțiune, în țările unde se cer asemenea permisiuni.

¹² *A se vedea*, în special, CEDO: *Boldea împotriva României* din 15 februarie 2007, paragraful 29; *Van den Hurk împotriva Olandei* din 19 aprilie 1994, paragraful 61.

¹³ *A se vedea*, în special, CEDO: *Boldea împotriva României* din 15 februarie 2007, paragraful 29; *Helle împotriva Finlandei* din 19 februarie 1997, paragraful 60.

44. Examinarea chestiunilor în drept trebuie să cuprindă aplicarea regulilor de drept național, european¹⁴ și internațional.¹⁵ Motivarea va trebui neapărat să facă referire la prevederile constituționale relevante și la dreptul național sau la cel european și internațional aplicabil. La nevoie, orice referire la jurisprudența națională, europeană sau internațională, inclusiv referirea la jurisprudența instanțelor altor țări, precum și la doctrină se poate dovedi prețioasă, ba chiar esențială într-un sistem de *common law*.
45. În țările *common law*-ului hotărârile instanțelor superioare, care soluționează o chestiune în drept, au valoare de precedent constringător în litigiile ulterioare identice. Dacă în țările de drept continental hotărârea nu are acest efect, ea poate totuși să constituie o învățătură specială pentru alți judecători confrunțați cu un caz sau cu o chestiune similară, în cauzele care ridică o problemă de societate sau o chestiune în drept importantă. De aceea, motivarea, fructul unui studiu aprofundat al chestiunilor în drept care se pun, va trebui să fie extrem de îngrijită în aceste cazuri, pentru a răspunde așteptărilor părților și societății.
46. Examinarea chestiunilor în drept trece, într-un mare număr de cazuri, prin interpretarea regulii de drept.
47. Această putere de interpretare nu trebuie să ne facă să uităm că judecătorul trebuie să asigure securitatea juridică, ce garantează previzibilitatea atât a conținutului regulii de drept, cât și a aplicării sale și contribuie la calitatea sistemului judiciar.
48. În acest scop, judecătorul va aplica principiile interpretative aplicabile atât în dreptul național, cât și internațional. În țările *common law*-ului se va lăsa condus de regula practicii anterioare. În țările de drept continental se va inspira din jurisprudență, îndeosebi din cea a instanțelor superioare, a căror misiune este în special de a veghea la unitatea jurisprudenței.
49. În general, judecătorii ar trebui să aplice legea în mod constant. Cu toate acestea, atunci când o instanță decide o schimbare a jurisprudenței, aceasta va trebui clar indicată în hotărârea sa. În împrejurări excepționale, ar fi potrivit ca instanța să indice că această nouă interpretare nu este aplicabilă decât începând cu data hotărârii sau cu o dată precizată în aceasta.
50. Volumul cauzelor care ajung la instanțele superioare poate afecta, de asemenea, celeritatea și calitatea deciziilor luate. CCJE recomandă introducerea de mecanisme proprii tradițiilor juridice ale fiecărui stat, reglementând accesul la aceste instanțe.

c. Opiniile separate

51. Unele țări prevăd posibilitatea judecătorilor de a exprima o opinie diferită sau separată. În aceste cazuri, opinia separată va trebui publicată odată cu opinia majoritară. Astfel, acești judecători fac cunoscută dezaprobarea lor totală sau parțială față de hotărârea luată cu majoritate de voturi de instanța care a pronunțat hotărârea și din care fac parte, precum și motivele acestei dezaprobări sau menționează că hotărârea luată de instanță poate, de asemenea, sau trebuie să se bazeze pe alte motive decât cele reținute. Aceasta poate contribui la îmbunătățirea conținutului hotărârii și, în același timp, poate permite înțelegerea hotărârii și a evoluției dreptului.
52. Opinia separată trebuie să fie motivată adecvat, reflectând o apreciere gîndită de judecător asupra chestiunilor în fapt și în drept.

d. Executarea

53. Orice dispozitiv al unei hotărâri judecătorești ar trebui să fie redactat în termeni clari și lipsiți de orice ambiguitate, astfel încât să poată produce ușor efecte sau, în cazul unui dispozitiv ce conduce la obligația de a face, de a nu face sau de a plăti, să fie ușor de executat.
54. Potrivit interpretării pe care o dă Curtea Europeană a Drepturilor Omului, dreptul la un proces echitabil consacrat de Art.6 din CEDO implică nu doar ca hotărârea judecătorească să fie pronunțată într-un termen rezonabil, ci și ca ea să poată face obiectul unei executări efective în avantajul părții câștigătoare, când acest lucru este adecvat. Într-adevăr, Convenția nu instaurează o protecție teoretică a drepturilor omului; din contră, încearcă să permită o realizare concretă a protecției pe care o instaurează în favoarea cetățenilor Europei.
55. În această perspectivă, dispozitivul unei hotărâri judecătorești trebuie să prezinte următoarele caracteristici majore:
 - (i) El trebuie, mai întâi, atunci când este adecvat, să fie executabil: aceasta înseamnă că hotărârea trebuie să conțină un dispozitiv care să enunțe clar, fără nici un dubiu sau confuzie, condamnările, obligațiile sau somațiile

¹⁴ Prin drept european se înțelege *acquis*-ul Consiliului Europei și dreptul comunitar.

¹⁵ A se vedea: Avizul nr.9 (2006) al CCJE.

pronunțate de instanță. Orice hotărîre neclară duce la interpretări diferite, dăunează eficienței și credibilității intervenției judiciare.

(ii) Dispozitivul trebuie, de asemenea, să fie executoriu: prin caracterul său executoriu, hotărîrea judecătorească va putea primi o execuție efectivă. În cea mai mare parte a sistemelor judiciare există proceduri prin care executarea poate fi oprită sau suspendată. O hotărîre sau o suspendare are, incontestabil, un caracter legitim. În unele cazuri, poate fi folosită și drept un mijloc tactic. O hotărîre sau o suspendare inadecvată poate conduce la blocarea acțiunii judiciare și permite strategii procedurale care tind să priveze de orice interes hotărîrile pronunțate de judecători. Pentru a asigura eficiența justiției, toate statele ar trebui să aibă proceduri de executare provizorie.¹⁶

56. O hotărîre de calitate (în materie nepenală) ar fi inutilă fără o procedură simplă și eficientă care să permită executarea ei. E necesar ca această procedură să fie supervizată de puterea judiciară, căreia îi revine sarcina de a reglementa toate dificultățile ce pot să apară în cursul executării hotărîrilor judecătorești, potrivit procedurilor eficiente care nu implică supracosturi procedurale excesive pentru părți.

PARTEA A II-A. EVALUAREA CALITĂȚII HOTĂRÎRILOR JUDECĂTOREȘTI

57. CCJE subliniază că meritele fiecărei hotărîri individuale sunt, înainte de toate, controlate de căile de atac oferite de procedurile naționale și de accesul justițiabililor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Statele ar trebui să vegheze ca procedurile lor naționale să respecte cerințele impuse de hotărîrile acestei Curți.

A. Obiectul evaluării

58. Din anii 1990 s-a conștientizat faptul că nu poate fi evaluată corect calitatea hotărîrilor judecătorești controlînd numai valoarea juridică intrinsecă a hotărîrilor. Calitatea hotărîrilor judecătorești este influențată, așa cum o demonstrează prima parte a acestui Aviz, de cea a tuturor etapelor pregătitoare care preced pronunțarea ei. Astfel, organizarea judiciară, în ansamblul său, trebuie să fie examinată. Mai mult, din punctul de vedere al justițiabililor, nu doar calitatea juridică *stricto sensu* a hotărîrii contează; trebuie, de asemenea, să se țină cont de alte aspecte, cum ar fi durata, transparența și conduita procedurilor, de felul în care judecătorul comunică cu părțile și de felul în care puterea judiciară justifică în fața societății funcționarea sa.
59. CCJE subliniază că nici o procedură de evaluare a calității hotărîrilor judecătorești nu trebuie să amenințe independența puterii judecătorești în ansamblul său sau a judecătorilor luați separat.
60. Evaluarea calității hotărîrilor judecătorești trebuie realizată, înainte de toate, pe baza principiilor fundamentale consacrate de CEDO. Ea nu va putea fi făcută numai în lumina considerațiilor de natură economică sau de gestionare a procedurilor. Folosirea anumitor metode ce își au originea în lumea economică trebuie analizată cu prudență. Rolul sistemului judiciar este, înainte de toate, de a aplica legea și de a-i conferi efecte și nu poate fi analizat în termeni de eficiență economică.
61. Orice sistem de evaluare a calității ar trebui să încerce să promoveze calitatea hotărîrilor judecătorești și nu poate servi drept instrument pur birocratic sau ca scop în sine. El nu este nici un instrument de control exterior al puterii judiciare.
62. CCJE reamintește că evaluarea calității justiției, în special a funcționării instanțelor în ansamblul lor sau a unui grup de instanțe, sau a oricărei instanțe luate separat, nu trebuie confundată cu evaluarea, făcută în alte scopuri, a capacităților profesionale ale oricărui judecător aparte.¹⁷
63. Orice procedură de evaluare trebuie să vizeze, înainte de toate, identificarea nevoilor de amendare a legislației, de schimbare sau îmbunătățire a procedurilor sau de pregătire continuă a judecătorilor sau a personalului administrativ al instanțelor.
64. Obiectul, metodele și procedura de evaluare trebuie să fie definite corect și să fie inteligibile. Ele ar trebui să fie stabilite de judecători sau în colaborare strînsă cu judecătorii.
65. Evaluarea trebuie să fie transparentă. Datele personale privindu-i pe judecători sau permițînd identificarea acestora trebuie să rămîna confidențiale.
66. Evaluarea calității hotărîrilor judecătorești nu trebuie să constrîngă judecătorii să urmeze o anumită apreciere a faptei sau să decidă asupra fondului în mod uniform, fără a ține cont de circumstanțele proprii fiecărei cauze.
67. Orice evaluare a hotărîrilor judecătorești trebuie să ia în calcul diferitele tipuri și grade de instanțe, competențele acestora, felurile controverselor și capacitățile diferite de a le soluționa.

¹⁶ A se vedea: Avizul nr.6 (2004) al CCJE, paragraful 130.

¹⁷ A se vedea: Avizul nr.6 (2004) al CCJE, partea B, paragraful 34 și Avizul nr.10 (2007) al CCJE, paragrafele 52-56 și 78.

B. Metodele de evaluare (inclusiv instanțele desemnate cu evaluarea calității hotărârilor judecătorești)

68. CCJE subliniază că este de dorit să se combine mai multe metode de evaluare (îndeosebi dacă se folosesc metode statistice calitative și cantitative) legate de diverși indicatori de calitate și obținând mai multe surse de informare. Într-adevăr, nici o metodă deosebită nu ar trebui să prevaleze asupra altora. Pot fi acceptate diverse metode de evaluare, cu condiția ca acestea să corespundă rigorilor științifice, fiind definite în mod transparent. Acestea însă nu pot repune în discuție legitimitatea hotărârilor judecătorești.
69. CCJE consideră că deși statele nu sînt obligate să adopte același sistem de evaluare și aceeași abordare metodologică și chiar dacă scopul prezentului Aviz nu este de a comenta în detaliu diferitele sisteme de evaluare a calității, este totuși posibil să se întocmească, pornind de la experiențele naționale, o listă a celor mai adecvate metode.

1. Evaluarea de către judecători și alți actori ai sistemului judiciar

70. CCJE încurajează evaluarea de către colegi și autoevaluarea de către judecători, precum și participarea la evaluarea a persoanelor „din afară” (de exemplu, avocați, procurori, profesori de la facultățile de drept, cetățeni, organizații neguvernamentale naționale și internaționale), cu condiția ca independența judecătorilor să fie respectată din plin. Evident, o asemenea evaluare din afară nu poate fi folosită drept metodă de a pune în discuție independența judiciară sau integritatea procesului judiciar. Elementul de referință principal al evaluării hotărârilor judecătorești trebuie să fie existența unei proceduri de apel oportune și eficiente.
71. Instanțele superioare, prin jurisprudența lor, examinarea practicilor judiciare și raporturile lor anuale, pot contribui la asigurarea unei calități înalte a hotărârilor judecătorești și la evaluarea lor. Ele pot contribui, de asemenea, pregătind ghiduri metodologice în atenția instanțelor inferioare, în care principiile aplicabile sînt reamintite în conformitate cu jurisprudența relevantă. De aceea, este esențial ca jurisprudența lor să fie clară, coerentă și constantă.

2. Metodele statistice

72. Metoda cantitativă statistică conduce la intervenția statisticelor la nivel de instanță (statistice privind stocul de cauze la instanță, numărul de cauze noi și de cauze judecate, numărul de ședințe pentru fiecare cauză, privind invalidările ședințelor, durata procedurii etc.). Calitatea muncii depuse de instanță constituie unul dintre criteriile ce permit asigurarea măsurării capacității de administrare a justiției care să răspundă nevoilor cetățenilor. Această capacitate este unul dintre indicatorii calității justiției. Această metodă de analiză evidențiază activitatea instanțelor, dar de una singură nu este suficientă pentru a aprecia dacă hotărârile sînt pronunțate în condiții satisfăcătoare. Natura hotărârilor depinde de temeinicia fiecărei cauze luate separat. Un judecător poate fi chemat, de exemplu, să pronunțe o serie de hotărâri legate între ele privind cauze de importanță mică. Nu în toate situațiile statisticele pot fi utile și de fiecare dată trebuie să fie puse într-un anumit context. Această metodă permite cel puțin să se analizeze dacă termenele de soluționare a dosarelor sînt convenabile sau dacă există întârzieri care să justifice acordarea mijloacelor suplimentare și punerea la punct a metodelor capabile să le reducă sau să le elimine.
73. În metoda calitativă statistică hotărârile sînt clasificate în funcție de categoria lor, de obiectul lor și de complexitatea lor. Această metodă permite un echilibru al diferitelor categorii de cauze pentru a determina o repartizare eficientă și corectă a muncii, precum și a sarcinii de lucru minime și maxime ce poate fi cerută unei instanțe. La aplicarea acestei metode se vor lua în considerație caracteristicile specifice ale unor dosare sau litigii, astfel încît să se evidențieze cele care, în pofida numărului redus de hotărâri pronunțate, reprezintă o sarcină de lucru considerabilă. În schimb, inconvenientul aprecierii statistice calitative este circumstanțiat de dificultatea de a defini parametrii ce trebuie luați în considerație și de a stabili autoritățile abilitate să conceapă acești parametri.
74. Numărul mic de recursuri și numărul de recursuri respinse pot fi, de asemenea, indicatori ai calității ce se pot stabili în mod obiectiv, aceștia fiind relativ fiabili. CCJE subliniază totuși că numărul de recursuri și rata respingerilor nu neapărat reflectă o calitate slabă a hotărârilor luate. Într-adevăr, o respingere poate exprima pur și simplu o evaluare diferită a unei probleme dificile de către judecătorul de apel, hotărîrea de respingere putînd fi ea însăși contrazisă, dacă respectiva cauză ar fi dusă în fața unei instanțe superioare.¹⁸

¹⁸ A se vedea: Avizul nr.6 (2004) al CCJE, paragraful 36.

3. Rolul Consiliului Justiției

75. Instanțele naționale și internaționale desemnate să evalueze hotărârile judecătorești trebuie să fie formate din membri absolut independenți de puterea executivă. În statele care au un Consiliu de Justiție¹⁹, pentru a evita orice presiune, acesta ar trebui să fie împuternicit cu evaluarea calității hotărârii judecătorești. În cadrul Consiliului Justiției prelucrarea datelor și evaluarea calității ar trebui încredințate unor altor servicii decât cele desemnate cu disciplina judecătorilor. Din același motiv, în statele care nu au un Consiliu de Justiție evaluarea calității hotărârilor judecătorești ar trebui să țină de competența unei instanțe specifice care dispune de garanțiile de independență a judecătorilor comparabile cu cele pe care le oferă un Consiliu de Justiție.

PRINCIPALELE CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

- a) Printre indicatorii externi de care depinde calitatea hotărârilor judecătorești figurează **calitatea legilor adoptate de parlamente**. De aceea, este important ca parlamentele naționale să evalueze și să controleze impactul legilor existente și în curs de elaborare asupra sistemului.
- b) Calitatea adoptării deciziilor este condiționată de **atribuirea**, fiecărui sistem judiciar, a **mijloacelor umane, bugetare și materiale adecvate**, precum și de **menținerea siguranței financiare a fiecărui judecător** în cadrul acestui sistem.
- c) **Calitatea** predării dreptului și a **pregătirii judecătorilor și a altor specialiști în drept** este de o importanță primordială pentru ca o hotărâre judecătorească să fie de calitate.
- d) Este la fel de important să se asigure judecătorilor o **pregătire privind materiile nejuridice**, precum și să se pregătească personalul instanțelor pentru a degreva judecătorii de sarcinile administrative și tehnice și a le permite să se concentreze asupra aspectului intelectual al deciziei luate.
- e) Nivelul calității hotărârilor judecătorești reiese clar din **interacțiunile dintre numeroșii actori ai sistemului judiciar**.
- f) **Profesionalismul** judecătorului este prima garanție a unei hotărâri de calitate și constituie o parte importantă a **mediului intern care influențează hotărârea judecătorească**. Profesionalismul include o pregătire juridică de înalt nivel, precum și dezvoltarea unei culturi de independență, ce ține de etică și de deontologie. Aceasta necesită din partea judecătorului o sensibilizare nu doar a instrumentelor juridice, ci și a noțiunilor nejuridice.
- g) **Procedura și instrumentarea dosarului** constituie alte elemente ale mediului intern care afectează hotărârea judecătorească. Procedura trebuie să fie clară, transparentă și previzibilă. Judecătorul trebuie să aibă posibilitatea de a organiza și de a orienta procedura într-un mod activ și prompt. Hotărârea trebuie pronunțată într-un termen rezonabil. Cu toate acestea, rapiditatea procedurii nu este singurul factor ce necesită a fi luat în calcul, în măsura în care hotărârea judecătorească trebuie să asigure dreptul la un proces echitabil, pacea socială și securitatea juridică.
- h) Trebuie încurajate **modelele standardizate ale bunelor practici în materie de gestionare a procedurii**, precum și consultările între judecători.
- i) **Ședința** trebuie să existe în toate cazurile prevăzute de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și trebuie să răspundă tuturor cerințelor CEDO, asigurând astfel justițiabililor și societății în ansamblul său respectarea standardelor minime ale unui proces bine desfășurat și echitabil.
- j) O procedură desfășurată echitabil, o aplicare corectă a regulii de drept, o bună apreciere a faptelor și faptul de a fi executabilă sînt **elemente-cheie care permit unei hotărâri să fie de calitate**.
- k) **Hotărârea trebuie să fie inteligibilă**, redactată într-un **limbaj clar și simplu**, permițînd, totodată, fiecărui judecător să-și aleagă liber stilul sau să se bazeze pe modele standardizate.
- l) CCJE recomandă ca autoritățile judiciare să instituie **culegeri de bune practici** pentru a facilita redactarea hotărârilor.
- m) În principiu, **hotărârea judecătorească trebuie să fie motivată**. Calitatea ei depinde în principal de calitatea motivării. Motivarea înseamnă, de asemenea, interpretarea regulii de drept, asigurînd securitatea juridică și uniformitatea regulii de drept. Cu toate acestea, atunci cînd o instanță decide o schimbare a jurisprudenței, aceasta va trebui clar indicată în hotărârea sa.
- n) CCJE recomandă introducerea de **mecanisme** proprii tradițiilor juridice ale fiecărui stat, **reglementînd accesul la instanțele superioare**.

¹⁹ Aceste Consilii ale Justiției trebuie puse la punct și să funcționeze potrivit metodelor recomandate de CCJE în Avizul său nr.10 (2007).

- o) **Opiniile separate** ale judecătorilor, atunci cînd sînt autorizate, pot contribui la îmbunătățirea conținutului hotărîrii și, în același timp, pot permite înțelegerea hotărîrii și a evoluției dreptului. Aceste opinii **trebuie motivate adecvat și publicate**.
- p) **Orice dispozitiv** al unei hotărîri judecătorești ar trebui să fie **redactat în termeni clari și lipsiți de orice ambiguitate**, astfel încît să poată produce ușor efecte sau, în cazul unui dispozitiv ce conduce la obligația de a face, de a nu face sau de a plăti, **să fie ușor de executat**.
- q) CCJE subliniază că considerentele **fiecărei hotărîri individuale sînt, înainte de toate, controlate de căile de atac oferite de procedurile naționale** și de accesul justițiabililor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.
- r) **Organizarea judiciară în ansamblul său** trebuie să fie examinată pentru a **evalua** calitatea hotărîrilor judecătorești. Trebuie să se țină cont de durata, transparența și administrarea procedurilor.
- s) **Evaluarea trebuie realizată pe baza principiilor fundamentale consacrate de CEDO**. Nu va putea fi făcută numai în lumina considerațiilor de natură economică sau de gestionare a procedurilor.
- t) **Procedurile de evaluare** a calității hotărîrilor judecătorești **nu trebuie să amenințe independența puterii judiciare** în ansamblul său sau a judecătorilor luați separat, nici nu poate servi drept instrument pur birocratic și nu poate fi un scop în sine. Ele nu pot evalua capacitățile fiecărui judecător aparte, nici nu pot pune în discuție legitimitatea hotărîrilor judecătorești.
- u) **Orice procedură de evaluare trebuie să vizeze**, înainte de toate, **identificarea nevoilor de amendare a legislației**, de schimbare sau îmbunătățire a procedurilor sau de pregătire continuă a judecătorilor sau a personalului administrativ al instanțelor.
- v) CCJE subliniază că este de dorit să se **combine mai multe metode**. Acestea trebuie să fie în conformitate cu rigorile științifice și definite în mod transparent.
- w) CCJE încurajează evaluarea de către colegi și **autoevaluarea de către judecători**, precum și participarea persoanelor „din afară” la evaluare, cu condiția ca independența judecătorilor să fie respectată din plin.
- x) **Instanțele superioare**, prin jurisprudența lor, examinarea practicilor judiciare și raporturile lor anuale, pot contribui la asigurarea unei calități înalte a hotărîrilor judecătorești și la evaluarea lor. De aceea, este esențial ca **jurisprudența lor să fie clară, coerentă și constantă**.
- y) Evaluarea calității hotărîrilor trebuie să facă parte din competențele **Consiliului de Justiție**, atunci cînd acesta există, sau ale unei instanțe independente care să dispună de aceleași garanții de independență ca ale judecătorilor.

Traducere neoficială

DOCTRINĂ

Sugestii pe marginea hotărârilor Plenului Curții Supreme de Justiție**Sergiu BRÎNZA**doctor habilitat în drept,
profesor universitar

formator INJ

COMENTARIUL UNOR PREVEDERI ALE HOTĂRÎRII PLENULUI CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE, NR.17 DIN 7.11.2005, „DESPRE PRACTICA JUDICIARĂ ÎN CAUZELE DIN CATEGORIA INFRAȚIUNILOR PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ”: INFRAȚIUNILE PREVĂZUTE LA ART.173-175 CP RM

In this article there are analyzed the offences prevented in art.173-175 PC RM, inclusively from the viewpoint of its delimitation from the rape offence and from the brutal acts of sexual type. Especially, the research is based on the naming the essence of the benefit notion throughout the material dependence, the employment or throughout other kinds of the victim appearances, in this way to appoint the coercion method in the situation of the offence prevented in art.173 PC RM. Also, the author finds himself same determined to analyze and the art.174 PC RM offence. It is taken into account that the name of this article, as well as its disposal bygone changes because of the Modification and Completion Law of the Penal Code of the Republic of Moldova from the 18.12.2008. In the end, the author reaches the conclusion, that art.175 PC RM interpolates not only the offender deeds, meanwhile performed with the victim agreement. Here we find and the acts committed through goods damage threatening or through other kinds of coercion too, excepting the one prevented in the art.171-175 PC RM.

În două dintre publicațiile noastre anterioare¹ am suspus atenției o parte din explicațiile date în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 7.11.2005 (în continuare – Hotărârea Plenului nr.17/2005).² În special, ne-am referit la aspectele de ordin general ale aplicării răspunderii penale pentru infracțiunile prevăzute la art.171 și 172 CP RM. La fel, a fost analizată natura juridică a circumstanțelor agravante ale violului și ale acțiunilor violente cu caracter sexual.

În continuarea demersului nostru, vom elucida esența infracțiunilor specificate la art.173-175 CP RM, inclusiv sub aspectul delimitării acestora de viol și de acțiunile

violente cu caracter sexual. Desigur, toate acestea prin prisma explicațiilor cuprinse în Hotărârea Plenului nr.17/2005.

Întii de toate, trebuie de menționat că interpretării și aplicării art.173-175 CP RM le sînt consacrate pct.4, 5, 18-20 ale Hotărârii Plenului nr.17/2005. Totuși, nu întotdeauna explicațiile corespunzătoare reușesc să acumuleze potențial suficient, care să se ridice la nivelul așteptărilor destinatarilor și beneficiarilor legii penale. În plus, se impune o nouă abordare a acestor explicații, în lumina amendamentelor operate la art.173-175 CP RM prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 8.12.2008.³

Vom începe analiza noastră cu examinarea componentelor faptei prejudiciabile prevăzute la **art.173 CP RM**. Astfel, așa cum rezultă din dispoziția acestui articol, în cazul constrîngerii la acțiuni cu caracter sexual, fapta prejudiciabilă se exprimă în acțiunea de constrîngere a unei persoane la raporturi sexuale, homosexualitate ori la săvîrșirea altor acțiuni cu caracter sexual, prin șantaj sau profitînd de dependența materială, de serviciu sau de altă natură a victimei. Se poate observa că două sînt metodele prin care se poate realiza acțiunea de constrîngere: 1) *șantajul* sau 2) *profitarea de dependența materială, de serviciu sau de altă natură a victimei*.

Interpretînd sistematic noțiunea de constrîngere, luînd în considerație și prevederile alin.(2) art.39 CP RM, ajungem la concluzia că, în sensul art.173 CP RM, prin „constrîngere” se înțelege exercitarea unei presiuni asupra victimei, în așa fel încît aceasta să nu-și poată dirija acțiunile, pentru ca victima să întrețină raportul sexual, să practice homosexualitatea sau să săvîrșească alte acțiuni cu caracter sexual. În acest sens, constrîngerea, ca expresie a faptei prejudiciabile prevăzute la art.173 CP RM, trebuie deosebită de fapta de hărțuire sexuală (care nu este incriminată în legea penală a Republicii Moldova). Or, în cazul hărțuirii sexuale, persoana este determinată (uneori foarte insistent) să întrețină benevol actul sexual, iar făptuitorul nu-și pune ca scop să-l întrețină contrar voinței acestei persoane. Persoana hărțuită sexual are întotdeauna libertatea de a decide să accepte sau nu actele sexuale propuse. Chiar dacă este nevoită să suporte o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare. Atunci însă cînd persoana este nevoită să urmeze varianta de conduită impusă de făptuitor, neavînd alternativă, va trebui considerată victimă a infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM.

Metodele de constrângere, nominalizate în dispoziția art.173 CP RM, sînt prezentate exhaustiv. De aceea, nu se are în vedere nici constrîngerea fizică, nici cea psihică, exercitate în cazul infracțiunilor prevăzute la art.171 și 172 CP RM. Tocmai caracterul constrîngerii este unul dintre principalele criterii care permit delimitarea de aceste infracțiuni a infracțiunii de constrîngere la acțiuni cu caracter sexual.

Privitor la prima dintre metodele de constrîngere nominalizate în art.173 CP RM – **șantajul**, în pct.18 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se menționează: „... *constrîngerea prin șantaj se exprimă în amenințarea cu divulgarea informațiilor care, devenind cunoscute, pot prejudicia onoarea și demnitatea victimei sau a persoanelor apropiate ei, ori pot fi cauza altor urmări nedorite. Conținutul unor asemenea informații despre victimă poate privi: practicarea prostituției; boala venerică a acesteia; consumul de substanțe narcotice sau psihotrope; săvîrșirea unor fapte ilegale; infidelitatea conjugală etc. Totodată, la calificare nu are importanță dacă aceste informații sînt mincinoase sau veridice*”.

Nu este greu de observat că în dispoziția de la art.173 CP RM legiuitorul utilizează termenul „șantaj” într-o accepție mai îngustă decît în cea de la art.189 „Șantajul” din Codul penal. Și, totodată, într-o accepție similară cu cea care a vizat prevederea de la lit.b) alin.(2) art.314 „Constrîngerea de a face declarații mincinoase, concluzii false sau traduceri incorecte ori de a se eschiva de la aceste obligații” din Codul penal.⁴ Cu alte cuvinte, nu există o concurență dintre o parte și un întreg între art.189 și art.173 CP RM. Sînt două norme penale în care același termen – „șantaj” – este folosit cu două înțelesuri diferite.

Dar nu numai șantajul poate fi metodă de constrîngere, în contextul infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM. Alături de ea, legiuitorul numește ca metodă și **profitarea de dependența materială, de serviciu sau de altă natură a victimei**. În situația data, victimă poate fi doar o persoană dependentă de făptuitor.

Care trebuie să fie calificarea dacă făptuitorul consideră eronat că victima este dependentă de el, deși în realitate o asemenea dependență nu există? Într-un astfel de caz, eroarea de fapt se referă la calitatea victimei infracțiunii, iar eroarea influențează asupra calificării. La concret, va trebui aplicată răspunderea conform art.27 și art.173 CP RM. Or, acțiunea făptuitorului este îndreptată nemijlocit spre săvîrșirea constrîngerii la acțiuni cu caracter sexual, profitîndu-se de dependența victimei. Însă, din cauze independente de voința făptuitorului, această acțiune nu-și produce efectul scontat. Aceasta întrucît, în realitate, se dovedește că victima este o persoană care nu depinde de făptuitor.

Cu altă ocazie, în pct.18 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, se arată: „*Dependența materială a victimei față de făptuitor se atestă în următoarele situații: victima se află la întreținerea totală sau parțială a făptuitorului; de făptuitor depinde îmbunătățirea sau înrăutățirea stării materiale a victimei; debitorul depinde de creditor; părinții nepuțincoși depind de copiii apti de muncă etc.*”.

În literatura de specialitate a fost exprimat punctul de vedere potrivit căruia constrîngerea, profitîndu-se de dependența materială a victimei, se poate exprima, inclusiv, în promiterea de a îmbunătăți starea materială a victimei, oferindu-i-se foloase patrimoniale.⁵

Opinii contrare au fost exprimate de alți autori: „Profitarea de dependența materială a victimei constituie constrîngere doar în acele cazuri cînd făptuitorul amenință cu lezarea intereselor victimei, însă nu-i promite privilegii sau favoruri”⁶; „Este inadmisibil a raporta la constrîngere cazurile de promitere a unor foloase patrimoniale. Aceasta deoarece întreținerea actelor sexuale pentru remunerare trebuie considerată prostituție, iar nu cedare în fața constrîngerii”⁷.

Sîntem de acord cu aceste din urmă două poziții. Persoana, solicitată să se prostitueze, are alternativa de a accepta oferta solicitantului sau de a o respinge. Adică, își poate dirija în mod liber voința, alegînd sau nu calea de procurare a mijloacelor de existență care îi este propusă. Într-o astfel de situație, lipsind o presiune asupra persoanei, nu putem atesta constrîngerea profitîndu-se de dependența materială a victimei.

Într-o altă ordine de idei, în pct.18 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se consemnează: „*Dependența de serviciu are loc în cazurile cînd victima ocupă o funcție subordonată făptuitorului sau se supune controlului de serviciu*”.

În această privință, A.P. Diacenko afirmă, just, că constrîngerea, profitîndu-se de dependența de serviciu a victimei, presupune – alternativ sau cumulativ – următoarele ipoteze: 1) crearea la locul de muncă al victimei a unor condiții insuportabile, cînd ea este stigmatizată, marginalizată, neîntemeiat sancționată, pusă în fața unei perspective de a i se acorda o referință negativă etc.; 2) amenințarea victimei de a-i înrăutăți situația de serviciu pe calea concedierii, devansării în funcție, lipsirii de dreptul de a beneficia de concediu etc.⁸ Totodată, trebuie luată în considerație precizarea făcută de N.A. Babii: dacă persoana nu este îndreptățită obiectiv să se bucure de anumite drepturi legate de serviciu, atunci nu va constitui constrîngere amenințarea de a priva persoana de aceste drepturi sau de a nu i le acorda.⁹

În alt context, în pct.18 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, se menționează: „*Dependența de altă natură a victimei de făptuitor este dependența dintre pacient și medic, sau cea dintre bănuț (învînit) și ofițerul de urmărire penală, sau cea dintre sportiv și antrenor etc.*”.

Pînă la urmă, nu contează calitatea pe care o are victima și făptuitorul. Important este că dependența poate fi pe verticală, întemeiată pe dominarea unei persoane asupra altei persoane și, respectiv, pe subordonarea unei persoane față de altă persoană (în plan administrativ, procesual, profesional, ocupațional, ambiental etc.). De asemenea, dependența poate fi pe orizontală, cînd victima și făptuitorul beneficiază de același microstatut social (de exemplu, dependența dintre membrii unei familii care nu sînt ascendenți sau descendenți unul față de altul; dependența caracteristică relațiilor nestatutare dintre colegii de cazarmă, de cămin, de adăpost pentru refugiați etc.).

Referindu-ne în general la profitarea de dependența materială, de serviciu sau de altă natură a victimei – ca metodă de constrîngere în contextul infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM – nu trebuie să uităm de regula prevăzută la pct.18 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005: *„La calificarea faptei, este obligatoriu să se stabilească că făptuitorul a profitat de dependența victimei față de el, adică făptuitorul a folosit conștient starea dificilă în care se află victima”*. În acest sens, are dreptate L.L. Kruglikov, cînd susține: *„Semnificație comportă nu atît starea de dependență (pentru că, în prezența ei, întreținerea de acte sexuale poate avea loc și fără constrîngere), cît mai ales profitarea de această stare, ca mijloc de presiune asupra victimei, pentru a o impune să întrețină acte sexuale”*.¹⁰

Totodată, este irelevant dacă starea de dependență a victimei a putut-o produce autorul infracțiunii sau un complice al lui, fie o persoană terță cu totul străină de faptă, sau chiar victima. Esențial este că autorul infracțiunii a profitat de această stare.

Dintr-o altă perspectivă, noțiunea „raporturi sexuale” din dispoziția art.173 CP RM are aceeași semnificație ca și în cazul infracțiunii de viol.¹¹ Bineînțeles, este suficient ca făptuitorul să constrîngă victima la un singur raport sexual (și nu la mai multe), ca să poată fi aplicată răspunderea în baza art.173 CP RM. Mai mult, în cazul constrîngerii la multiple raporturi sexuale, dacă făptuitorul urmărește scopul exploatării sexuale, vor exista temeiuri să calificăm cele săvîrșite în baza art.206 CP RM, ca trafic de copii. Nu în baza art.173 CP RM.

Prin „alte acțiuni cu caracter sexual” (noțiune folosită în dispoziția art.173 CP RM) se înțelege „satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse”.¹² Ne convingem de aceasta, dacă apelăm la varianta inițială a textului Codului penal: noțiunea „alte acțiuni cu caracter sexual” a fost folosită în locul noțiunii „satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse” în art.172 CP RM. Substituirea dată a fost una de formă, fără a avea vreo influență asupra înțelesului noțiunii. De fapt, s-a revenit la noțiunea „satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse”, utilizată în art.103¹ CP RM din 1961. Nimic mai mult.

În altă privință, prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova din 18.12.2008, în dispoziția art.173 CP RM cuvintele „homosexualism, lesbianism” au fost înlocuite cu cuvîntul „homosexualitate”. Înseamnă oare aceasta că, în varianta în vigoare a art.173 CP RM, nu se mai prevede răspunderea pentru constrîngerea la ceea ce altădată s-a numit, în același articol, „lesbianism”?

Pentru a răspunde la această întrebare, vom consulta pct.39 al proiectului de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova (elaborat de Ministerul Justiției).¹³ Conform acestuia, cuvîntul „lesbianism” se exclude din art.173 CP RM. În Nota informativă la proiectul respectiv aflăm motivarea care a determinat propunerea acestui amendament: la alin.(1) art.172 CP RM, în opinia lui Vincent Coussirat-Coustere, expert al Consiliului Europei, este necesară excluderea cuvîntului „lesbianism”, acesta incluzîndu-se în noțiunea de homosexualitate. Prin termenul de homosexualitate se înțelege orientarea sexuală îndreptată către reprezentanții aceluiași sex, fiind homosexualitate atît feminină, cît și masculină. Astfel, se propune excluderea cuvîntului „lesbianism”. Această modificare se referă și la art.173 CP RM.¹⁴

În concluzie, după intrarea în vigoare a modificării analizate, nu s-a redus cu nimic sfera de aplicare a art.173 CP RM. Noțiunea „homosexualitate”, din varianta în vigoare a art.173 (și 172) CP RM, înglobează în plan semantic noțiunile „homosexualism” și „lesbianism”, care au fost utilizate înainte de intrarea în vigoare a modificării în cauză.

Sub un alt aspect, în pct.18 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se oferă explicații cu privire la momentul consumativ al infracțiunii de constrîngere la acțiuni cu caracter sexual: *„Infracțiunea prevăzută la art.173 CP RM se consideră consumată din momentul avansării cerințelor de intrare într-un raport sexual, de săvîrșire a actului de homosexualism, lesbianism sau a altor acțiuni cu caracter sexual, întărind aceste cerințe prin constrîngerea corespunzătoare. La calificarea faptelor, nu contează dacă făptuitorul a săvîrșit sau nu raportul sexual, actul de homosexualism, lesbianism sau alte acțiuni cu caracter sexual. Însă, această împrejurare trebuie luată în considerație la individualizarea pedepsei. Totodată, dacă constrîngerea a dus la raportul sexual, la actul de homosexualism sau lesbianism cu o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a atins vîrsta de 16 ani, faptele săvîrșite urmează a fi calificate prin concurs în baza art.173 și 174 CP RM”*.

Astfel, se poate remarca că legiuitorul a construit componența de infracțiune specificată la art.173 CP RM de o asemenea manieră, încît infracțiunea trebuie considerată consumată nu din momentul începerii raportului

sexual, a practicării homosexualității sau a săvârșirii altor acțiuni cu caracter sexual. Infracțiunea trebuie considerată consumată din momentul avansării cererii de realizare a acțiunii cu caracter sexual corespunzătoare, care este însoțită de constrângerea prin șantaj sau de constrângerea prin profitarea de dependența victimei. Totodată, art.173 CP RM poate fi aplicat doar atunci, când, la momentul descris mai sus, făptuitorul urmărește scopul realizării raportului sexual, al practicării homosexualității sau al săvârșirii de alte acțiuni cu caracter sexual. Dacă scopul este altul, răspunderea penală, de regulă, nu poate fi aplicată. Oricum, chiar dacă se va aplica cu titlu de excepție, se va aplica nu conform art.173 CP RM, dar în baza lit.c) alin.(2) art.150 (când are loc determinarea la sinucidere a unei persoane care se află într-o dependență față de făptuitor) sau a art.189 CP RM (când cererea cu caracter patrimonial însoțește amenințarea cu răspîndirea unor știri defăimătoare despre victimă).

Legat de momentul consumativ al infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM este și un alt aspect. Se pune întrebarea: este necesară sau nu calificarea suplimentară conform art.174 CP RM în cazul în care constrângerea a dus la raportul sexual ori la actul de homosexualitate cu o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a atins vârsta de 16 ani? Amintim, că în pct.18 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005 se oferă un răspuns afirmativ la această întrebare.

Pot să apară temeuri de a formula anume o asemenea întrebare. Or, dacă victima are o vîrstă de peste 16 ani, nu se va efectua nici o calificare suplimentară. În plus, cineva ar putea să facă analogie cu infracțiunea de tîlhărie, atunci cînd numai art.188 CP RM se aplică, indiferent dacă făptuitorul a reușit sau nu să sustragă bunurile victimei.

Pentru a face să dispară aceste suspiciuni, vom menționa că nu există o concurență între o parte și un întreg între art.174 și 173 CP RM. Indubitabil, raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vîrsta de 16 ani depășește limitele componenței de infracțiune prevăzute la art.173 CP RM. Dacă victima are o vîrstă de peste 16 ani, calificarea suplimentară nu se face, din simplul motiv că nu există și nu poate exista o normă penală care să stabilească răspunderea pentru raportul sexual altul decît violul, precum și orice alte acte de penetrare vaginală sau anală, comise cu o persoană despre care se știa cu certitudine că a împlinit vîrsta de 16 ani.

Iar analogia cu infracțiunea de tîlhărie este neavenită. Dacă în rezultatul tîlhăriei sînt sustrate bunurile victimei, nu se poate aplica suplimentar răspunderea pentru o sustragere privită generic. Nu există o normă care stabilește răspunderea pentru sustragerea la general. Există mai multe norme care stabilesc răspunderea pentru

infracțiuni de sine stătătoare, reprezentînd forme distincte de sustragere. Iar tîlhăria este una din aceste forme. Săvîrșind tîlhăria, făptuitorul comite implicit sustragerea. Chiar dacă nu o comite într-o formă consumată. Cu alte cuvinte, momentul sustragerii marchează epuizarea infracțiunii de tîlhărie. Se ajunge sau nu la epuizare, contează în planul individualizării pedepsei. Nu influențează însă asupra calificării infracțiunii.¹⁵

În ce privește conexiunea dintre faptele prevăzute la art.173 și 174 CP RM, situația este calitativ diferită. Deloc întîmplător, G.Antoniou afirmă, pe bună dreptate, că dacă momentul consumării și cel al epuizării sînt reprezentate de infracțiuni distincte, ele se vor afla în concurs.¹⁶ În concluzie, este pe deplin fundamentată explicația formulată la pct.18 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005: „... dacă constrîngerea a dus la raportul sexual, la actul de homosexualism sau lesbianism cu o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a atins vîrsta de 16 ani, faptele săvîrșite urmează a fi calificate prin concurs în baza art.173 și 174 CP RM”.

În continuare, atenția noastră se va axa pe analiza infracțiunii prevăzute la **art.174 CP RM**.

Atît denumirea, cît, mai ales, dispoziția acestui articol au suferit modificări datorită Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova din 18.12.2008.

Astfel, înainte de intrarea în vigoare a acestei legi, denumirea a fost „Raportul sexual cu o persoană care nu a atins vîrsta de 16 ani”, iar dispoziția avea următorul conținut: „Raportul sexual, homosexualismul, lesbianismul, cu o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a atins vîrsta de 16 ani”. După intrarea în vigoare a legii, denumirea a devenit „Raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vîrsta de 16 ani”, iar dispoziția are următorul conținut: „(1) Raportul sexual, altul decît violul, precum și orice alte acte de penetrare vaginală sau anală, comise cu o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vîrsta de 16 ani... (2) Persoana care a săvîrșit fapta prevăzută la alin.(1) nu este pasibilă de răspundere penală dacă este la nivel apropiat cu victima în ceea ce privește vîrsta și dezvoltarea fizică și psihică...”.

Pentru că sînt de interes mai ales modificările operate în dispoziția art.174 CP RM, le vom examina pe ele. În primul rînd, trezește interes noua configurație pe care a căpătat-o dispoziția de la alin.(1) art.174 CP RM. Dar este oare această remaniere una de substanță sau doar de formă? S-a redus sau s-a lărgit sfera de aplicare a art.174 CP RM, în rezultatul amendamentelor suferite?

În primul rînd, legiuitorul a optat pentru formula „raportul sexual, altul decît violul”. Probabil, astfel s-a dorit să fie utilizat procedeul „*brevitatis causa*”: într-o exprimare mai concisă să se sugereze că, în sensul art.174

CP RM, raportul sexual este realizat nu în aceleași circumstanțe ca raportul sexual în sensul art.171 CP RM. Exprimarea este însă defectuoasă, pentru că creează falsa impresie că „raportul sexual” și „violul” sînt noțiuni echivalente; pentru că poate duce la ideea că raportul sexual poate fi atestat și în cazul altor infracțiuni (de exemplu, în cazul infracțiunii prevăzute la art.172 CP RM). Am combătut cu vehemență asemenea derrieri spre ilegalitate.¹⁷

În concluzie, sintagma „raportul sexual altul decît violul” trebuie interpretată cu înțelesul de raport sexual realizat în alte circumstanțe decît cele caracterizînd raportul sexual din cadrul infracțiunii de viol. Care sînt aceste alte circumstanțe, vom putea vedea *infra*.

O altă formulă din art.174 CP RM, care provoacă rezerve, este „orice alte acte de penetrare vaginală sau anală”. Această formulă a substituit sintagma „homosexualismul, lesbianismul” din redacția anterioară a art.174 CP RM. Însă, formula nouă condiționează schimbări în sfera de aplicare a art.174 CP RM: noțiunea „orice alte acte de penetrare vaginală sau anală” se intersectează atît cu noțiunea „homosexualism” (utilizată în art.172 și 173 CP RM), cît și cu noțiunea „satisfacerea poftei sexuale în forme perverse” / „alte acțiuni cu caracter sexual” (utilizate în art.172 și 173 CP RM). Se intersectează, de vreme ce presupune săvîrșirea doar a acelor acte sexuale care implică penetrarea. Dar penetrarea nu de orice natură: numai penetrarea vaginală sau anală. La concret, se au în vedere actele analo-genitale, analo-digitale, vagino-digitale, falloimitatoare, zooimitatoare etc. (de exemplu, introducerea membrului viril sau a altor părți ale corpului unei persoane de sex masculin în rectul altei persoane de sex masculin; introducerea membrului viril sau a altor părți ale corpului persoanei de sex masculin în rectul persoanei de sex feminin; introducerea de către o persoană de sex masculin a unui mulaj¹⁸ al membrului viril în rectul altei persoane de sex masculin; introducerea de către o persoană de sex feminin a unui mulaj al membrului viril în cavitatea vaginală ori în rectul altei persoane de sex feminin; introducerea de către o persoană de sex feminin a unui mulaj al membrului viril sau a unei părți a corpului în rectul unei persoane de sex masculin; folosirea de către făptuitor, în calitate de instrumente de penetrare, a unor animale etc.).

Nu intră sub incidența noțiunii „orice alte acte de penetrare vaginală sau anală” actele sexuale care nu implică penetrarea (pătrunderea): contactul dintre organele genitale a două persoane de sex feminin; manipulările cu aceste organe cu ajutorul degetelor mîinilor; imitarea raportului sexual prin săvîrșirea unor fricțiuni cu membrul viril în spațiul dintre mamelele femeii, coapsele, umărul și gîtul ei, ori pe suprafața abdomenului

acesteia; masturbarea unei persoane de sex masculin de către o persoană de sex feminin (sau viceversa) ori a unei persoane de sex masculin de către o altă persoană de sex masculin etc.

Nu se raportează la această noțiune nici actele de penetrare bucală (introducerea de către o persoană de sex masculin a membrului viril în cavitatea bucală a unei persoane de sex feminin; actele oralo-genitale între persoane de sex masculin). Este regretabil că tocmai asemenea acte de penetrare au rămas în afara sferei de aplicare a art.174 CP RM. Este bizară și reproșabilă concepția legiuitorului de a nu recunoaște pericolul social al actelor de penetrare bucală, săvîrșite în privința persoanelor care nu au atins vîrsta de 16 ani. Nedumerește că asemenea acte sînt diferențiate absolut artificial și ilogic de actele de penetrare vaginală sau anală săvîrșite în privința persoanelor care nu au atins vîrsta de 16 ani. Aceasta pentru că, în aceste situații diferențiate, victimele minore suportă aceleași repercusiuni de ordin psihosocial.

Totuși, chiar dacă nu-și găsește justificare, litera legii, așa cum e concepută în art.174 CP RM, urmează a fi respectată. Pînă la o eventuală modificare a art.174 CP RM. A cîta la număr? – ne întrebăm retoric.

În concluzie, sintagma „orice alte acte de penetrare vaginală sau anală” trebuie interpretată în felul următor:

- 1) nu se referă la raportul sexual;
- 2) nu se identifică, ci doar se intersectează cu sintagma „satisfacerea poftei sexuale în forme perverse” / „alte acțiuni cu caracter sexual” și cu termenul „homosexualitate”;
- 3) presupune penetrarea (pătrunderea) cu conotații sexuale;
- 4) se concretizează doar în penetrarea vaginală sau anală;
- 5) nu se poate concretiza în penetrare bucală.

În altă privință, ne vom pronunța asupra circumstanțelor în care se comit actele sexuale, în condițiile art.174 CP RM.

Din pct.4 și 19 ale Hotărîrii Plenului nr.17/2005 rezultă că asemenea acte sexuale sînt săvîrșite doar cu consimțămîntul victimei, în lipsa unei constrîngerii explicite sau implicite asupra acesteia. Considerăm prea îngustă o asemenea interpretare. În realitate, nu există nici un temei să nu afirmăm că sub incidența art.174 CP RM se află raportul sexual, altul decît violul, precum și orice alte acte de penetrare vaginală sau anală, care au fost săvîrșite nu doar cu consimțămîntul victimei. Dar și în lipsa consimțămîntului acesteia: prin amenințarea ce i-a fost adusă victimei de a-i distruge sau a-i deteriora bunurile, sau prin orice alt gen de constrîngere, explicită sau implicită (desigur, cu excepția celei specificate în textul art.171-173 CP RM).

Totodată, sîntem pe deplin de acord cu o altă explicație din pct.19 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, care privește delimitarea infracțiunii prevăzute la art.174 CP RM de infracțiunile prevăzute la art.171 și 172 CP RM: „Raportul sexual, actul de homosexualism sau lesbianism săvîrșite cu o persoană de vîrstă fragedă al cărei consimțămînt nu are valoare juridică, deoarece nu înțelege semnificația celor ce i se întîmplă, se califică nu conform art.174 CP RM, ci potrivit lit.b) alin.(3) art.171 sau lit.a) alin.(3) art.172 CP RM”. Traducînd în termenii legii în vigoare, această explicație s-ar prezenta în felul următor: „Raportul sexual sau orice alte acte de penetrare vaginală sau anală, săvîrșite cu o persoană de vîrstă fragedă al cărei consimțămînt nu are valoare juridică, deoarece nu înțelege semnificația celor ce i se întîmplă, se califică nu conform art.174 CP RM, ci potrivit lit.b) alin.(3) art.171 sau lit.a) alin.(3) art.172 CP RM”.

În legătură cu aceasta, sîntem de acord cu L.L. Kruglikov, care susține: nu este stabilită decît o limită maximă a vîrstei victimei în ipoteza infracțiunii de raport sexual cu o persoană care nu a împlinit vîrsta de 16 ani. Totuși, identificarea limitei minime a acestei vîrste are importanță în planul delimitării acestei fapte infracționale de infracțiunea de viol și cea de acțiuni violente cu caracter sexual, presupunînd profitarea de imposibilitatea victimei de a-și exprima voința.¹⁹ Așa este. Legea penală nu prevede o limită minimă a vîrstei victimei infracțiunii prevăzute la art.174 CP RM. Dar aceasta nici pe departe nu înseamnă că vîrsta în cauză poate fi oricît de redusă. Se va realiza componența infracțiunii prevăzute la art.174 CP RM numai dacă actul sexual corespunzător a fost perceput adecvat de către victimă. Numai dacă victima a înțeles semnificația actului la care a fost supusă; cu alte cuvinte, dacă a avut discernămint. Cu cît mai redusă este vîrsta victimei, cu atît posibilitatea inexistenței discernămintului crește. De aceea, urmează a se stabili în concret, de la caz la caz, dacă victima a avut sau nu discernămint, fără a se putea fixa în mod abstract, pe cale doctrinară sau judiciară, o limită minimă a vîrstei acesteia, ca element de referință.

În context, are dreptate M.A. Korotaeva, cînd susține: doar în rezultatul examinării tuturor circumstanțelor faptei se poate stabili dacă victima a înțeles semnificația celor ce i se întîmplă. Trebuie luate în considerație depozițiile victimei, ale părinților sau persoanelor subrogatorii, ale pedagogilor sau ale altor persoane care pot evalua dezvoltarea intelectuală a victimei. În cazurile necesare, urmează a fi dispusă efectuarea unei expertize psihologice judiciare, cu implicarea specialiștilor în psihopedagogie.²⁰

Drept concluzie, în cazul raportului sexual sau al oricărui alt act de penetrare vaginală sau anală, exprimarea consimțămîntului de către victima care nu a împlinit

vîrsta de 16 ani are un caracter dualist: 1) consimțămîntul univoc, presupunînd discernămintul, la a cărui temelie se poate afla curiozitatea victimei, interesul material sau atracția sexuală din partea ei; 2) consimțămîntul aparent, presupunînd lipsa discernămintului, care constă în neîmpotrivirea victimei, din cauza că ea nu înțelege semnificația celor ce i se întîmplă.

Prima ipoteză este caracteristică infracțiunii specificate la art.174 CP RM. Cea de-a doua ipoteză este valabilă în cazul copiilor de vîrstă fragedă. Consimțămîntul aparent al acestora nu are nici o relevanță juridică, iar făptuitorul este conștient de acest fapt. De aceea, raportul sexual sau oricare alt act de penetrare vaginală sau anală, săvîrșit cu o persoană de vîrstă fragedă, trebuie calificat potrivit lit.b) alin.(3) art.171 sau lit.a) alin.(3) art.172 CP RM. În astfel de cazuri, există toți indicii pentru a recunoaște că făptuitorul a profitat de imposibilitatea victimei de a-și exprima voința.

Sub un alt aspect, amintim că la alin.(2) art.174 CP RM este stabilit un caz de liberare de răspundere penală: „Persoana care a săvîrșit fapta prevăzută la alin.(1) nu este pasibilă de răspundere penală dacă este la nivel apropiat cu victima în ceea ce privește vîrsta și dezvoltarea fizică și psihică”.

Iată cum Ministerul Justiției, în Nota informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, motivează completarea art.174 CP RM cu alineatul (2): „În privința actelor sexuale între minori, s-a stabilit că persoanele implicate în acțiunile prevăzute la alineatul (1) al prezentului articol pot fi liberate de răspundere penală dacă sînt la nivel de egalitate din punct de vedere al vîrstei și dezvoltării. Astfel, s-a încercat a se evita soluțiile incoerente din reglementarea în vigoare, potrivit cărora, dacă doi minori în vîrstă de 14 ani și jumătate întrețin un raport sexual, fiecare va fi atît infractor, cît și victimă. De asemenea, noua reglementare este corelată și cu dispozițiile Codului familiei, care admit căsătoria cu dispensă a femeii de la vîrsta de 15 ani. În ipoteza în care motivul acordării dispensei este starea de graviditate – cum se întîmplă cel mai adesea în practică – actul sexual a avut loc anterior vîrstei de 15 ani, și ar fi illogic ca, pe de o parte, să se recunoască posibilitatea încheierii legale a căsătoriei, iar, pe de altă parte, să se ajungă la condamnarea viitorului soț. O prevedere similară celei din alineatul (2) poate fi identificată în legea penală a Norvegiei, Germaniei, Armeniei și Sloveniei”²¹

În primul rînd, sesizăm că, în contextul legii penale autohtone, nu este cu putință una din situațiile descrise mai sus: „... dacă doi minori în vîrstă de 14 ani și jumătate întrețin un raport sexual, fiecare va fi atît infractor, cît și victimă”. Or, vîrsta minimă pentru subiectul infracțiunii prevăzute la art.174 CP RM este de la 16 ani.

Și a fost la fel începînd cu intrarea în vigoare a Codului penal la 12.06.2003. De aceea, situațiilor de alt gen li se poate aplica prevederea de la alin.(2) art.174 CP RM: de exemplu, cînd subiectul are vîrsta de 16 ani și 1 lună, iar victima are vîrsta de 15 ani și 11 luni.

La fel, remarcăm o altă inexactitate în motivarea prezentată de Ministerul Justiției: conform art.14 al Codului familiei al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 26.10.2000, vîrsta matrimonială minimă este de 18 ani; pentru motive temeinice, se poate încuviința încheierea căsătoriei cu reducerea vîrstei matrimoniale, dar nu mai mult decît cu doi ani.²²

Deci, chiar cu dispensă, vîrsta matrimonială nu poate coborî sub 16 ani.

Cu aceste precizări, vom menționa că, pentru a fi însărcinată la 16 ani, minora trebuie să fi avut raporturi sexuale cu viitorul soț anterior acestei vîrste. În aceste condiții, dacă, la momentul raportului sexual, viitorul soț avea împlinită vîrsta de 16 ani, el poate fi liberat de răspundere penală doar dacă este la nivel apropiat cu victima în ceea ce privește vîrsta și dezvoltarea fizică și psihică. Deci, îi poate fi aplicată prevederea de la alin.(2) art.174 CP RM.

Pe baza acestui exemplu ne putem convinge că nu întotdeauna, chiar dacă sînt întrunite condițiile privind vîrsta matrimonială minimă a partenerilor sexuali, înseamnă automat că unul dintre ei nu va putea fi tras la răspundere penală. Aceasta pentru că condițiile privind vîrsta victimei și a făptuitorului trebuie să fie apropiate. Și să se adauge condițiile privind dezvoltarea victimei și a făptuitorului, și ele apropiate.

Iată de ce, este prea îngustă sfera de aplicare a dispoziției de la alin.(2) art.174 CP RM. Această dispoziție este aplicabilă numai dacă sînt întrunite cumulativ trei condiții:

- 1) făptuitorul și victima sînt la nivel apropiat în ceea ce privește vîrsta;
- 2) făptuitorul și victima sînt la nivel apropiat în ceea ce privește dezvoltarea fizică;
- 3) făptuitorul și victima sînt la nivel apropiat în ceea ce privește dezvoltarea psihică;

Dacă lipsește măcar una din aceste condiții, făptuitorul nu va putea beneficia de liberarea de răspundere penală.

În plus, prezența ultimelor două condiții va putea fi atestată pe calea expertizei. Ceea ce îngreunează aplicarea art.174 CP RM și generează posibilitatea interpretării duplicitare a prevederilor lui, cu nedorite deraiieri spre încălcarea principiului legalității. De exemplu, nimeni nu cunoaște cît de apropiate trebuie să fie caracteristicile vizînd vîrsta și dezvoltarea victimei și a făptuitorului.

Astfel, în concluzie, nu este suficient fundamentată completarea art.174 CP RM cu alineatul (2). În locul acestei remanieri, era mult mai oportun ca legiuitorul să fi distanțat vîrsta maximă a victimei infracțiunii de vîrsta minimă a subiectului infracțiunii. Varianta optimă ar fi fost vîrsta de 18 ani ca vîrstă minimă a subiectului infracțiunii, păstrîndu-se neschimbată vîrsta maximă a victimei infracțiunii.

În alt context, în ultima parte a studiului nostru ne vom referi la particularitățile interpretării și aplicării **art.175 CP RM**.

În pct.20 al Hotărîrii Plenului nr.17/2005, se menționează: „*Sub incidența art.175 CP RM se află acțiunile cu caracter sexual (altele decît raportul sexual, homosexualismul sau lesbianismul) care au fost comise cu consimțămîntul victimei. În special, noțiunea „acțiuni perverse” include: dezgolirea corpului sau a organelor genitale ale făptuitorului în prezența victimei; dezgolirea corpului sau a organelor genitale ale victimei, însoțită de contemplarea, pipăirea acestora; săvîrșirea raportului sexual, a actului de homosexualism, lesbianism sau a altor acțiuni cu caracter sexual, în condiții anume ca victima să poată urmări aceste acțiuni; discuțiile cu caracter obscen și cinic purtate cu victima referitor la viața sexuală; audierea împreună cu victima a înregistrărilor cu caracter pornografic; vizionarea împreună cu victima a imaginilor de orice gen cu același conținut; lecturarea împreună cu victima a literaturii cu conținut pornografic etc.”*

Înainte de toate, în acord ce prevederile legii penale în vigoare, vom preciza că sub incidența art.175 CP RM se află acțiunile cu caracter sexual, altele decît raportul sexual, homosexualitatea, satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse, precum și orice alte acte de penetrare vaginală sau anală.

În mod regretabil, uneori, în practică, se preferă a nu se concretiza în ce s-au exprimat acțiunile perverse. Dintr-o falsă pudoare sau din alte motive obscure, se generează astfel inevitabilele confuzii cu alte infracțiuni privind viața sexuală. Ca exemplu poate servi următoarea speță: prin sentința Judecătorei Călărași din 20.11.2007, C.V. a fost condamnat în baza art.175 CP RM. În fapt, în una din zilele de mai 2006, aproximativ la ora 14.00, fiind în stare de ebrietate, aflîndu-se într-o încăpere anexă la clădirea fostului magazin „Lumea copiilor” din s. Horodiște, raionul Călărași, în scopul săvîrșirii acțiunilor perverse față de C.M., despre care știa cu certitudine că nu a atins vîrsta de 16 ani, C.V. a ademenit-o în încăperea menționată, a dezbrăcat-o și a comis, cu consimțămîntul victimei și în privința ei, **acțiuni cu caracter sexual**.²³

În alte cazuri, din contra, se pune just accentul pe delimitarea dintre acțiunile perverse și alte acțiuni cu caracter sexual. De exemplu, dintre acțiunile perverse

și raportul sexual: „Expertiza medico-legală a constatat că himenul minorei J.M. nu e deflorat, iar particularitățile lui anatomo-fiziologice nu permit săvârșirea raportului sexual integral fără lezarea membranei himenale. Totodată, în rezultatul examinării medicale și investigațiilor de laborator, la ea a fost depistată gonoree și vulvovaginită gonococică. Contaminarea putea avea loc atât pe cale sexuală, cât și habituală. În ședința instanței de judecată medicul legist C.H. a susținut raportul de expertiză medico-legală întocmit în cazul victimei minore J.M. și nu exclude contaminarea celui sănătos de o boală venerică pe cale habituală, inclusiv dormind într-un pat cu cel care suferă de o astfel de maladie. Specialistul C.N., fiind interogată în calitate de martor, a declarat că... în cazul minorei contaminarea putea avea loc în urma tendinței de a avea un raport sexual, prin atingerea organelor genitale a persoanelor de sex opus... Probele enumerate mai sus cu certitudine confirmă săvârșirea de către A.A. a perversității minore care nu a împlinit 16 ani.²⁴ Afirmarea procurorului că acesta a săvârșit tentativa de viol... este neîntemeiată și nu se acordă cu probele administrate”.²⁵

Astfel, noțiunea de raport sexual nu poate fi confundată cu noțiunea de contact sexual. Dacă pettingul sau frotajul e săvârșit față de o persoană despre care se știe cu certitudine că nu a atins vârsta de 16 ani, există suficiente temeiuri de a aplica art.175 CP RM. Aceasta în cazul în care pettingul sau frotajul reprezintă scopul în sine al făptuitorului. Dacă, însă, aceste manifestări ale vieții sexuale constituie doar o premisă pentru realizarea unor acte sexuale, vom fi în prezența tentativei la una din infracțiunile prevăzute la art.171-174 CP RM. Desigur, dacă sînt prezente și alte condiții necesare aplicării acestor norme penale.

În alt context, consemnăm că, în sensul art.175 CP RM, acțiunile perverse nu pot presupune nici constrângere fizică sau psihică, nici constrângere prin șantaj, nici profitarea de dependența victimei ori de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-și exprima voința. Orice asemenea constrângere, explicită sau implicită, asupra victimei depășește limitele componenței de infracțiune specificate la art.175 CP RM. Deci, necesită calificare suplimentară, după caz, conform art.151, art.152, art.155 etc. din Codul penal.

Însă, aceasta deloc nu înseamnă că sub incidența art.175 CP RM intră doar acele acțiuni ale făptuitorului, care sînt realizate cu consimțământul victimei. La fel, intră acțiunile săvârșite prin amenințarea de a-i distruge sau deteriora bunurile (de exemplu, de a-i rupe hainele) sau prin orice alt gen de constrângere, cu excepția celei specificate la art.171-173 CP RM.

Iată de ce, sîntem de acord cu E.A. Kotelnikova că infracțiunea de acțiuni perverse nu poate cuprinde nici acțiunile principale, nici acțiunile adiacente, specifice

altor infracțiuni privind viața sexuală.²⁶ În esență, acțiunile perverse sînt nu mai mult decît acțiuni care lezează sentimentul comun de pudoare și bună-cuviință, care ilustrează, sugerează sau dezvăluie diverse aspecte intime ale vieții sexuale.

Ca modalități faptice „fizice” ale infracțiunii de acțiuni perverse pot fi numite: dezgolirea organelor genitale ale făptuitorului în prezența victimei; dezgolirea organelor genitale ale victimei, însoțită de contemplarea, pipăirea acestora; săvârșirea raportului sexual, practicarea homosexualității, satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse sau realizarea altor acte de penetrare vaginală sau anală între făptuitori (sau de către un singur făptuitor – în cazul masturbării sale), astfel ca victima să poată urmări aceste acte etc. Asemenea modalități presupun fie un contact direct între făptuitor și victimă, fie influențarea de către făptuitor asupra propriului corp (sau asupra corpului unui alt făptuitor).

Pe de altă parte, în șirul modalităților faptice „intelectuale” se înscriu: discuțiile cu caracter obscen și cinic, purtate cu victima; audierea de către făptuitor și victimă a înregistrărilor cu conținut pornografic; vizionarea imaginilor de orice gen cu același conținut; lecturarea literaturii cu conținut pornografic etc. Acțiunile perverse presupunînd astfel de modalități trebuie deosebite de infracțiunea de pornografie infantilă (art.208¹ CP RM) presupunînd producerea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai mulți copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate de o manieră lascivă sau obscenă, inclusiv în formă electronică. Deosebirea de esență constă în aceea că, în cazul infracțiunii prevăzute la art.175 CP RM, victima nu poate fi protagonistul reprezentărilor pornografice. Ea are un cu totul alt rol: spectator, ascultător, cititor, privitor, martorul reprezentărilor, înregistrărilor, creațiilor cu caracter pornografic.

La fel, acțiunile perverse presupunînd modalități faptice „intelectuale” urmează a fi deosebite de comercializarea sau difuzarea produselor pornografice, acțiuni specificate în art.90 al Codului contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008.²⁷ De regulă, în cazul acestor acțiuni contravenționale motivul ce-l ghidează pe făptuitor este interesul material. Nu năzuința de a-l iniția pe minor în detaliile vieții sexuale, nu năzuința de a-și satisface necesitățile sexuale.

În unele cazuri, nu se exclude îmbinarea, în contextul aceleiași fapte infracționale, a modalităților faptice „intelectuale” și a celor „fizice”. În această ordine de idei, aducem ca exemplu următoarea speță: prin sentința Judecătorei raionului Cahul din 24.05.2008, E.N. a fost condamnat în baza art.175 CP RM. În fapt, la 15.01.2008, aproximativ la ora 13.00, în s. Colibași,

raionul Cahul, aflându-se în incinta Liceului Teoretic „Vasile Alexandri” din aceeași localitate, a acostat-o pe E.C. Știind cu certitudine că aceasta nu a atins vârsta de 16 ani, în scopul săvârșirii acțiunilor perverse, a invitat-o în magazinul agricol ce îi aparținea. În timpul deplasării, a purtat cu victima discuții cu caracter obscen despre viața sexuală. După care, în incinta magazinului, a determinat-o să se dezbrace, săvârșind în privința ei acțiuni perverse, manifestate prin atingerea cu mâinile a glandelor mamare și a organelor genitale ale victimei.²⁸

În altă privință, trebuie de consemnat că, deși la calificarea faptei conform art.175 CP RM nu se ia în calcul diferențierea dintre acțiunile perverse „fizice” și cele „intelectuale”, la individualizarea pedepsei este necesară distingerea lor. Or, acțiunile perverse „fizice” denotă un grad mai mare de pericol social, putând degenera mai facil în una din infracțiunile prevăzute la art.171-174 CP RM. Amintim cu această ocazie că, atunci când acțiunile perverse sînt nu un scop în sine, dar constituie premisa pentru realizarea unor acte sexuale, se va aplica, după caz, art.171, 172, 173 sau 174 CP RM. Nu va fi necesară aplicarea art.175 CP RM.

În prezența pluralității de intenții infracționale, vom fi însă îndreptățiți să atestăm concursul real dintre infracțiunea de acțiuni perverse și una din infracțiunile prevăzute la art.171-174 CP RM. Acest concurs poate fi atestat, inclusiv, în ipoteza pluralității de victime (de exemplu, violul femeii are loc în prezența copilului ei, care cu certitudine nu a atins vârsta de 16 ani).

Referințe

- ¹ *A se vedea*: S.Brînză. *Comentariul unor prevederi ale Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 7.11.2005* // Revista Institutului Național al Justiției. 2008, nr.1-2, p.60-68; S.Brînză. *Comentariul unor prevederi ale Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție, nr.17 din 7.11.2005 „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”: circumstanțele agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.171 și la art.172 CP RM* // Revista Institutului Național al Justiției, 2008, nr.3, p.32-41.
- ² Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.3, p.11-13.
- ³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.41-44.
- ⁴ Prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova din 18.12.2008 a fost abrogată prevederea de la lit.b) alin.(2) art.314 CP RM.
- ⁵ А.П. Дьяченко. *Уголовно-правовая охрана граждан в сфере сексуальных отношений*. – Москва, 1995, p.39.
- ⁶ Б.Г. Тугельбаев. *Проблемы ответственности за понуждение к действиям сексуального характера по уголовному законодательству Кыргызской Республики* // Международное и национальное уголовное законодательство: проблемы юридической техники. – Москва: ЛексЭст, 2004, p.434-439.
- ⁷ Т.В. Кондрашова. *Уголовная ответственность за понуждение к действиям сексуального характера* // Юридический мир, 1999, nr.3, p.33-38.
- ⁸ А.П. Дьяченко. *Op. cit.*, p.38.
- ⁹ *Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь* / Под общ. ред. А.В. Баркова, В.М. Хомича. – Минск: ГИУСТ БГУ, 2007, p.343.
- ¹⁰ *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации* / Под ред. Л.Л. Кругликова. – Москва: Волтерс Клувер, 2005, p.143.
- ¹¹ *A se vedea* în acest sens: S.Brînză. *Comentariul unor prevederi ale Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 7.11.2005* // Revista Institutului Național al Justiției, 2008, nr.1-2, p.60-68.
- ¹² *Ibidem*, p.60-68.
- ¹³ Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect // www.justice.gov.md
- ¹⁴ Notă informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova // www.justice.gov.md
- ¹⁵ Excepțiile la această regulă sînt cele stabilite la lit.f) alin.(2) și alin.(4) și (5) art.188 CP RM.
- ¹⁶ G.Antoniu. *Tentativa (doctrină, jurisprudență, drept comparat)*. – București: Tempus, 1995, p.40.
- ¹⁷ *A se vedea* în acest sens: S.Brînză, V.Stati. *Calificarea infracțiunilor privind viața sexuală: controverse și soluții* // Revista Națională de Drept, 2007, nr.5, p.2-10; S.Brînză. *Comentariul unor prevederi ale Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 7.11.2005* // Revista Institutului Național al Justiției, 2008, nr.1-2, p.60-68.
- ¹⁸ Cînd spunem „mulaj”, avem în vedere orice obiect destinat, adaptat sau improvizat pentru penetrare.
- ¹⁹ *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, p.144.
- ²⁰ М.А. Коротаева. *Особенности квалификации сексуальных преступлений, совершаемых лицами с гомосексуальной направленностью* // Научные труды. Российская академия юридических наук. Вып.8. Том 3. – Москва: Юрист, 2008, p.230-234.
- ²¹ Notă informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova // www.justice.gov.md
- ²² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48.
- ²³ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție. Dosarul nr.1ra-762/2008 // www.csj.md
- ²⁴ În Codul penal din 1961, corespondentul art.175 CP RM este art.104, în care răspunderea era stabilită pentru pervertirea unor persoane care n-au împlinit șaisprezece ani.
- ²⁵ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție nr.1ra-16/2005 din 25.01.2005 // Moldlex
- ²⁶ Е.А. Котельникова. *Насильственные посягательства на половую свободу и половую неприкосновенность: уголовно-правовая характеристика и проблемы квалификации*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Нижний Новгород, 2007, p.5.
Excepție constituie ipoteza cînd constringerea (alta decît cea prevăzută la art.171-173 CP RM) apare ca parte a infracțiunii prevăzute la art.174 CP RM.
- ²⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6.
- ²⁸ Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție. Dosarul nr.1ra-140/2009 // www.csj.md

Sugestii pe marginea hotărîrilor Plenului Curții Supreme de Justiție

Vitalie STATI
doctor în drept,
conferențiar universitar
formator INJ

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND APLICAREA RĂSPUNDERII PENALE PENTRU UNELE INFRAȚIUNI ÎN DOMENIUL TRANSPORTULUI AUTO

In this work, is carried out an examination over the offences prevented at art.264¹ "The drive of means of transport in advanced alcohol-intoxicated form or in other substances intoxication aspect" from the Penal Code. In the depth of this opportunity, it is interpreted, now from different points of view, the stipulations of the respective penal norm. Now, it is taken into the account the stipulations of a new Road Traffic Regulation. The good results our examination succeeded to obtain can be properly employed in the Penal Law practice, as well as in the teaching and in the scientific work.

Continuăm seria de articole¹ conținând sugestii pe marginea Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport”, nr.20 din 8.07.1999 (în continuare – Hotărîrea Plenului nr.20/1999)². În prezentul studiu atenția ne va fi concentrată pe interpretarea dispoziției art.264¹, 266, 269 și 276 CP RM. Adică, a dispozițiilor normelor care stabilesc răspunderea pentru infracțiunile în domeniul transportului auto (altele decât infracțiunile prevăzute la art.264 și 265 CP RM).

Într-o măsură mai mare sau mai mică, interpretării acestor dispoziții le sînt consacrate explicațiile din pct.9, 11, 19, 24 etc. din Hotărîrea Plenului nr.20/1999. Totuși, trebuie să recunoaștem că acestor explicații le lipsește actualitatea de altădată, ele devenind desincronizate în raport cu cadrul normativ penal în vigoare. Această constatare este și mai evidentă pe fundalul completării Codului penal cu art.134¹² și art.264¹, prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 3.02.2009.³ În aceste condiții, cercetarea de față poate contribui la actualizarea și revizuirea unor explicații din Hotărîrea Plenului nr.20/1999. Sau (de ce nu?) la adoptarea unei hotărîri explicative în materie, avînd o factură calitativ nouă (așa cum s-a procedat în unele țări din

imediate vecinătate⁴). Pînă atunci, considerăm că interpretarea noțiunilor și a termenilor ce apar în art.264¹, 266, 269 și 276 CP RM va fi importantă atît pentru aplicarea reușită a acestor norme în practică, cît și pentru dezvoltarea ulterioară a concepțiilor științifice.

În investigația noastră, vom debuta cu analiza infracțiunilor specificate la **art.264¹ CP RM** „Conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe”. Reieșind din similitudinile vădite, ca posibil model pentru art.264¹ CP RM îl putem considera art.317¹ „Conducerea mijlocului de transport de către o persoană aflată în stare de ebrietate, predarea conducerii mijlocului de transport către o asemenea persoană sau refuzul de a fi supus testării alcooloscopice” din Codul penal al Republicii Belarus.⁵

A fost sau nu oportună completarea legii penale cu art.264¹? Despre aceasta ne putem da seama din analiza actelor care au stat la baza acestei remanieri legislative.

Astfel, în Hotărîrea Guvernului cu privire la unele măsuri de redresare a situației în domeniul siguranței traficului rutier, nr.916 din 29.07.2008,⁶ se menționează, printre altele, că Ministerul Afacerilor Interne va prezenta spre aprobare Guvernului proiectul Legii cu privire la completarea Codului penal al Republicii Moldova, în vederea instituirii răspunderii penale pentru conducerea vehiculelor în stare de ebrietate provocată de alcool ce depășește gradul avansat de alcoolemie sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe.

De remarcat că, în trecut, au mai fost adoptate acte normative asemănătoare (de exemplu, Hotărîrea Guvernului cu privire la măsurile de prevenire a conducerii mijloacelor de transport în stare de ebrietate, nr.1434 din 7.11.2002⁷). Însă, acestea nu și-au dovedit eficiența. Așa cum nu și-a dovedit-o nici art.123 „Conducerea mijloacelor de transport de către conducătorii mijloacelor de transport în stare de ebrietate” din Codul cu privire la contravențiile administrative.

Că nu și-au dovedit-o rezultă cu pregnanță din Nota explicativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova (proiect elaborat de Guvern): 272 de accidente rutiere, produse în 2007 (13,8% din numărul total de accidente rutiere), au fost comise ca urmare a conducerii autovehiculelor în stare de ebrietate. În consecință, 71 persoane au decedat, iar 446 persoane au fost traumatizate. Gravitatea medie a acestor accidente este de 16 decedați la 100 de persoane accidentate și depășește esențial gravitatea medie a accidentelor rutiere în ansamblu. Situația la acest capitol se explică prin faptul că conducătorul auto, aflat în stare de ebrietate avansată, în cazul comiterii unui accident de circulație, nu este în stare să aprecieze

adecvat circumstanțele cazului, să informeze oportun serviciile de intervenție și să întreprindă măsuri necesare pentru salvarea persoanelor care au avut de suferit.⁸ Analiza situației create la acest capitol pe parcursul anului 2008 denotă că de către conducătorii mijloacelor de transport aflați în stare de ebrietate au fost comise 115 accidente rutiere, soldate cu 15 persoane decedate și 154 persoane traumatizate.⁹ Ponderea cazurilor de conducere a mijloacelor de transport în stare de ebrietate, în numărul total de contravenții depistate în traficul rutier, constituie 4,8%. Adică, se referă la fiecare al douăzecelea conducător auto documentat. Ceea ce depășește de trei ori indicele înregistrat în Europa.¹⁰

După ce ne-am convins de oportunitatea completării Codului penal cu art.264¹, ne vom îndrepta atenția asupra examinării elementelor constitutive ale infracțiunilor prevăzute de acest articol.

Am spus „infracțiunilor”, și nu „infracțiunii”. Într-adevăr, pluralul este indicat, pentru că art.264¹ CP RM stabilește răspunderea pentru trei infracțiuni distincte (corespunzătoare alin.(1)-(3) art.264¹ CP RM).

În plus, la alin.(4) art.264¹ CP RM este prevăzută o circumstanță agravantă comună pentru cele trei fapte infracționale.

Obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art.264¹ CP RM (ca, de altfel, și al infracțiunilor specificate la art.266, 269 și 276 CP RM) îl constituie relațiile sociale cu privire la securitatea în transport.

Celelalte semne ale infracțiunii le vom cerceta aparte, pentru fiecare din faptele infracțiunii pe care le prevede art.264¹ CP RM.

Vom începe cu infracțiunea prevăzută la **alin.(1) art.264¹ CP RM**.

Astfel, **obiectul juridic special** al acestei infracțiuni îl formează relațiile sociale cu privire la siguranța traficului rutier, sub aspectul prohibiției impuse conducătorilor mijloacelor de transport să conducă în stare de ebrietate. Din acest punct de vedere, potrivit lit.a) pct.14 al Regulamentului circulației rutiere, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.357 din 13.05.2009, care intră în vigoare la 15.07.2009 (în continuare – RCR)¹¹, conducătorului de vehicul îi este interzis, printre altele, să conducă vehiculul în stare de ebrietate, sub influența drogurilor sau altor substanțe contraindicate, sub influența preparatelor medicamentoase care provoacă reducerea reacției.

La rîndul său, art.18 din Legea Republicii Moldova privind siguranța traficului rutier, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 7.06.2007¹², stabilește, printre altele, că, pentru a conduce autovehiculul pe drumurile publice, conducătorul lui trebuie să fie apt din punct de vedere psihofiziologic.

În ce privește **latura obiectivă** a infracțiunii specificate la alin.(1) art.264¹ CP RM, ea se exprimă în fapta

prejudiciabilă care constă în acțiunea de conducere a mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare. Așadar, în esență, fapta prejudiciabilă se exprimă în acțiunea de conducere în condiții ilicite a mijlocului de transport. În cazul infracțiunii analizate, caracterul ilicit al conducerii rezultă din nerespectarea obligației, pe care o are conducătorul mijlocului de transport, de a evita starea de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau starea de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare.

Înțelesul noțiunii „conducerea mijlocului de transport” l-am elucidat într-o publicație anterioară.¹³ *In nuce*, conducerea mijlocului de transport este acea operație tehnică, prin care o persoană pune în mișcare mijlocul de transport și îl dirijează potrivit cu scopurile urmărite de ea. Deci, este deplasare a mijlocului de transport, aflarea acestuia în mișcare. Cît timp mijlocul de transport nu a pornit, nu se poate vorbi de o conducere a acestuia. În același timp, distanța parcursă în timpul conducerii este irelevantă pentru existența infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.264¹ CP RM. Trebuie să se rețină existența unei activități de conducere, atunci cînd conducătorul a fost găsit în timp ce staționa cu mijlocul de transport, însă din probele administrate rezultă neîndoielnic că, înainte de a se fi oprit, el a condus mijlocul de transport în acele condiții. Constituie o activitate de conducere dirijarea și manevrarea unui mijloc de transport împins cu mîna, în scopul de a porni motorul. La fel, în situația tractării, în scopul de a fi pornit motorul, cel aflat la volanul mijlocului de transport remorcat efectuează o activitate de conducere propriu-zisă. Se consideră conducere și dirijarea unui mijloc de transport ce se deplasează pe o șosea, în pantă, coborînd, în virtutea inerției, nu prin acționarea dispozitivului mecanic de propulsie.

Cerința esențială pentru întregirea faptei prejudiciabile prevăzute la alin.(1) art.264¹ CP RM este ca, în timpul conducerii mijlocului de transport, făptuitorul să se afle în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare.

Așadar, nu e suficient ca făptuitorul să fi consumat substanțele nominalizate în alin.(1) art.264¹ CP RM, nici să se fi aflat sub influența lor. Condiția necesară este ca făptuitorul să fie în stare de ebrietate cu grad avansat (în ipoteza ebrietății produse de băuturi alcoolice) sau în stare de ebrietate (în ipoteza ebrietății produse de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare).

Noțiunile „stare de ebrietate” și „stare de ebrietate cu grad avansat” sînt noțiuni juridice avîndu-și suportul normativ chiar în textul legii penale. La concret, în

conformitate cu alin.(1) art.134¹² CP RM, prin „stare de ebrietate” se înțelege starea de dereglare psihofuncțională a organismului survenită în urma consumului de alcool, de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare. Accentuăm că, la interpretarea prevederilor art.264¹ CP RM (ca și a altor norme din legea penală), tocmai această definiție legislativă prezintă prioritate, în comparație cu alte definiții ale noțiunii „stare de ebrietate” din alte surse oficiale, care pot comporta anumite discrepanțe:

- definiția noțiunii „stare de ebrietate” din Ordinul Ministerului Sănătății și Protecției Sociale cu privire la examinarea medicală pentru stabilirea stării de ebrietate și naturii ei, nr.401 din 3.10.2006: stare survenită în urma consumului de alcool și/sau alte substanțe ce provoacă ebrietate și care au drept urmare dereglarea psihofuncțională a organismului¹⁴;
- definiția noțiunii „stare de ebrietate” din Hotărârea Plenului nr.20/1999: stare survenită atît în urma consumului de alcool, cît și a folosirii drogurilor, substanțelor toxice și a altor substanțe ce provoacă turmentarea, care are drept urmare formarea unei stări psihofuncționale neobișnuite.

Dincolo de aceste discrepanțe (care sînt mai mult de formă), trebuie să recunoaștem că cele două definiții subsidiare ne ajută, pe calea interpretării sistematice, să percepem sensul sintagmei „alte substanțe cu efecte similare” din alin.(1) art.264¹ CP RM. Ajungem la concluzia că această sintagmă se referă la alte substanțe decît alcoolul (băuturi alcoolice), decît substanțele narcotice și substanțele psihotrope.¹⁵ Considerăm că aceste alte substanțe sînt: analogele substanțelor narcotice sau psihotrope¹⁶; drogurile (altele decît substanțele narcotice și substanțele psihotrope)¹⁷; substanțele toxice¹⁸; substanțele cu efecte puternice.¹⁹ Cu privire la ultimele două categorii de substanțe se impune precizarea că ele trebuie să poată provoca starea de ebrietate. Pentru că relevant este nu care anume substanțe a consumat făptuitorul (sau i-au fost administrate făptuitorului). Relevant este că substanțele respective i-au provocat starea de ebrietate.

După cum am consemnat mai sus, în ipoteza producerii ebrietății de alcool (băuturi alcoolice), contează nu doar prezența stării de ebrietate. În vederea delimitării ilicitului penal de ilicitul contravențional, are importanță și gradul de ebrietate. Astfel, se aplică răspunderea penală, în baza alin.(1) art.264¹ CP RM, în cazul conducerii mijlocului de transport de către o persoană care se află în stare de ebrietate cu grad avansat. Pe de altă parte, se aplică răspunderea contravențională, în baza alin.(1) art.233 din Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008 (în continuare – C. contr. RM)²⁰, în cazul conducerii vehiculului de către o persoană care se află în stare de ebrietate produsă de alcool ce depășește

gradul maxim admisibil stabilit de Guvern, dacă fapta nu constituie infracțiune.

În mod corespunzător, în alin.(2) și (3) art.134¹² CP RM se formulează definițiile noțiunilor „stare de ebrietate alcoolică cu grad minim” (care își dovedește semnificația în planul aplicării răspunderii contravenționale) și „stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat” (care își dovedește semnificația în planul aplicării răspunderii penale). *In concreto*, potrivit alin.(2) art.134¹² CP RM, prin „stare de ebrietate alcoolică cu grad minim” se înțelege starea persoanei care are concentrația de alcool în sînge de la 0,3 pînă la 0,8 g/l și concentrația vaporilor de alcool în aerul expirat de la 0,15 pînă la 0,4 mg/l. Totodată, conform alin.(3) art.134¹² CP RM, prin „stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat” se înțelege starea persoanei care are concentrația de alcool în sînge de la 0,8 g/l și mai mult și concentrația vaporilor de alcool în aerul expirat de la 0,4 mg/l și mai mult.

Conjuncția „și” din ambele definiții arată că trebuie să fie întrunite cumulativ condiția privitoare la concentrația de alcool în sînge și condiția referitoare la concentrația vaporilor de alcool în aerul expirat. De aceea, se va aplica răspunderea contravențională, și nu răspunderea penală, dacă, de exemplu, concentrația de alcool în sîngele făptuitorului constituie 0,9 g/l, însă concentrația vaporilor de alcool în aerul expirat constituie 0,3 mg/l. Același soluție se impune dacă, de exemplu, concentrația de alcool în sîngele făptuitorului constituie 0,7 g/l, iar concentrația vaporilor de alcool în aerul expirat constituie 0,5 mg/l. Oricare altă interpretare ar fi una extensivă, defavorabilă făptuitorului. Deci, ar veni în contradicție cu regula fixată la alin.(2) art.3 CP RM.

Interpretarea pe care o propunem își găsește fundamentare în literatura de specialitate. De exemplu, C.Turianu afirmă: „Cele două stări – starea de îmbibație alcoolică ce depășește limita legală și starea de ebrietate – nu sînt neapărat echivalente. Există cazuri cînd conducătorul unui autovehicul are alcoolemie în sînge sub 1‰²¹ și totuși prezintă simptomele stării de ebrietate, după cum sînt și cazuri cînd îmbibația alcoolică este mai mare de 1‰, dar conducătorul nu prezintă simptomele acestei stări”²² La fel, M.A. Hotca menționează: „Subiectul activ trebuie să îndeplinească cerința alternativă (sublinierea ne aparține – n.a.) să aibă în sînge, la data efectuării elementului material, o îmbibație alcoolică ce depășește limita legală (0,8 g/l alcool pur în sînge) sau să se afle, în același moment, în stare de ebrietate...”²³

Spre deosebire de legea penală română, legea penală autohtonă nu pune pe același nivel noțiunea de concentrație de alcool în sînge și noțiunea de stare de ebrietate. Drept urmare, conform legii penale române, sînt sancționați nu numai conducătorii mijloacelor de transport al căror grad de îmbibație alcoolică în sînge depășește limita legală, dar și cei care au fost la volan în stare de

ebrietate, fără însă a se fi putut determina din diverse motive gradul îmbibației alcoolice. În această din urmă situație, probarea ebrietății făptuitorului se face pe baza diagnosticului clinic, adică făcându-se dovada modului de comportare, a atitudinii, a capacității de orientare în timp și spațiu, a memoriei, a siguranței gesturilor mâinii, a stării pupilelor etc.

În legea penală autohtonă, concepția este calitativ diferită. Or, din art.134¹² CP RM se desprinde că doar atunci se poate atesta starea de ebrietate când condiția privitoare la concentrația de alcool în sânge este secundată de condiția referitoare la concentrația de alcool în aerul expirat. Desigur, pe baza diagnosticului clinic, nu se poate stabili cu precizie matematică nici concentrația de alcool în sânge, nici concentrația de alcool în aerul expirat. Considerăm că se justifică abordarea cumulativă a celor două condiții de către legiuitorul autohton, abordare necesară unei mai mari concludențe a vinovăției făptuitorului. O confirmă criticile exprimate de Gh.Alecu: „Utilizarea aerului expirat pentru determinări cantitative ale alcoolemiei întâmpină dificultăți sub aspect probator datorită mai multor aspecte. Rezultatele obținute prin această metodă de determinare pot să nu fie concludente, deoarece proporția de aer alveolar din aerul expirat este variabilă în funcție de profunzimea expirației (fiind în medie de 2/3) sau de factorii fiziologici individuali ai subiectului testat, iar modificările de ventilație sau temperatură îngreunează, de asemenea, o apreciere corectă... Studii de specialitate²⁴ au arătat că, deși determinarea electro-chimică a concentrației alcoolului din aerul expirat reprezintă o metodă utilă de determinare a intoxicației alcoolice, rezultatele determinării prezintă o plajă de nesiguranță în jurul valorilor cuprinse între 0,99-1,40%...”²⁵

Sub un aspect, pentru individualizarea pedepsei aplicate în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.264¹ CP RM, este importantă una din prevederile de la art.24 CP RM: „Cauzele ebrietății, gradul și influența ei asupra săvârșirii infracțiunii se iau în considerare la stabilirea pedepsei”. O atenție aparte trebuie acordată mai ales cauzelor stării de ebrietate. Astfel, în ordinea crescătoare desemnând sporirea gravității faptei, putem deosebi trei ipoteze: 1) starea de ebrietate accidentală (involuntară), provocată fără voia făptuitorului (de exemplu, când făptuitorul consideră că consumă un lichid inofensiv, care, în realitate, se dovedește a fi o băutură alcoolică; când făptuitorului i-au fost introduse, împotriva voinței, în organismul lui, substanțe care i-au provocat ebrietatea etc.); 2) starea de ebrietate voluntară, când făptuitorul consumă voit substanțele respective, fără a dori să-și provoace starea de ebrietate; 3) starea de ebrietate preordinată, când făptuitorul își provoacă voit starea de ebrietate.

Or, conform lit.i) alin.(1) art.76 CP RM, la stabilirea pedepsei, se consideră circumstanță atenuantă săvârșirea infracțiunii de către o persoană în stare de ebrietate,

provocată de consumarea involuntară sau forțată a substanțelor menționate la art.24 CP RM sau de consumarea de aceste substanțe fără a fi conștientă de efectul lor. În același timp, potrivit lit.j) alin.(1) art.77 CP RM, la stabilirea pedepsei, se consideră circumstanță agravantă săvârșirea infracțiunii de către o persoană în stare de ebrietate, provocată de consumarea substanțelor menționate la art.24 CP RM; în funcție de caracterul infracțiunii, instanța de judecată este în drept să nu considere aceasta ca o circumstanță agravantă.

În altă privință, este necesar a consemna că la alin.(2) art.77 CP RM se prevede: „Dacă circumstanțele menționate la alin.(1) sînt prevăzute la articolele corespunzătoare din Partea Specială a prezentului cod în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni, ele nu pot fi concomitent considerate drept circumstanțe agravante”. În practica de aplicare a legii penale nu întotdeauna se respectă această prevedere. Astfel, într-o speță, G.I. a fost învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(4) art.264 CP RM. Adică, a faptei de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, încălcare ce a cauzat din imprudență decesul unei persoane, săvârșită în stare de ebrietate. De asemenea, i-a fost reținută și circumstanța agravantă specificată la lit.j) alin.(1) art.77 CP RM.²⁶

Bineînțeles, este inadmisibilă o asemenea practică. În alin.(2), (4) și (6) art.264 și la alin.(1) art. 264¹ CP RM starea de ebrietate este un indiciu de esență, indispensabil. De aceea, ar fi cu totul inechitabil ca, în cazul infracțiunilor prevăzute la aceste norme, starea de ebrietate să fie luată în considerație și la individualizarea pedepsei. Ar însemna o înțelegere eronată a principiului individualizării răspunderii penale și pedepsei penale, fixat la art.7 CP RM. În concluzie, aplicarea răspunderii conform alin.(1) art.264¹ (sau alin.(2), (4) sau (6) art.264) CP RM exclude invocarea prevederii de la lit.j) alin.(1) art.77 CP RM.

În alt context, nu trebuie aplicată răspunderea penală persoanei care, aflându-se în stare de ebrietate, a condus mijlocul de transport pentru a transporta la o instituție medicală persoana a cărei viață sau sănătate era în pericol. În această ipoteză și în ipoteze asemănătoare, reieșind din art.38 CP RM, vom atesta starea de extremă necesitate, care înlătură caracterul penal al faptei. Desigur, făptuitorul trebuie să-și dea seama că nu provoacă urmări mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat pe calea conducerii în stare de ebrietate a mijlocului de transport.

Finalizînd analiza laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.264¹ CP RM, vom menționa că această infracțiune este una formală. Ea se consideră consumată din momentul efectuării conducerii mijlocului de transport de către o persoană care se află în

stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare. Pentru calificarea acțiunii conform alin.(1) art.264¹ CP RM, nu are importanță dacă s-au produs ori nu urmări prejudiciabile. Producerea urmărilor prejudiciabile excede limitele infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.264¹ CP RM. De aceea, necesită calificare suplimentară conform art.149 sau 157 CP RM. Aceasta în cazul în care făptuitorul nu a încălcat nici o regulă de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Dacă însă, în condițiile reliefate mai sus, le-a încălcat, i se va aplica răspunderea conform alin.(2), (4) sau (6) art.264 CP RM. Bineînțeles, în acest caz, la calificare nu va fi necesară reținerea prevederii de la alin.(1) art.264¹ CP RM.

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.264¹ CP RM se caracterizează prin intenție directă. Aceasta înseamnă că făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale și dorește să conducă mijlocul de transport, aflându-se în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efect similar.

Accentuăm, făptuitorul dorește nu pur și simplu să conducă mijlocul de transport. El dorește să-l conducă, dându-și seama că se află în starea descrisă în dispoziția alin.(1) art.264¹ CP RM. Cineva ar putea întreba: este oare posibil să nu-și dea seama? Considerăm că da. Este posibil. Cu precădere în cazurile când făptuitorul, datorită unei erori (a sa ori a altor persoane) ori din cauza altor împrejurări, nu și-a dat seama că a consumat o substanță din cele descrise în dispoziția alin.(1) art.264¹ CP RM. Despre o asemenea posibilitate vorbește și Gh.Alecu: „Din cazuistica bogată amintim intoxicațiile accidentale cu alcoolul, existând în anumite medii industriale, ingerarea în scop terapeutic a unor substanțe volatile de origine medicamentoasă (canforul, unele zaharuri cu funcție alcoolică, neuroleptice etc.), dar și cazul unui participant la stingerea unui incendiu care, acuzat fiind că se află în stare de ebrietate, s-a prezentat la medicul legist care, în urma cercetărilor clinice, a constatat manifestări fiziologice asimilate intoxicației alcoolice, dar care, în urma prelevării de probe biologice, a constatat lipsa alcoolului în sânge și prezența COHb în proporții de 28%”²⁷

Considerăm că sînt posibile și alte situații când făptuitorul poate să nu-și dea seama că se află în stare de ebrietate. De exemplu, conform lit.d) art.9 al Legii privind siguranța traficului rutier, se stabilește competența Ministerului Sănătății de a elabora un semn distinctiv, care urmează a fi aplicat pe ambalajul medicamentelor contraindicate conducătorilor de vehicul.

Dar dacă pe medicamentele, consumate de făptuitor, nu era aplicat un astfel de semn? Și dacă instrucțiunea pentru

administrarea medicamentelor nu conținea informații vizînd contraindicațiile corespunzătoare? În așa cazuri, poate oare făptuitorul, care nu este expert în domeniu, să determine cu certitudine dacă se află sau nu în stare de ebrietate? Mai ales că această stare poate fi uneori ușor confundată cu stări asemănătoare ebrietății: surmenare; simptomele unor boli; stări posttraumatice etc.

Iată de ce, doar cercetarea în ansamblu a tuturor circumstanțelor ne poate da răspuns la întrebarea, dacă făptuitorul a manifestat sau nu intenție directă față de cele săvîrșite.

În ce privește **subiectul** infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.264¹ CP RM, acesta este persoana fizică responsabilă care la momentul săvîrșirii infracțiunii a împlinit vârsta de 16 ani. În plus, subiectul are calitatea specială de persoană care conduce mijlocul de transport.²⁸ Dar nici aceasta nu e suficient. Dacă facem conexiune cu cele specificate la alin.(4) art.264¹ CP RM, ajungem la concluzia că subiectul infracțiunii specificate la alin.(1) art.264¹ CP RM este o persoană care deține permis de conducere și nu este privată de dreptul de a conduce mijloace de transport.

În continuare, analiza noastră va fi consacrată infracțiunii prevăzute la **alin.(2) art.264¹ CP RM**.

În conformitate cu lit.a) alin.(1) pct.126 RCR, persoanele responsabile de exploatarea vehiculelor sînt obligate, printre altele, să nu admită la conducerea vehiculelor persoane care se află în stare de ebrietate, sub influența drogurilor sau altor substanțe contraindicate, sub influența preparatelor medicamentoase care provoacă reducerea reacției. Reieșind din aceasta, **obiectul juridic principal** al infracțiunii examinate îl formează relațiile sociale cu privire la siguranța traficului rutier, sub aspectul prohibiției impuse conducătorului sau posesorilor mijloacelor de transport (ori altor asemenea persoane) să predea conducerea mijlocului de transport către o persoană care se află în stare de ebrietate.

La rîndul său, **obiectul juridic secundar** al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.264¹ CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei.

Obiectul material al infracțiunii în cauză îl reprezintă corpul persoanei.

Referitor la **latura obiectivă** a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.264¹ CP RM, trebuie de menționat că aceasta are următoarea structură:

- 1) fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea de predare a conducerii mijlocului de transport către o altă persoană care se află în stare de ebrietate;
- 2) urmările prejudiciabile, avînd un caracter alternativ:
 - a) vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății;
 - b) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;

c) decesul (unei singure persoane sau al mai multor persoane);

3) legătura cauzală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

În contextul analizei faptei prejudiciabile prevăzute la alin.(2) art.264¹ CP RM, este utilă reproducerea punctului de vedere aparținând lui A.Saharciuk: „Predarea conducerii mijlocului de transport către o altă persoană, care se află în stare de ebrietate, constă în admiterea voluntară la conducerea mijlocului de transport a unei asemenea persoane. Pentru calificare, nu contează dacă predarea conducerii a avut loc în mijlocul de transport sau în afara acestuia. Nici dacă făptuitorul a continuat sau nu să se afle în mijlocul de transport după predarea conducerii acestuia. Componenta infracțiunii date va lipsi în cazul în care, în urma aplicării violenței sau a amenințării cu violența, persoana este nevoită să predea conducerea mijlocului de transport către o altă persoană care se află în stare de ebrietate”.²⁹

Așadar, în esență, acțiunea de predare a conducerii mijlocului de transport consistă în eliberarea permisiunii – verbale sau scrise – pentru deplasarea mijlocului de transport. Predarea conducerii mijlocului de transport trebuie să fie voluntară. Deci, făptuitorul să nu se afle sub imperiul constrângerii fizice sau psihice, cauză care, conform art.39 CP RM, înlătură caracterul penal al faptei.

Circumstanțele faptice, în care s-a produs predarea mijlocului de transport, nu influențează calificarea infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.264¹ CP RM (de exemplu, durata conducerii, locul în care s-a efectuat predarea conducerii, numărul de persoane cărora li s-a predat conducerea etc.). Important este ca predarea conducerii mijlocului de transport să fie realizată în raport cu o persoană care se află în stare de ebrietate. La calificare, nu este relevant care anume substanțe au produs starea de ebrietate a celui căruia i s-a predat conducerea mijlocului de transport. De asemenea, nu contează, în ipoteza stării de ebrietate alcoolică, care este gradul de ebrietate: minim sau avansat. Toate acestea pot fi luate în considerație numai la individualizarea pedepsei.

În altă ordine de idei, amintim că una din modalitățile normative ale faptei prejudiciabile prevăzute la art.265 CP RM este punerea în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite. „Punere în exploatare”, în acest context, înseamnă nu altceva decât „predare a conducerii”, numai că numită altfel. În același timp, așa cum am demonstrat într-o investigație anterioară, subiect al infracțiunii specificate la art.265 CP RM poate fi și conducătorul sau posesorul mijlocului de transport.³⁰ Aceste similitudini cu infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.264¹ CP RM condiționează formularea următoarei întrebări: care variantă de calificare trebuie s-o alegem atunci când are loc predarea conducerii (punerea în exploatare a) mijlocului de transport cu defecte tehnice vădite de către conducătorul sau posesorul acestui

mijloc de transport (ori o altă asemenea persoană) către o altă persoană care se află în stare de ebrietate:

1) alin.(2) art.264¹ CP RM sau

2) art.265 CP RM sau

3) alin.(2) art.264¹ CP RM și art.265 CP RM?

Varianta de calificare trebuie selectată în așa fel, încât să nu fie subevaluat sau supraevaluat pericolul social al celor săvârșite. În același timp, trebuie respectată cerința de la alin.(2) art.115 CP RM: în situația calificării infracțiunilor privind concurența normelor penale, este aleasă una din normele concurente care reflectă cel mai exact natura juridică a faptei prejudiciabile.

Astfel, algoritmul pe care îl propunem este următorul: renunțăm la varianta de calificare nr.3. Pentru că ea presupune supraevaluarea pericolului social al celor săvârșite. Când nu există alternativă, optăm pentru subevaluarea pericolului social, în locul supraevaluării acestuia. Întrucât varianta de calificare nr.3 presupune sancționarea de două ori pentru aceeași acțiune (care are doar două denumiri diferite, nu și conținut diferit), precum și respectând principiul „*in dubio pro reo*”, vom opta pentru una din primele două variante de calificare. Pentru că alegerea uneia din aceste variante implică inevitabil nereținerea la calificare a unor detalii ale celor săvârșite, acordăm prioritate aceluiași principiu – „*in dubio pro reo*”. Comparând sancțiunile de la alin.(2) art.264¹ CP RM și de la art.265 CP RM (și implicit, pericolul social al faptelor corespunzătoare), se profilează concluzia că mai puțin represivă este sancțiunea de la alin.(2) art.264¹ CP RM. Așadar, în final, considerăm că, în situația descrisă mai sus, este indicată varianta de calificare nr.1. Iar circumstanța că mijlocul de transport predat pentru conducere (pus în exploatare) avea defecte tehnice vădite poate conta numai la individualizarea pedepsei. Din argumentele prezentate mai sus ne dăm seama că, deși nu este perfectă, varianta de calificare recomandată are mai multe plusuri, decât minusuri. Celelalte două variante de calificare sînt mai vulnerabile sub aspectul respectării principiilor și regulilor aplicate la calificarea infracțiunilor.

Schimbînd registrul, vom consemna că infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.264¹ CP RM este o infracțiune materială. Aceasta pentru că presupune obligatoriu producerea urmărilor prejudiciabile prevăzute la art.264 CP RM. În ipoteza în care fapta prejudiciabilă nu implică producerea unor asemenea urmări, se va aplica răspunderea contravențională, în baza alin.(2) art.233 C. contr. RM. Nu avem în vedere aici cazul când aceste urmări nu se produc din cauze independente de voința făptuitorului, atestîndu-se tentativa la infracțiunea specificată la alin.(2) art.264¹ CP RM. Nu, pentru că fapta prevăzută la alin.(2) art.233 C. contr. RM, datorită circumstanțelor în care e comisă, nu poate prin excelență să conducă la urmările prejudiciabile nominalizate la art.264 CP RM. Cel mult, poate să conducă la vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății.

La individualizarea pedepsei aplicate pentru infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.264¹ CP RM se va lua în considerație care anume urmare prejudiciabilă a survenit: vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății; vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; decesul (unei singure persoane sau al mai multor). În fiecare din cele trei ipoteze, numărul de victime trebuie, de asemenea, luat în considerație la individualizarea pedepsei.

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.264¹ CP RM se caracterizează prin intenție față de fapta prejudiciabilă și prin imprudență față de urmările prejudiciabile.

Făptuitorul trebuie să manifeste bună-știință față de fapta prejudiciabilă. Aceasta presupune și condiția specificată în pct.19 al Hotărârii Plenului nr.20/1999: „... faptul aflării în stare de ebrietate a persoanei, căreia i-a fost predată conducerea, era vădit cunoscut de către subiect”. Certitudinea subiectului poate avea ca suport: rezultatul testării alcooloscopice a persoanei căreia i-a fost predată conducerea mijlocului de transport; concluziile examenului medical în vederea stabilirii stării de ebrietate; administrarea *ante-factum* de substanțe, care produc ebrietate persoanei căreia i-a fost predată conducerea mijlocului de transport, chiar de către subiectul infracțiunii etc.

Subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.264¹ CP RM este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta de 16 ani. În plus, așa cum rezultă din natura infracțiunii analizate, subiectul trebuie să aibă o calitate specială. Considerăm că, înainte de toate, este vorba de calitatea de conducător sau de posesor al mijlocului de transport care e predat pentru conducere unei alte persoane care se află în stare de ebrietate.

În pct.19 al Hotărârii Plenului nr.20/1999, pe lângă conducătorul și posesorul mijlocului de transport, și alte persoane sînt numite ca subiecți ai infracțiunii prevăzute la art.177³ CP RM din 1961 (adică, ai infracțiunii reprezentînd prototipul istoric al infracțiunii specificate la alin.(2) art.264¹ CP RM). Considerăm că „alte persoane” este o noțiune care desemnează toate celelalte persoane responsabile de exploatarea mijloacelor de transport, care, în acord cu lit.a) alin.(1) pct.126 RCR, sînt obligate să nu admită la conducerea vehiculelor persoane care au consumat băuturi alcoolice, droguri sau alte substanțe contraindicate conducerii. De exemplu, o astfel de obligație este stabilită în pct.3.3.3 al Regulamentului Transporturilor și Comunicațiilor cu privire la asigurarea securității circulației rutiere la întreprinderi, instituții, organizații ce efectuează transporturi de pasageri și mărfuri, din 9.12.1999: „Organizația este obligată să asigure controlul stării sănătății șoferilor, de a nu admite pentru conducerea mijloacelor de transport persoanele care se află în stare de ebrietate...”³¹ Bineînțeles,

nu organizația (întreprinderea, instituția) trebuie considerată subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.264¹ CP RM. Nu ne permite aceasta prevederea de la alin.(4) art.21 CP RM. Subiect trebuie considerată persoana fizică din cadrul organizației (întreprinderii, instituției) căreia îi incumbă respectiva obligație.

În legătură cu cele enunțate mai sus, este imperioasă următoarea precizare: într-o publicație anterioară am afirmat că modalitatea normativă de altă încălcare gravă a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport ce asigură securitatea circulației – ca modalitate a fetei prejudiciabile prevăzute la art.265 CP RM – se poate exprima, inclusiv, în admiterea la conducerea mijloacelor de transport a persoanelor care au consumat băuturi alcoolice, droguri sau alte substanțe contraindicate conducerii. Această afirmație și-a pierdut actualitatea din momentul intrării în vigoare, la 3.03.2009, a Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 3.02.2009 (prin care, printre altele, Codul penal a fost completat cu art.264¹). Din acel moment, în cazul în care are loc admiterea la conducerea mijloacelor de transport a persoanelor care au consumat numitele substanțe, se aplică doar alin.(2) art.264¹ CP RM. În această situație concretă se poate afirma că alin.(2) art.264¹ CP RM se prezintă ca o normă specială în raport cu art.265 CP RM.

În fine, complinind caracteristicile subiectului infracțiunii specificate la alin.(2) art.264¹ CP RM, reieșind din prevederile alin.(4) ale aceluiași articol, vom menționa că subiectul trebuie să fie o persoană care deține permis de conducere și nu este privată de dreptul de a conduce mijloace de transport.

În cele ce urmează vom analiza infracțiunea prevăzută la **alin.(3) art.264¹ CP RM**.

În lit.b) alin.(3) art.23 al Legii privind siguranța traficului rutier se stabilește că conducătorul de autovehicul este obligat să se supună, la solicitarea agentului de circulație, procedurii de testare a aerului expirat și a examenului medical de recoltare a probelor biologice în vederea constatării alcoolemiei ori consumului de droguri și de alte substanțe psihotrope sau de medicamente cu efecte similare. Pe cale de consecință, se poate afirma că **obiectul juridic special** al infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.264¹ CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la siguranța traficului rutier, sub aspectul prohibiției impuse conducătorilor mijloacelor de transport de a refuza, a se împotrivi sau a se eschiva de la testarea alcooloscopică, de la examenul medical în vederea stabilirii stării de ebrietate și a naturii ei sau de la recoltarea probelor biologice în cadrul acestui examen medical.

Latura obiectivă a infracțiunii examinate se exprimă în fapta prejudiciabilă, concretizată, după caz, în acțiune sau inacțiune. Fapta prejudiciabilă cunoaște trei modalități normative cu caracter alternativ. În esență, toate cele trei modalități se reduc la respingerea – expresă sau

tacită – a efectuării testării alcooloscopice, a examenului medical în vederea stabilirii stării de ebrietate și a naturii ei sau a recoltării probelor biologice în cadrul acestui examen medical. Variaza doar nuanțele în care se realizează această respingere: refuzul presupune respingerea expresă; împotrivirea implică respingerea expresă, însoțită de opunerea de rezistență nonviolentă; eschivarea presupune respingerea tacită. În care anume modalitate din cele trei s-a realizat fapta prejudiciabilă, poate fi luat în considerație la individualizarea pedepsei.

La rîndul său, oricare din cele trei modalități normative, nominalizate în dispoziția de la alin.(3) art.264¹ CP RM, pot presupune diverse modalități faptice. Despre unele din ele vorbește C.Turianu: tergiversarea prezentării pentru recoltarea probelor biologice, dacă prin aceasta s-a ajuns la expirarea termenului înăuntrul căruia ar fi posibil să se efectueze examenul de laborator; refuzul de a opri la somația organului de poliție; fuga de sub supravegherea organelor de poliție în timpul conducerii spre o unitate medicală în vederea recoltării probelor biologice; invocarea unor împrejurări lipsite de orice temei pentru a justifica neacceptarea efectuării probelor etc.³²

De reținut că aplicarea răspunderii penale conform alin.(3) art.264¹ CP RM este de neconceput în lipsa situației-premisă. Această situație-premisă este specificată în dispoziția de la lit.b) alin.(3) art.23 al Legii privind siguranța traficului rutier: „Conducătorul de autovehicul este obligat să se supună, la solicitarea agentului de circulație (sublinierea ne aparține – n.a.), procedurii de testare a aerului expirat și examenului medical de recoltare a probelor biologice în vederea constatării alcoolemiei ori consumului de droguri și de alte substanțe psihotrope sau de medicamente cu efecte similare”. Această dispoziție este reprodușă aproape cu fidelitate la lit.j) pct.11 RCR.

Nici o dispoziție normativă nu impune conducătorului mijlocului de transport obligația să se prezinte din propria inițiativă pentru testarea alcooloscopică, examenul medical în vederea stabilirii stării de ebrietate și a naturii ei sau pentru recoltarea probelor biologice în cadrul acestui examen medical. Aceasta chiar dacă conducătorul mijlocului de transport se află în stare de ebrietate. Fără pre existența solicitării agentului de circulație, nu există, pentru conducătorul mijlocului de transport, obligația de a se supune, din proprie inițiativă, testării alcooloscopice, examenului medical în vederea stabilirii stării de ebrietate și a naturii ei sau recoltării probelor biologice în cadrul acestui examen. Deci, în lipsa situației-premisă specificate nu poate fi concepută nici infracțiunea prevăzută la alin.(3) art.264¹ CP RM.

Infracțiunea în cauză este o infracțiune formală. Ea se consideră consumată din momentul săvîrșirii faptei prejudiciabile, în oricare din modalitățile sale normative. Infracțiunea subzistă chiar dacă, ulterior, pe baza altor probe, s-ar constata că făptuitorul nu se afla în stare de

ebrietate în momentul săvîrșirii infracțiunii. În alți termeni, nu este obligatoriu ca săvîrșirea infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.264¹ CP RM să fie legată de săvîrșirea de către aceeași persoană a faptei specificate la alin.(1) art.264¹ CP RM sau la alin.(1) art.233 C.contr. RM.

Din punctul de vedere al **laturii subiective**, infracțiunea prevăzută la alin.(3) art.264¹ CP RM se caracterizează prin intenție directă. Aceasta înseamnă că făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale și dorește să-și exprime refuzul, împotrivirea sau eschivarea de la testarea alcooloscopică, de la examenul medical în vederea stabilirii stării de ebrietate și a naturii ei sau de la recoltarea probelor biologice în cadrul acestui examen medical.

Subiectul infracțiunii analizate este persoana fizică responsabilă care la momentul săvîrșirii infracțiunii a împlinit vârsta de 16 ani. În afară de aceasta, subiectul are o dublă calitate specială:

- 1) este conducător al mijlocului de transport;
- 2) este persoană care deține permis de conducere și care nu este privată de dreptul de a conduce mijloace de transport.

Finalmente, vom supune cercetării varianta agravată a infracțiunilor prevăzute la alin.(1)-(3) art.264¹ CP RM. În conformitate cu **alin.(4) art.264¹ CP RM**, ea presupune săvîrșirea acestor infracțiuni de către persoana care nu deține permis de conducere sau care este privată de dreptul de a conduce mijloace de transport. În cele ce urmează vor fi examinate pe rînd cele două ipoteze ale respectivei variante agravate:

- 1) subiectul nu deține permis de conducere;
- 2) subiectul este privat de dreptul de a conduce mijloace de transport.

Vizavi de prima ipoteză, potrivit alin.(1) art.19 al Legii privind siguranța traficului rutier, dreptul de a conduce un autovehicul se confirmă prin permisul de conducere, în care este indicată categoria și/sau subcategoria lui. Această dispoziție își găsește dezvoltare și precizare în pct.2 al Regulamentului cu privire la permisul de conducere, organizarea și desfășurarea examenului pentru obținerea permisului de conducere și condițiile de admitere la traficul rutier, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.1452 din 24.12.2007 (în continuare – Regulamentul nr.1452/2007).³³ În acord cu aceasta, în cazul conducerii unui moped pe drumurile publice nu este necesară deținerea unui permis. Această precizare nu este atât de importantă în contextul circumstanței agravante prevăzute la alin.(4) art.264¹ CP RM: oricum, subiect al infracțiunii poate fi numai conducătorul unui mijloc de transport. Iar mopedul nu este, în accepție juridico-penală, un mijloc de transport.

Cînd spunem, în sensul alin.(4) art.264¹ CP RM, că subiectul nu deține permis de conducere, avem în vedere oricare din următoarele situații:

- 1) subiectului îi lipsește în genere permisul de conducere. Se are în vedere inexistența permisului de conducere, nu lipsa temporară, de moment, a acestuia. Să menționăm cu această ocazie că conducerea vehiculului de către o persoană, care nu are asupra sa permisul de conducere, atrage răspunderea contravențională, în baza alin.(1) art.232 C. contr. RM. În același timp, conducerea vehiculului fără permis de conducere se sancționează potrivit unei alte norme, și anume: alin.(2) art.231 C. contr. RM. Deci, legiuitorul diferențiază, și pe bună dreptate, cele două ipoteze;
- 2) subiectul deține permis de conducere, însă unul necorespunzător categoriei/subcategoriei mijlocului de transport pe care îl conducea în momentul săvârșirii infracțiunii;
- 3) subiectul deține permis de conducere, însă care este cu termenul expirat, sau anulat³⁴, sau nevalabil din alte cauze.³⁵

În situația în care făptuitorul deține și/sau folosește un permis de conducere fals, suplimentar urmează a fi tras la răspundere conform lit.c) alin.(2) art.361 CP RM.

Permisul de conducere nu trebuie confundat cu alte documente pe care este obligat să le dețină conducătorul mijlocului de transport: certificatul de înmatriculare (înregistrare) a vehiculului; polița de asigurare obligatorie de răspundere civilă a deținătorilor mijloacelor de transport auto; actele referitoare la natura și masa încărcăturii; certificatul de tractorist etc. Dacă făptuitorul nu deține asemenea documente, nu-i poate fi agravată răspunderea conform alin.(4) art.264¹ CP RM.

Totodată, la alin.(2) art.19 al Legii privind siguranța traficului rutier se stabilește: „Pe drumurile publice pot conduce autovehicule numai persoane care posedă permis de conducere de categoria sau subcategoria corespunzătoare autovehiculului ori dovada înlocuitoare, cu drept de circulație, a permisului”. Astfel, făptuitorului nu-i va putea fi agravată răspunderea conform alin.(4) art.264¹ CP RM, dacă îi lipsește permisul de conducere, dar deține dovada înlocuitoare, cu drept de circulație, a permisului (de exemplu, duplicat al permisului de conducere). În acest caz, se poate reproșa că interpretarea pe care o propunem este extensivă. Este adevărat. Însă, nu este o interpretare defavorabilă făptuitorului. Deci, nu se încalcă regula stabilită la alin.(2) art.3 CP RM.

Va fi agravată răspunderea conform alin.(4) art.264¹ CP RM, chiar dacă făptuitorul promovase examenul pentru obținerea permisului de conducere (însă nu i s-a eliberat încă permisul). Faptul că făptuitorul are pregătirea și aptitudinile necesare urmează a fi luat în considerație la individualizarea pedepsei.

După cum am menționat mai sus, cea de-a doua ipoteză, vizînd varianta agravată de la alin.(4) art.264¹ CP RM, se atestă atunci cînd subiectul este privat de dreptul de a conduce mijlocul de transport.

Se are în vedere că subiectul se află în perioada în care execută pedeapsa prevăzută de art.65 CP RM sau sancțiunea contravențională prevăzută de art.35 C. contr. RM. Nu se are în vedere că subiectul nu-și poate exercita dreptul de a conduce mijlocul de transport pentru că, de exemplu, mijlocul de transport i-a fost ridicat, sechestrat, confiscat etc., în baza legii. A fi privat de drept nu este aceeași cu a nu-ți putea exercita acel drept.

Este important să stabilim momentul inițial și momentul final al perioadei în care subiectul este privat de dreptul de a conduce mijloace de transport. După cum se desprinde din alin.(4) art.65 CP RM, termenul pedepsei privative de dreptul de a exercita o anumită activitate se calculează, după caz, de la data rămîinerii definitive a hotărîrii judecătorei sau din momentul executării pedepsei principale. Cu diferențele de rigoare, aceleași principii funcționează în cazul determinării momentului inițial al perioadei de executare a sancțiunii contravenționale prevăzute la art.35 C. contr. RM.

Cît privește momentul final al perioadei în care subiectul este privat de dreptul de a conduce mijloace de transport, stingerea executării pedepsei sau a sancțiunii contravenționale respective, în acord cu art.295 și 340 ale Codului de executare al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.12.2004³⁶, are loc în cazul executării efective și integrale a pedepsei/a sancțiunii contravenționale. Ori în unul din cazurile specificate la lit.c)-i) alin.(1) art.295 al Codului de executare (cazuri privite prin prisma art.340 din același act legislativ atunci cînd făptuitorul a avut de executat sancțiunea contravențională stabilită la art.35 C. contr. RM).

Numai cu respectarea acestor limite temporale se poate susține că ne aflăm în prezența unui subiect privat de dreptul de a conduce mijloace de transport. În caz contrar, răspunderea nu va putea fi agravată potrivit alin.(4) art.264¹ CP RM.

(Continuare în numărul următor)

Referințe:

- ¹ A se vedea în acest sens: V.Stati. *Infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 CP RM): conotații practice și teoretice* // Revista Institutului Național al Justiției, 2008, nr.1-2, p.81-90; V.Stati. *Infracțiunea de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite (art.265 CP RM): analiza elementelor constitutive* // Revista Institutului Național al Justiției, 2008, nr.3, p.63-72.
- ² Culegere de Hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău: Tipografia Centrală, 2002, p.340-345.
- ³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.47-48.
- ⁴ A se vedea, de exemplu: Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 9 декабря 2008 г. №25 «О судебной практике по делам о преступлениях, связан-

ных с нарушением правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств, а также с их неправомерным завладением без цели хищения» // www.vsrfr.ru; Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 1 октября 2008 г. №7 «О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с нарушением правил дорожного движения или эксплуатации транспортных средств (ст.317-318, 321 УК)» // www.suprcourt.by

⁵ Закон Республики Беларусь от 17 июля 2006 г. №147-3 // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 2006, nr.111.2.

⁶ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.145-151.

⁷ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.151-153.

⁸ În literatura de specialitate se menționează că starea de ebrietate sporește gradul de activitate psihică și motorică, reduce concentrarea atenției, contribuie la supraevaluarea posibilităților proprii și la diminuarea autocriticii. În această stare, domină formele de reacție de autoapărare axată pe acuzarea „celorlalți”. Prioritare devin mijloacele rudimentare, mai facile, care nu necesită eforturi, mijloace aplicate în vederea atingerii scopurilor. Se modifică perceperea situațiilor frustrante, cele mai multe dintre acestea fiind privite de subiect ca fiind amenințătoare pentru el.

A se vedea, de exemplu: Н.Иванов *Ответственность за преступления, совершенные в состоянии опьянения* // www.xserver.ru; H.Vlăsceanu, V.Buzea, V.Beda. *Circulația rutieră modernă*. – București: Sport-Turism, 1976, p.229.

⁹ Pe parcursul anului 2008 au fost înregistrate 1111 infracțiuni în domeniul transporturilor, dintre care 877 sînt cele legate de accidente rutiere. Pentru comparație, pe parcursul anului 2007 s-au înregistrat 887 infracțiuni în domeniul transporturilor, dintre care 684 sînt cele legate de accidente rutiere.

A se vedea: Informația operativă privind starea infraționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2008 // www.mai.gov.md; Informația operativă privind starea infraționalității pe teritoriul Republicii Moldova în perioada de 12 luni ale anului 2007 // www.mai.gov.md

¹⁰ Notă explicativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova // www.parlament.md

¹¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.92-93.

¹² Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.103-106.

¹³ *A se vedea*: V.Stati. *Infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 CP RM): conotații practice și teoretice*, p.81-90.

¹⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.60-63.

¹⁵ Conform alin.(1) art.134¹ CP RM, prin „substanță narcotică sau psihotropă” se înțelege substanța de origine naturală sau sintetică și preparatul conținând o astfel de substanță, care provoacă dereglări psihice și dependență fizică la consumul lor abuziv.

Listele acestor substanțe sînt prevăzute de Hotărîrea Guvernului privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora, nr.79 din 23.01.2006 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.16-19), cu modificările operate prin Hotărîrea Guvernului cu privire la aprobarea modificărilor și completărilor ce se operează în unele hotărîri ale Guvernului, nr.43 din 26.01.2009 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.19-21).

¹⁶ Prin „analog al substanței narcotice sau psihotrope” se înțelege substanța care, conform componenței sale și efectului pe care îl produce, se asimilează cu substanța narcotică sau psihotropă (alin.(2) art.134¹ CP RM).

¹⁷ În acord cu art.1 al Legii Republicii Moldova cu privire la circulația substanțelor narcotice și psihotrope și a precursorilor, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 6.05.1999, droguri (alte decît substanțele narcotice și psihotrope) sînt alte substanțe, preparate medicinale sau inhalanți chimici cu efect narcotic sau psihotrop (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.73-77).

¹⁸ Lista substanțelor toxice o reprezintă Lista nr.1 din Tabelul nr.5 al Procesului-verbal nr.7 din 1.12.1988 al Comitetului Permanent de Control asupra Drogurilor din cadrul Ministerului Sănătății (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.16-18).

¹⁹ Lista substanțelor cu efecte puternice (cu acțiune drastică) este Lista nr.2 din Tabelul nr.5 al Procesului-verbal nr.7 din 1.12.1988 al Comitetului Permanent de Control asupra Drogurilor din cadrul Ministerului Sănătății (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.16-18).

²⁰ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6.

²¹ Limita minimă a alcoolemiei, care atrage răspundere penală, reieșea din prevederile Decretului nr.328/1966 privind circulația pe drumurile publice (Buletinul Oficial, 1970, nr.46-47). La moment, potrivit art.79 al Ordonanței de urgență nr.195/2002 privind circulația pe drumurile publice (Monitorul Oficial al României, 2002, nr.958), limita respectivă este de 0,8 g/l alcool pur în sînge, fiind similară cu cea stabilită în alin.(3) art.134¹² CP RM.

²² C.Turianu. *Infracțiunile rutiere*. – București: ALL Beck, 2000, p.111.

²³ M.A. Hotca. *Codul penal. Comentarii și explicații*. – București: C.H. Beck, 2007, p.978.

²⁴ *A se vedea*: V. Beliș, V. Gheorghiu. *Valoarea și limitele probatorii ale metodei de măsurare a concentrației alcoolului etilic din aerul expirat cu aparatele „Dräger Alcooltest 7110MKIII” și „Dräger Alcooltest 7410 Plus”* // Revista de Medicină Legală, 2000, nr.3, p.247.

²⁵ Gh.Alecu. *Aspecte de practică judiciară privind infracțiunea deucidere din culpă în cazul accidentelor de trafic rutier* // Revista Națională de Drept, 2008, nr.4, p.68-70.

²⁶ Rechizitoriu din 27.11.2008. Procuratura raionului Cahul. Dosarul nr.2008150655.

²⁷ Gh. Alecu. *Op. cit.*, p.68-70.

²⁸ Mai multe despre această calitate *a se vedea* în: V.Stati. *Infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 CP RM): conotații practice și teoretice*, p.81-90.

²⁹ А.Сахарчук. *Деяния, связанные с управлением транспортным средством лицом в состоянии опьянения (ст.317¹ УК Республики Беларусь)* // Судовы веснік, 2007, nr.1, p.61-63.

³⁰ *A se vedea* în acest sens: V.Stati. *Infracțiunea de punere în exploatare a mijloacelor de transport cu defecte tehnice vădite (art.265 CP RM): analiza elementelor constitutive*, p.63-72.

³¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.46-49.

³² C. Turianu. *Op. cit.*, p.177-178.

³³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.8-10.

³⁴ Conform pct.29 al Regulamentului nr.1452/2007, în cazul în care se constată că, la examenul de obținere a permisului de conducere, o persoană a obținut calificativul „admis” prin încălcarea dispozițiilor legale sau prin mijloace frauduloase, permisul de conducere se anulează în modul stabilit de legislația în vigoare.

³⁵ De exemplu, potrivit pct.14 al Regulamentului nr.1452/2007, valabilitatea pe teritoriul Republicii Moldova a permiselor de conducere obținute în alte state nu este recunoscută, dacă titularul nu corespunde cerințelor de vîrstă stabilite la pct.13 al numitului Regulament.

Василий КРЕЦУ
доктор права, конференциар

Кафедра гражданского процесса,
Молдавский Государственный
Университет

РЕШЕНИЕ СУДА ПО ДЕЛАМ О ПРИЗНАНИИ ЛИЦА ОГРАНИЧЕННО ДЕЕСПОСОБНЫМ ИЛИ НЕДЕЕСПОСОБНЫМ

Judgement on a civil case is the culmination of realisation of justice. Importance of a judgement is considerable as it serves problems of protection of interests of concrete physical and legal persons and also interests of a society and the state. In a judgement the imperious instruction contains based on norm of the right. In given article the author investigates features of a judgment on cases about a recognition of the person is limited capable or incapacitated. Studies features of a judgement on the given category of cases as document of justice and as remedial document.

Деятельность судебной инстанции по рассмотрению и разрешению дел о признании лица ограничено дееспособным или недееспособным завершается постановлением судебного решения. В нем содержится государственно-властное и индивидуально-конкретное предписание, основанное на примененной судебной инстанцией норме права (ст.21, 24, 25 ГК РМ).

Значение судебного решения по делам о признании лица ограничено дееспособным или недееспособным вытекает из задач защиты, прежде всего интересов самого лица, интересов его семьи и интересов государства и общества.

В юридической литературе, применительно к судебному решению, как акту судебной власти, предложено различать **судебное решение**, как **акт правосудия** и как **процессуальный документ**, который является внешним выражением акта правосудия.¹ В судебном решении, как акте правосудия, содержится ответ на заявленные требования материально-правового характера – властно подтверждаются взаимоотношения субъектов материального права (наличие или отсутствие правоотношения, его преобразование) или иные правовые обстоятельства в неисковых делах, устраняется их спорность, создается правовая возможность беспрепятственной реализации права или охраняемого законом интереса и тем самым оказывается ему защита.²

Судебное решение – правоприменительный акт, содержащий вывод суда о применении определенной нормы права к конкретному правоотношению или к соответствующим обстоятельствам в неисковых делах. Как правоприменительный акт, судебное решение содержит в себе одновременно **приказ и подтверждение**. Приказ в решении суда представляет собой проявление властного характера решения суда. Подтверждение в решении отражает устранение судом спора о праве и констатацию наличия материально-правовых отношений, субъективных прав и обязанностей в исковых производствах, подтверждение наличия или отсутствия юридических фактов, от которых зависит возникновение, изменение или прекращение личных или имущественных прав граждан, подтверждение наличия или отсутствия бесспорного права, а также подтверждение (определение) правового статуса гражданина в особом производстве.

Судебное решение имеет **индивидуальный** характер. Оно адресовано конкретным лицам – субъектам спорного правоотношения или субъектам охраняемого законом интереса по делам неискового производства. Судебное решение, основанное на соответствующей норме права, индивидуально определяет меру должного поведения участников процесса по делу.

Судебное решение является **процессуальным актом** – документом, выносящимся в определенной форме и в определенном процессуальном законом порядке; оно должно иметь указанные в законе содержание и реквизиты.

К судебному решению, как акту правосудия и процессуальному акту, предъявляются определенные требования, несоблюдение которых влечет:

- а) его отмену или изменение вышестоящим судом;
- б) внесение соответствующих уточнений и дополнений вынесшим его судом.

Согласно положениям процессуального законодательства, *решение суда должно быть законным и обоснованным, отвечать требованиям полноты, определенности, безусловности, соответствовать надлежащей форме, быть ясным и точным.*

Указанным требованиям должно отвечать и судебное решение по делам о признании лица ограничено дееспособным или недееспособным. Вместе с тем, в зависимости от вида производства и специфики той или иной категории дел, в судебном решении должны найти отражение особенности, характеризующие своеобразие отдельных категорий дел. Поэтому, к содержанию судебного решения по делам о признании лица ограничено дееспособным или недееспособным предъявляются не толь-

ко общие (ст.239, 241 ГПК РМ), но и специальные (ст.307 ГПК РМ) требования.

Решение суда по делу о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным будет **законным**, если оно вынесено в строгом соответствии с подлежащими применению по делу нормами материального права (ст.21, 24, 25 ГК РМ) и при точном соблюдении норм гражданского процессуального права (ст.302-307 и др. ГПК РМ). Для применения указанных правовых норм, судебная инстанция должна дать правильную юридическую квалификацию фактическим обстоятельствам дела, правильно уяснить смысл и содержание подлежащих применению норм, указанных в ст.21, 24 и 25 ГК РМ. Гражданское законодательство определяет достаточно полно и четко содержание норм об ограничении или лишении дееспособности. Поэтому, судебная практика не испытывает трудности в применении ст.21, 24 и 25 ГК РМ.

Решение суда по делу об ограничении или лишении лица дееспособности является обоснованным, если:

- а) судебная инстанция полно определила круг юридических фактов, имеющих юридическое значение для дела, и о наличии или отсутствии каждого из них высказало свои суждения в решении;
- б) выводы судебной инстанции о наличии или отсутствии имеющих юридическое значение обстоятельств основаны на исследованных в судебном заседании доказательствах;
- в) доказательства, на которых основаны выводы судебной инстанции, являются относимыми и допустимыми, достоверными и достаточными;
- г) судебная инстанция, из установленных обстоятельств, сделала правильные выводы о правовом состоянии лица.

Судебное решение об ограничении дееспособности лица будет законным и обоснованным, если с помощью доказательств, которые были предметом исследования и оценки суда, доказаны обстоятельства: 1) злоупотребления спиртными напитками, употребления наркотических средств или психотропных веществ; 2) наличия семьи; 3) тяжелого материального положения семьи; 4) причинной связи между злоупотреблением лицом алкоголем, употреблением наркотиков и других психотропных веществ и тяжелым материальным положением семьи.

Чтобы отвечать требованиям законности и обоснованности, в судебном решении по делу о признании лица недееспособным должны быть признаны установленными: 1) наличие у лица душевной болезни или слабоумия; 2) неспособность лица понимать значение своих действий или руководить ими.

Судебное решение о лишении несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет права самостоятельно распоряжаться своими доходами будет отвечать требованиям законности и обоснованности, если будут доказаны факты: 1) источника и размера доходов, получаемых несовершеннолетним лицом; 2) затрат, осуществляемых несовершеннолетним лицом в возрасте от 14 до 18 лет; 3) явного неразумного распоряжения несовершеннолетним своим заработком, стипендией или иными доходами. Явным неразумным распоряжением несовершеннолетним своими доходами следует признать расходование денежных средств на цели, противоречащие нормам морали, как то: покупка спиртных, наркотических и других психотропных веществ; токсических веществ; азартные игры или неразумное расходование денежных средств без учета потребностей в питании, одежде и т.п.

Судебная практика по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным показывает, что незаконность судебных решений по этим делам чаще всего связана с несоблюдением норм гражданского процессуального законодательства, определяющих порядок деятельности суда при разрешении гражданских дел. Нарушение норм процессуального права не во всех случаях придает судебному решению качество незаконного и не во всех случаях влечет за собой отмену судебного решения. Вопрос об отмене судебного решения, как незаконного, вследствие допущенных нарушений норм процессуального права, решается вышестоящей судебной инстанцией в зависимости от значимости таких нарушений, с учетом конкретных обстоятельств дела. Соответственно, эти нарушения или неправильное применение норм процессуального права являются основанием для признания решения незаконным и для его отмены лишь при условии, если нарушение привело или могло привести к неправильному разрешению дела (ч.2 ст.388 ГПК РМ). Другие нарушения процессуальных норм придают решению суда качество незаконности и влекут его безусловную отмену. Законодатель выделил в ч.1 ст.388 ГПК РМ восемь оснований, содержащих указания о нарушении или неправильном применении норм процессуального права, в силу которых судебное решение является незаконным и подлежит отмене.

Судебная практика показывает, что к наиболее часто допускаемым нарушениям норм гражданского процессуального законодательства, влияющим на законность судебных решений по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным, относятся:

- 1) рассмотрение дела в отсутствие кого-либо из лиц участвующих в деле;

2) разрешение вопроса о правах и обязанностях лиц, участвующих в деле, не привлеченных к участию в деле.

Указанные нарушения влекут незаконность судебного решения, которое подлежит отмене. Так, в соответствии со ст.306 ГПК РМ, дела о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным рассматриваются с участием органов опеки и попечительства. Нарушение этого требования путем непривлечения или неизвещения органа опеки и попечительства о слушании дела влечет незаконность судебного решения.

Решение суда по делу о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным будет **обоснованным**, если судебная инстанция установит каждый юридический факт, предусмотренный нормами материального права (ст.21, 24 и 25 ГК РМ), в точном соответствии с действительностью, на основе доброкачественных и достаточных для того доказательств, чтобы сделать правильный вывод о наличии или отсутствии необходимости изменить дееспособность. Доказательства должны быть получены в определенном законом порядке и при помощи предусмотренных ч.2 ст.117 ГПК РМ средств доказывания.

Полным является такое решение суда, в котором дан ответ на все заявленные требования (как по основному, так и по встречному иску) и разрешены все иные вопросы, которые, в силу закона, судебная инстанция обязана рассмотреть, вынося решение (о распределении расходов и др.). В нем должны быть разрешены вопросы как о праве, так и о размере присуждаемого имущества.

По делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным предмет требования определен законом и заявители определяют его руководствуясь нормами материального права. Поэтому, требование полноты по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным не имеет самостоятельного значения. При рассмотрении этой категории дел не могут разрешаться какие-либо иные требования. Не возникает и проблемы размера удовлетворяемых требований. Особенность дел о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным состоит в том, что по этим делам судебная инстанция не может выйти за пределы заявленных заявителями требований. Это объясняется тем, что признание лица ограниченно дееспособным или недееспособным закон связывает с точно предусмотренными основаниями. Удовлетворяя требования заявителей, судебная инстанция по данным делам может вынести только решения о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным, либо ограничить права несовершеннолетнего, предусмотренные пунктами а) и в) ч.2) ст.21 ГК РМ.

Требование полноты распространяется и в отношении вопроса о распределении судебных расходов и о возмещении возможного вреда. При рассмотрении этих дел суды должны учитывать не только положения Главы VII ГПК РМ и Закона Республики Молдова о государственной пошлине, №1216-ХП от 3 декабря 1992 года, но и требования ст.306 ГПК РМ.

Определенным является такое решение, в котором четко установлены и указаны права и обязанности сторон относительно материального объекта спора: кто имеет право, кто несёт обязанности, в чем конкретно они заключаются и относительно какого объекта. По делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным определенным будет решение, в котором четко установлены и указаны обстоятельства злоупотребления спиртными напитками или наркотическими средствами, обстоятельства, характеризующие тяжелое материальное положение семьи вследствие непосильных расходов денежных средств на приобретение спиртных напитков или наркотических средств и т.д.

Решение суда должно отвечать требованию **безусловности**, то есть не должно содержать в себе условий, от наступления или ненаступления которых зависит его исполнение. Разрешение спора о праве между истцом и ответчиком по исковым делам или удовлетворение заявленного требования по делам неискового производства нельзя ставить в зависимость от совершения или несвершения обязанным лицом или заявителем каких-либо действий или от наступления или ненаступления каких-либо условий. Так как в делах особого производства нет обязанных лиц (ответчиков), то безусловность судебных решений по этим делам означает, что судебная инстанция не может ставить решение вопроса об установлении юридических фактов или об определении правового состояния гражданина (например, о дееспособности лица), либо о подтверждении наличия или отсутствия бесспорного права в зависимость от наступления или ненаступления каких-либо условий.

Решение соответствует установленной законом **форме**, если оно подготовлено в письменной форме в виде отдельного документа, с соблюдением всех реквизитов, предусмотренных ст.241 ГПК РМ, подписано судьей, а в случае рассмотрения дела коллегиальным составом суда – всеми судьями, которые участвовали в заседании и голосовании.

Структура содержания решения судебной инстанции по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным, как процессуального документа, такая же как и по другим гражданским делам (наличие вводной, описательной, мотивировочной и резолютивной частей).

Вводная часть решения судебной инстанции должна включать:

- наименование судебной инстанции, принявшей решение;
- состав суда;
- номер дела;
- дату и место вынесения решения;
- имена (наименование) лиц, участвующих в деле. Если заявителем является физическое лицо, должны быть указаны полностью его фамилия, имя (отчество) и место жительства. Если речь идет об организациях, то нужно указывать наименование, организационно-правовую форму и место нахождения, наименование прокуратуры или органа опеки и попечительства. Должны быть указаны полностью фамилия, имя (отчество) и место жительства (нахождения) лица, дееспособность которого ограничивается или лишается;
- предмет требования. Означает требование заявителя к суду. Предмет требования указывается в заявлении (например, об ограничении дееспособности, о признании недееспособным, об ограничении или о лишении несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет права самостоятельно распоряжаться своими доходами);
- фамилии, имена (отчества), наименование присутствующих в заседании заинтересованных лиц (например, органа опеки и попечительства и др.) с указанием их полномочий. Во вводной части судебного решения указывается в каком заседании слушалось дело – в открытом или закрытом.

Описательная часть судебного решения по указанной категории дел должна содержать краткое изложение заявленного требования. При этом нужно обязательно указать состав участников процесса, предмет и основание заявления, доводы приводимые заявителем в обоснование своего требования, а также краткое изложение сути возражения кого-либо из членов семьи или адвоката-представителя против рассмотрения дела, начатого по заявлению другого члена семьи (или прокурора, органа опеки и попечительства), если таковые поступили в ходе рассмотрения дела. Если это возможно, то судебная инстанция указывает, согласно ли лицо с ограничением или лишением его дееспособности. В последнем случае кратко излагается суть возражений.

В завершении описательной части в решении излагаются объяснения заинтересованных лиц, участвующих в деле.

Мотивировочная часть решения судебной инстанции должна содержать фактическое и правовое обоснование выводов судебной инстанции, то есть должны быть приведены обстоятельства дела, установленные судом, доказательства, на которых

основаны выводы суда, доводы по которым суд отклоняет те или иные доказательства, а также норма права, которой руководствовался суд.

На практике выносятся решения, в которых таких сведений не содержится. Так, не основанном на законе является решение судебной инстанции, признающее лицо ограниченно дееспособным по одному лишь признаку, указанному в мотивировочной части о том, что лицо, ограничиваемое в дееспособности, ежемесячно пропивает свою заработную плату. Согласно ст.25 ГК РМ, этого недостаточно, чтобы ограничить лицо в дееспособности, поскольку это обстоятельство, само по себе, не служит достаточным основанием для принятия такого решения. В судебной практике еще имеют место крайности, когда лица ограничиваются в дееспособности только по факту, что они неоднократно доставлялись в медвытрезвитель и, по мнению судебной инстанции, это отражалось на материальном положении их семьи. При этом, факты тяжелого материального положения семьи судебной инстанцией не устанавливались и в мотивировочной части об этом не указывалось.

В мотивировочной части решения судебная инстанция обязана проанализировать и дать оценку всем доказательствам, добытым по делу. В связи с этим следует отметить, что встречаются судебные решения по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным в которых, в подтверждение того или иного факта, делается ссылка на фамилии допрошенных в судебном заседании свидетелей, но не излагается существо их показаний. Имеют место случаи, когда мотивировочная часть решения содержит анализ доказательств, не относящихся к делу, и необоснованно отклоняются другие доказательства, являющиеся относимыми по делу об ограничении дееспособности или признании лица недееспособным.

Заключение эксперта о психическом состоянии лица является допустимым средством доказывания для подтверждения обстоятельств душевной болезни или слабоумия и степени их тяжести. В соответствии с законодательством (ч.4 и 7 ст.158 ГПК РМ), заключение судебно-психиатрической экспертизы по делу о признании лица недееспособным, равно как и другие доказательства по делу, не являются исключительными средствами доказывания (ч.2 ст.130 ГПК РМ) и должны оцениваться в совокупности со всеми имеющимися в деле доказательствами (ч.1 ст.130 ГПК РМ). Например, выписками из медицинской карты больного, справками психиатрического, неврологического или иного лечебного учреждения, показаниями свидетелей, свидетельствующими об отклонениях от обычного

поведения, справками о травмах, которые могли нарушить психику лица, актами судебных инстанций об освобождении от уголовной ответственности и применении к лицу принудительных мер медицинского характера – помещение в психиатрическую больницу и т.п. Однако, по делам о признании лица недееспособным встречаются случаи, когда решение суда мотивируется только ссылкой на заключение судебно-психиатрической экспертизы, в отрыве от имеющихся в деле доказательств. Имеет место преувеличение доказательственного значения заключения эксперта, на что справедливо указывают вышестоящие судебные инстанции. Так, в определении Судебной Коллегии по гражданским и административным делам Апелляционной Палаты по делу о признании гражданина Т. недееспособным, было указано: «Суд первой инстанции обосновал свое решение исключительно на выводах судебно-психиатрической экспертизы, тогда как в соответствии со ст.130 и ст.158 ГПК РМ, заключение эксперта исследуется в судебном заседании и оценивается наряду с другими доказательствами».

По делам о признании лица недееспособным встречаются отдельные случаи не критического отношения судебной инстанции к выводам, содержащимся в заключении эксперта, отсутствия надлежащей оценки этого вида доказательства, с учетом совокупности всех других доказательств, собранных по делу.³ Например, решение суда, которым Пахомов был признан недееспособным лишь на основании справки психиатрического учреждения, подтверждающей, что гражданин Пахомов страдает душевной болезнью, лечился и находится на учете в психоневрологическом диспансере, было отменено Апелляционной Палатой как необоснованное. В деле имелось заключение эксперта-психиатра о том, что на момент рассмотрения дела состояние гражданина Пахомова улучшилось и он способен понимать значение своих действий и руководить ими.

В мотивировочной части решения судебная инстанция обязана проанализировать и дать оценку всем доказательствам, добытым по делу, позволяющим делать вывод о наличии или отсутствии фактов психического расстройства (какого именно) и понимания или непонимания лицом значения своих действий и возможности ими руководить.

В мотивировочной части по делам о признании лица ограниченно дееспособным должно быть отмечено, в чем состоит ограничение дееспособности, т.е. перечислены его последствия в виде запрещения совершать определенные действия. Последний момент играет очень важную роль. Во-первых, исполнение решений, в которых конкретно указано какие действия запрещается совершать

ограниченно дееспособному, значительно облегчается. Администрация предприятий, учреждений, организаций и органы опеки и попечительства не всегда знают, в чем заключается ограничение дееспособности конкретного гражданина и какие действия по исполнению решения они должны совершать. Во-вторых, это оказывает воспитательное воздействие на самого гражданина, признанного ограниченно дееспособным, а также на других лиц, злоупотребляющих спиртными напитками.⁴ Гражданин, ограниченный в дееспособности, вправе самостоятельно совершать мелкие бытовые сделки. Совершение других сделок по распоряжению имуществом, а также получение заработка, пенсии и иных доходов и распоряжение ими, допускается лишь с согласия попечителя (ч.2 ст.25 ГК РМ). Однако, имущественную ответственность по совершенным сделкам и за причиненный вред такое лицо несет самостоятельно.

В мотивировочной части решения по делу об ограничении или лишении несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет права самостоятельно распоряжаться своими доходами необходимо указать: 1) ограничивается ли несовершеннолетний в праве свободно распоряжаться своими заработками, стипендией, иными доходами *или* 2) лишается этого права. В решении по указанному делу суд вправе установить определенный срок ограничения дееспособности несовершеннолетнего. Если срок, на который ограничивается дееспособность несовершеннолетнего, не установлен судом, то ограничение действует до достижения несовершеннолетним 18-летнего возраста, либо до отмены ограничения судом по заявлению лиц, которые обращались в суд с заявлением о таком ограничении.⁵

Решение об ограничении или лишении несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет права самостоятельно распоряжаться своими доходами является основанием для получения доходов несовершеннолетнего, полностью или частично, его законными представителями – родителями, усыновителем, попечителем.

Резолютивная часть судебного решения по делу об ограничении или признании лица недееспособным должно содержать исчерпывающий и окончательный ответ на требование, которое являлось предметом судебного разбирательства. В резолютивной части излагается конечный вывод судебной инстанции об удовлетворении или отказе в удовлетворении заявленного требования, указывается относительно судебных расходов, порядка и сроков обжалования решения (ч.6 ст.241 ГПК РМ).

Процессуальное законодательство (ст.307 ГПК РМ) не предусматривает специальных реквизитов относительно резолютивной части по делам о при-

знании лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Поэтому, в резолютивной части судебного решения формулируется лишь вывод судебной инстанции о признании таковым лица, злоупотребляющего алкоголем или употребляющего наркотики и другие психотропные вещества, или об отказе в удовлетворении заявленного требования (ч.1 ст.307 ГПК РМ).

Пленум Высшей Судебной Палаты Республики Молдова в Постановлении «О практике рассмотрения судебными инстанциями дел об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица», №17 от 31 мая 2004 года, рекомендует судам, в случае признания лица ограниченно дееспособным, запретить ему заключать сделки в отношении имущества, получать и распоряжаться заработной платой, пенсией или иными доходами без согласия попечителя, который помогает лицу в осуществлении прав и выполнении обязанностей и защищает от злоупотреблений третьих лиц (п.22).⁶ В качестве примера можно привести резолютивную часть следующего решения: «На основании изложенного, в соответствии со ст.25 ГК РМ, руководствуясь ст.306 и ст.307 ГПК РМ, суд решил: Маковой Лидию Петровну, дата рождения 13 сентября 1961 г., проживающую в г. Сорока, ул. Теилор, 16, кв.6, уроженку г. Орхей, признать ограниченно дееспособной. Маковой Лидия Петровна не вправе, без согласия попечителя, производить следующие действия: получать и распоряжаться заработной платой или иными доходами; непосредственно продавать, дарить, завещать, обменивать, покупать имущество, а также совершать другие сделки по распоряжению имуществом, за исключением мелких бытовых сделок». К иным доходам следует отнести, например, авторский гонорар, вознаграждение за открытия, изобретения, суммы, причитающиеся за выполнение работ по договору подряда, всякого рода пособия и т.п. Действующее законодательство не предусматривает право судебной инстанции изменить, каким бы то ни было образом, своим решением пределы ограничения дееспособности, установленные ч.2 ст.25 ГК РМ, например, путем запрета распоряжаться только денежными суммами, заработной платой.

Такое изложение резолютивной части решения отвечает не только назначению судебного решения по этой категории дел, но и требованиям о том, что судебное решение, как процессуальный (письменный) документ, должно быть ясным по изложению и точным по содержанию. **Ясность** судебного решения означает четкое, определенное и понятное изложение решения. **Точность** означает безошибочное изложение его содержания.⁷ В целях ясности, в резолютивной части решения фамилию,

имя и отчество лица, которое признается ограниченно дееспособным или недееспособным, следует указывать не со слов заявителя, а согласно данным паспорта или удостоверения личности. В судебной практике встречаются случаи, когда наименование лица судебные инстанции указывают со слов заявителей, однако они не совпадают с данными документа, удостоверяющего личность.

В отличие от судебных решений о признании лица ограниченно дееспособным, в которых должно быть отмечено, в чем состоит ограничение дееспособности, т.е. перечислены его последствия в виде запрещения совершать определенные действия, в резолютивной части решения о признании лица недееспособным такие последствия не излагаются. Лицо, признанное недееспособным в соответствии с законодательством, не вправе заключать сделки, включая бытовые (повседневные) сделки, имеющие незначительную ценность, и не несет ответственности за свои поступки, за исключением случаев, предусмотренных ст.1408 ГК РМ.

Отказывая заявителям в удовлетворении требования о признании гражданина ограниченно дееспособным, в резолютивной части решения нельзя делать предупреждение о применении таких мер в будущем, если он не изменит своего поведения. Подобное предупреждение законом не предусмотрено.⁸

В резолютивной части решения по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным указывается о распределении судебных расходов между лицами, участвующими в деле. Согласно ст.82 ГПК РМ, судебные расходы состоят из государственной пошлины и издержек, связанных с рассмотрением дела. Часть 3 ст.306 ГПК РМ предусматривает, что заявитель освобождается от уплаты издержек, связанных с рассмотрением дела о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным. Следовательно, в соответствии с ч.3 ст.306 ГПК РМ, заявитель по делу о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным уплачивает только государственную пошлину. Судебные издержки, связанные с рассмотрением данного дела, с заявителя не взыскиваются. С учетом сказанного, целесообразно, для формирования единой судебной практики и правильного понимания законодательства и терминов о судебных расходах, внести соответствующие уточнения в п.21 Постановления Высшей Судебной Палаты Республики Молдова «О практике рассмотрения судебными инстанциями дел об ограничении дееспособности и признании недееспособности физического лица», №17 от 31 мая 2004 года, где сказано, что по делам о признании лица ограниченно дееспособным или недееспособным **судебные расходы несет государство** (выделено нами – В.К.). За счет государства относятся толь-

ко судебные издержки, связанные с рассмотрением дела (ст.90 ГПК РМ). Содержание термина «судебные расходы», согласно Закону, включает два понятия: «государственная пошлина» и «судебные издержки», что необходимо иметь в виду при толковании (разъяснении) законодательства о судебных расходах по гражданским делам.

В силу п.ф) ст.85 ГПК РМ, прокурор, органы публичной власти (органы опеки и попечительства), организации (психиатрические или психо-неврологические лечебные учреждения), уполномоченные законом обращаться в судебную инстанцию с заявлением в защиту прав и законных интересов других лиц, либо в защиту интересов государства и общества, освобождаются от уплаты государственной пошлины, а также от уплаты судебных издержек. Другие заявители (члены семьи, близкие родственники) при подаче заявления уплачивают государственную пошлину в размере, установленном Законом Республики Молдова «О государственной пошлине», №1216-ХП от 3 декабря 1992 года, с соответствующими изменениями и дополнениями.

Однако если судебная инстанция установит, что заявитель действовал недобросовестно, то есть, зная о том, что оснований для ограничения дееспособности или признания лица недееспособным не имеется, тем не менее обратился в судебную инстанцию, преследуя, в частности, свои собственные, в том числе имущественные интересы либо интересы других лиц⁹, все судебные расходы (государственная пошлина, стоимость экспертизы и другие судебные издержки) взыскиваются с этого лица в доход государства. Недобросовестное лицо обязывается и к возмещению причиненного вреда.

Действовать недобросовестно означает наличие прямого умысла, направленного на необоснованное ограничение или лишение дееспособности лица.

Следует иметь в виду, что, согласно ч.4 ст.306 ГПК РМ, в случаях установления попыток необоснованного ограничения или лишения лица дееспособности, судебная инстанция взыскивает все судебные расходы и возлагает возмещение причиненного вреда только на членов семьи действовавших недобросовестно. Указанная правовая норма предусматривает ответственность не любого заявителя, а заявителей – членов семьи лица. Таким образом, круг лиц, несущих процессуальную и материально-правовую ответственность, по сравнению с кругом лиц, обладающих правом обращения в судебную инстанцию с заявлением об ограничении дееспособности лица или лишения его дееспособности, сужен. Решая вопрос о взыскании судебных расходов с недобросовестных членов семьи, следует помнить, что состав семьи, с точки зрения членов

семьи лица, не совпадает с составом близких родственников, указанных в ч.2 ст.302 ГПК РМ.

В тех случаях, когда судебная инстанция устанавливает, что члены семьи, подавшие заявление, действовали недобросовестно, с целью заведомо необоснованного ограничения или лишения дееспособности лица, в резолютивной части решения должна быть указана конкретная сумма судебных расходов взыскиваемых с них и из чего она складывается.

Присуждение членов семьи к уплате всех судебных расходов и к возмещению причиненного ущерба за подачу заведомо необоснованного заявления служит правовой гарантией против возможности необоснованного ограничения прав граждан.

Решение судебной инстанции по делу о признании лица ограничено дееспособным или недееспособным может быть обжаловано на общих основаниях в апелляционном порядке. Поскольку процессуальный закон не содержит каких-либо исключений в части апелляционного обжалования решений по делам о признании лица недееспособным или ограничено дееспособным, обжаловать судебное решение могут не только заявитель, прокурор, органы опеки и попечительства, другие заинтересованные лица, но и само лицо, о признании которого недееспособным или ограничено дееспособным было вынесено решение.

Таким образом, закон предоставил право обжалования судебных решений по этим категориям дел всем лицам, участвующим в деле.

Литература:

- 1 М.А. Гурвич. *Решение советского суда в исковом производстве*. – Москва, 1955, с.6.
- 2 М.А. Гурвич. *Судебное решение (теоретические проблемы)*. – Москва, 1976, с.14.
- 3 М.К. Треушников. *Судебные доказательства*. – Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005, с.218.
- 4 В.Д. Кайгородов. *Судебное установление правового состояния граждан*. – Екатеринбург: Издательство Свердловского юридического института, 1992, с.53.
- 5 *Научно-практический комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации* / Под ред. В.М. Жуйкова, В.К. Пучинского, М.К. Треушникова. – Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2003, с.609.
- 6 Culegere de Hotăriri explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Octombrie 2003 – decembrie 2005. – Chișinău: Cartier, 2006, p.490.
- 7 Т.Губарь. *Устранение судом недостатков в вынесенном решении*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Харьков, 1974, с.13-18.
- 8 И.М. Пятилетов. *Признание гражданина ограничено дееспособным*. – Москва, 1980, с.39.
- 9 *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный)* / Под ред. Г.А. Жилина. 3-е издание. – Москва: ТК Велби, 2006, с.569.

Sergiu FURDUI
doctor în drept,
conferențiar universitar
formator INJ

TRANSFERUL PERSOANELOR CONDAMNATE (ASPECTE PROCEDURALE PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI ȘI JURISPRUDENȚEI REPUBLICII MOLDOVA)

During the politic of international cooperation Republic of Moldova keeps diplomatic relations in different domains, including the Right domain. To assure a juridical proper part of international relations Republic of Moldova became a part of about approximately 30 international treaties, of which one big percent concerns juridical assistance in penal matter. International juridical assistance in penal matter constitute an expression of juridical cooperation between the states devote to strengthen the communitarian solidarity in activity of warning and struggle of the criminality.

In the following we will present aspects which refers to conditions and proceeding problems about the transfer of the convicted persons through the Republic of Moldova's legislation and jurisprudence.

În zilele de 22-24 septembrie 2008, în orașul Trier (Germania) și-a desfășurat lucrările Seminarul internațional cu genericul „Utilizarea instrumentelor întru acordarea asistenței juridice reciproce pentru juriștii moldoveni”, organizat de Centrul de Congrese ERA și finanțat de Guvernul Marelui Ducat al Luxemburgului.

Scopul acestui seminar a fost de a pregăti 14 formatori moldoveni din diferite instituții implicate în asistența juridică internațională: Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Justiției și Procuratura Generală.

Experți cu renume din Germania, România și Italia: Malte Beyer, Ralf Riegel, Francesco Lo Voi, Maria Zainea și Erwin Jenni au familiarizat asistența cu aspecte importante în domeniul dreptului comunitar privind utilizarea optimă a instrumentelor de asistență juridică reciprocă. La rîndul lor, juriștii moldoveni au prezentat rapoartele corespunzătoare axate pe aplicarea legislației naționale cu privire la asistența juridică internațională în materie penală.

Urmare a seminarului respectiv, la 8 decembrie 2008, în mun. Chișinău, sub auspiciile Institutului Național al Justiției, în cadrul unei sesiuni interactive sub președinția Dr. Malte Beyer, ERA, a avut loc un schimb productiv de opinii asupra soluționării problemelor vizate de către

instanța de judecată. Judecătorii formatori: Raisa Botezatu, vicepreședinte al Curții Supreme de Justiție, președinte al Colegiului penal, Sergiu Furdui, vicepreședinte al Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, Constantin Gurschi și Ghenadie Nicolaev, judecători la Curtea Supremă de Justiție, Xenofont Ulianovschii, vicepreședinte al Curții de Apel Chișinău, președinte al Colegiului penal, au prezentat discursuri cu privire la utilizarea instrumentelor de asistență juridică reciprocă și au răspuns la întrebările judecătorilor, participanți la sesiune.

Un subiect special în contextul problematicei juridice abordate l-au constituit aspectele judiciare privind transferul persoanelor condamnate, subiect ce urmează să-l tratăm în rîndurile de mai jos.

* * *

În cadrul politicii de cooperare internațională, Republica Moldova întreține relații diplomatice în diferite domenii, inclusiv cel al Dreptului.

Pentru a asigura un cadru juridic corespunzător relațiilor internaționale, Republica Moldova a devenit parte la circa 30 de tratate, dintre care un procent mare privește asistența juridică în materie penală.

Asistența juridică internațională în materie penală reprezintă o expresie a cooperării juridice între state, menite să consolideze solidaritatea comunitară în activitatea de prevenire și combatere a criminalității.

În accepțiunea sa largă, potrivit art.533 din Codul de procedură penală, asistența juridică internațională în materie penală cuprinde următoarele activități procesuale:

- 1) transmiterea de acte persoanelor fizice sau juridice care se află peste hotarele țării;
- 2) audierea persoanelor în calitate de martori sau experți;
- 3) executarea cercetării, percheziției, ridicării obiectelor sau documentelor și transmiterea lor peste hotare, efectuarea expertizei;
- 4) chemarea persoanelor aflate peste hotare pentru a se prezenta benevol la urmărirea penală sau în instanța judecătorească pentru audiere sau confruntare, precum și aducerea persoanelor aflate în detenție la acest moment;
- 5) efectuarea urmăririi penale la denunțul unui stat străin;
- 6) căutarea și extrădarea persoanelor care au comis infracțiuni sau pentru a executa pedeapsa privativă de libertate;
- 7) recunoașterea și executarea sentințelor străine;
- 8) transferarea persoanelor condamnate;
- 9) alte acțiuni care nu contravin prezentului cod.

În cele ce urmează vom prezenta aspecte care vizează condițiile și problemele procedurale privind transferul persoanelor condamnate prin prisma legislației și jurisprudenței Republicii Moldova.

Procedura transferului persoanelor condamnate se desfășoară, în principal, în baza prevederilor stipulate în:

1. Convenția europeană de asistență juridică în materie penală din 20 aprilie 1959, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1332-XIII din 26 septembrie 1997, intrată în vigoare la 6 mai 1998;
2. Protocolul adițional la Convenția europeană de asistență juridică în materie penală din 17 martie 1978, ratificat prin Legea nr.150-XV din 17 mai 2001;
3. Convenția asupra transferării persoanelor condamnate din 21 martie 1983, adoptată la Strasbourg, Franța, ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.69-XV din 11 martie 2004, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 septembrie 2004 și publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 2006 (vol.35, p.61);
4. Protocolul adițional la Convenția europeană asupra transferării persoanelor condamnate din 18 decembrie 1997, adoptat la Strasbourg, ratificat prin Legea Republicii Moldova nr.70-XV din 11 martie 2004, în vigoare pentru Republica Moldova din 1 septembrie 2004;
5. Legea „Cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, nr.371 din 1 decembrie 2006 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.14-17, art.42, modificată prin Legea nr.89-XVI din 24.04.2008 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.99-101, art.366, în vigoare din 1.07.2008 (Capitolul V);
6. Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr.122-XV din 14 martie 2003, intrat în vigoare la 12 iunie 2003 (Partea Specială, Titlul III, Capitolul IX, Secțiunea a 3-a).

De asemenea, Republica Moldova a încheiat cu o serie de state Tratate internaționale prin care este reglementată și procedura privind transferul persoanelor condamnate. De exemplu, Tratatul între Republica Moldova și România din 6 iulie 1996 „Cu privire la asistența juridică în materie civilă și penală”, ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1018-XIII din 03.12.1996.

La fel, în condiții de reciprocitate stabilite printr-un acord scris bilateral între Ministerul Justiției al Republicii Moldova și instituția respectivă a statului străin poate fi prevăzută procedura privind transferul persoanelor condamnate de instanțele acestor două state.

Prin raportare la prevederile actelor normative menționate, se disting **3 forme ale transferului persoanelor condamnate:**

- 1) transferul persoanelor condamnate în cazul în care Republica Moldova este stat de condamnare*;
- 2) transferul persoanelor condamnate în cazul în care Republica Moldova este stat de executare**;
- 3) transferul persoanelor condamnate în cazul în care Republica Moldova este stat de tranzit.

* Statul de condamnare este statul în care este condamnată persoana pasibilă de transfer sau deja transferată.

** Statul de executare este statul în care condamnatul poate fi transferat sau a fost deja transferat în vederea continuării executării.

Procedura privind transferul persoanelor condamnate în cele 3 cazuri este stipulată detaliat în actele normative, în special în Codul de procedură penală (art.551-557) și în Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală (art.84-107).

Examinarea juridică a normelor de drept ce reglementează procedura respectivă denotă că transferul persoanelor condamnate reprezintă o formă a cooperării juridice internaționale în materie penală prin intermediul căreia se desfășoară un set de activități procesuale.

Astfel, **în cazul în care Republica Moldova este stat de condamnare**, transferul persoanelor condamnate cuprinde:

1. Obligația Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției să informeze persoana condamnată, care poate fi subiectul unui transfer, despre dreptul de a solicita transferul în statul de executare, precum și despre conținutul exact al tratatului internațional aplicabil (art.87 din Legea menționată);
2. Consimțământul condamnatului de a fi transferat (art.88 din Legea menționată);
3. Soluționarea cererii de transfer (art. 89 din Legea menționată);
4. Acceptarea cererii de transfer (art.90 din Legea menționată);
5. Refuzul transferului persoanei condamnate (art.91 din Legea menționată);
6. Contestarea refuzului (art.92 din Legea menționată);
7. Suspendarea și încetarea procedurii de transfer (art.93 din Legea menționată);
8. Consecințele transferului pentru statul de condamnare (art.94 din Legea menționată);
9. Revizuirea hotărârii privind acceptul sau refuzul transferului solicitat.

În cazul în care Republica Moldova este stat de executare se aplică în modul corespunzător dispozițiile privitoare la Republica Moldova stat de condamnare, incluzându-se următoarele activități procesuale:

1. Furnizarea de către Republica Moldova, prin intermediul Ministerului Justiției, la cererea statului de condamnare, a actelor necesare transferului propriu-zis (art.96 din Legea menționată);
2. Consimțământul persoanei condamnate (art.17 din Legea menționată);
3. Soluționarea cererii de transfer (art.98 din Legea menționată);
4. Consecințele transferului pentru statul de executare (art.99 din Legea menționată);
5. Continuarea executării sentinței (art.100 din Legea menționată);
6. Schimbarea condamnării (art.101 din Legea menționată);
7. Refuzul transferului (art.102 din Legea menționată);
8. Încetarea executării sentinței (art.103 din Legea menționată);

9. Grațierea și amnistia, modificarea sau anularea sentinței (art.104 din Legea menționată).

În cazul în care Republica Moldova este stat de tranzit, se desfășoară următoarele activități procesuale:

1. Autorizarea cererii privind tranzitarea sau, după caz, refuzul autorizării tranzitării (art.105, 107 din Legea menționată);
2. Acțiuni asigurătorii privind tranzitarea persoanei condamnate transferate (art.106 din Legea menționată).

Un loc deosebit de important în cadrul procedurii privind transferul persoanelor condamnate revine instanțelor judecătorești, care, conform competenței delegate prin lege, soluționează cererile privind transferarea persoanelor condamnate.

Astfel, în cazul în care Republica Moldova este stat de condamnare, în conformitate cu prevederile art.92 al Legii cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, decizia de refuz al efectuării transferului persoanei condamnate, adoptată de Ministerul Justiției, poate fi contestată în procedura de contencios administrativ la Curtea de Apel.

În cazul în care Republica Moldova este stat de executare, în conformitate cu prevederile art.556 alin.(1) CPP, instanța de judecată soluționează demersul Ministerului Justiției și actele de transfer menționate la art.96 alin.(2) și (3) din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală.

Soluționarea respectivă se desfășoară conform prevederilor stabilite la art.555 și 557 CPP, cu participarea reprezentantului Ministerului Justiției din subdiviziunea specializată în acordarea de asistență juridică internațională.

Potrivit art.98 alin.(4) din Legea menționată, încheierea motivată, adoptată în termen cât mai restrâns, în care se va specifica și termenul pedepsei care urmează a fi executată în Republica Moldova, tipul penitenciarului, regimul detenției, pedeapsa complementară și modul de reparare a prejudiciului în cazul acțiunii civile, încheiere pasibilă de atac în recurs în termen de 10 zile de la înștiințare, va fi transmisă Ministerului Justiției de către instanța judecătorească în termen de 3 zile lucrătoare de la adoptare. Înștiințarea persoanei condamnate se face de către Ministerul Justiției prin fax sau prin alt mijloc de comunicare prin intermediul autorității centrale din statul de condamnare, cu solicitarea prezentării dovezii autentificate de înștiințare a persoanei condamnate. După ce rămîne definitivă, încheierea instanței judecătorești a Republicii Moldova se transmite prin Ministerul Justiției autorității centrale competente din statul de condamnare pentru ca transferul persoanei condamnate să poată avea loc.

La fel, în cazul dat, instanța de judecată este împuternicită cu competența să schimbe condamnarea sau să aplice amnistia, printr-o hotărîre judecătorească, înlocuind astfel pedeapsa aplicată în statul de condamnare prin-

tr-o pedeapsă prevăzută de legislația Republicii Moldova pentru aceeași infracțiune în condițiile indicate la art.101 al Legii menționate sau, după caz, să amnistieze persoana condamnată supusă transferului.

Referitor la cazul în care Republica Moldova este stat de tranzit, deși Legea nu prevede expres, considerăm că hotărîrea Ministerului Justiției privind refuzul autorizării tranzitului poate fi contestată în ordinea contenciosului administrativ, fiind aplicată în mod corespunzător procedura prevăzută la art. 92 din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală.

În continuare, prezentăm unele soluții din practica judecătorească, exprimînd speranța ca prin cazuistica supusă discuțiilor să deschidem interesul persoanelor interesate pentru soluționarea cererii privind transferul persoanelor condamnate.

1. Cererea de transferare a persoanei condamnate se respinge din motivul că durata minimă a pedepsei rămasă de executat pînă la soluționarea cererii de transferare este de 5 luni.

Potrivit prevederilor art.552 alin.(1) pct.3) CPP, transferul poate avea loc dacă durata pedepsei privative de libertate, pe care condamnatul o mai are de executat în statul de executare, este de cel puțin 6 luni la data primirii cererii de transferare sau este nedeterminată.

În speță, s-a constatat că durata pedepsei rămase de executat la data primirii cererii de transferare este de 5 luni, adică mai mică decît termenul stabilit prin Lege și, în atare situație, nu se cuprinde condiția privind transferul persoanei condamnate de statul de condamnare.

Se menționează că la această situație există și excepție, pornind de la prevederile art.552 alin.(3) CPP, în care se stipulează: „În cazuri excepționale, părțile pot conveni asupra transferului chiar dacă durata pedepsei pe care cel condamnat o are de executat este mai mică de 6 luni”.

2. Lipsa consimțămîntului la transferare în cazul condamnatului față de care s-a aplicat expulzarea conduce la admiterea transferului persoanei condamnate.

Potrivit prevederilor art.3 paragr.1 din Protocolul adițional la Convenția europeană asupra transferării persoanelor condamnate, statul de executare poate, la cererea statului de condamnare, să dea acordul pentru transferarea persoanei condamnate fără consimțămîntul acesteia din urmă, atunci cînd hotărîrea de condamnare conține și o măsură de expulzare ori de conducere la frontieră sau orice altă măsură, în virtutea căreia acestei persoane nu îi va mai fi permis să rămînă pe teritoriul statului de condamnare.

Aceste prevederi se regăsesc și în art.552 alin.(2) pct.2) CPP, din care rezultă: „Consimțămîntul persoanei în privința căreia a fost pronunțată sentința nu se cere pentru transferul executării sentinței dacă persoana în privința

căreia a fost pronunțată sentința este subiectul unui ordin de expulzare sau deportare.”

În speță, s-a constatat că, prin sentința statului de condamnare, față de persoana supusă transferului s-a aplicat măsura de constrângere expulzarea și, astfel, în atare situație nu se cere consimțământul acestei persoane, motiv pentru care a fost admisă cererea statului de condamnare privind transferarea persoanei condamnate.

Din conținutul prevederilor menționate rezultă că statul de condamnare poate cere statului de executare să-și dea acordul la transferarea persoanei condamnate față de care s-a aplicat măsura expulzării, fără consimțământul acestei persoane, statul de executare dându-și însă acordul numai după ce a luat în considerație avizul persoanei condamnate.

3. Existența unei măsuri de expulzare nu atrage automat admiterea cererii de transfer a persoanei condamnate, chiar în lipsa consimțământului acesteia.

Dispozițiile art.3 din Protocolul adițional la Convenția privind transferul persoanelor condamnate și prevederile art.552 alin.(2) pct.3) CPP nu impun admiterea cererii de transfer a persoanei supuse expulzării, în lipsa consimțământului acesteia, în cazul în care există temeuri de a presupune că persoana transferată poate fi supusă torturii, pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Excepția respectivă rezultă și din prevederile art.552 alin.(1) pct.7) CPP în care se indică: „Transferul poate avea loc în condiția când instanța care decide transferul este convinsă că persoana transferată nu va fi supusă unui eventual risc de tratament inuman și degradant în statul în care urmează a fi transferată”.

Prin urmare, nici o situație nu justifică admiterea cererii și, respectiv, transferarea persoanei condamnate, dacă se încalcă dispozițiile art.3 și 8 din Convenția europeană a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului cu privire la interzicerea torturii și cu privire la dreptul la respectarea vieții private și de familie.

4. Încălcarea competenței privind soluționarea cererii de transfer atrage în mod necondiționat nulitatea hotărârii atacate, cu dispunerea rejudecării cauzei de către instanța competentă.

Soluția respectivă a fost adoptată prin decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 5 iunie 2007 în cauza nr.1re-317/2007, în următoarea speță:

Prin sentința Tribunalului Constanța (România) din 13 martie 2001, B.V. a fost condamnat: în baza art.211 alin.(2) lit.a) și f) Cod penal al României – la 15 ani închisoare; în baza art.208 alin.(1) și 209 alin.(1) lit.a) și i) Cod penal al României cu aplicarea art.75 lit.c) Cod penal al României – la 4 ani închisoare; în baza art.33 lit.a) și art.34 lit.b) Cod penal al României prin contopirea pedepselor numite în pedeapsa cea mai grea i s-a stabilit pedeapsa definitivă de 15 ani închisoare. S-a

dispus deducerea din pedeapsa aplicată a perioadei reținerii și arestării preventive din 17 august 2000 pînă la 13 martie 2001. Măsura preventivă în privința inculpatului B.V. s-a menținut starea de arest.

S-a dispus expulzarea inculpatului B.V. de pe teritoriul României, după executarea pedepsei cu închisoare.

Prin aceeași sentință a fost condamnat și B.R., în privința căruia nu s-a declarat recurs.

Pentru a pronunța sentința, instanța de fond a reținut că B.V. și B.R. împreună cu B.S., prin exercitarea de violențe și amenințări asupra părților vătămate P.V. și P.C, au sustras mai multe bunuri din locuința acestora, adică, au comis un act de tâlhărie săvârșit de mai multe persoane într-o locuință.

Tot ei, la 16 august 2000, în timp ce C.P și N.E. asigurau paza, au pătruns prin escaladare în locuința părții vătămate P.V., de unde au sustras mai multe bunuri, adică, au săvârșit o faptă care întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de furt calificat.

După ce sentința a devenit definitivă, condamnatul B.V. a depus o cerere către Consutul Republicii Moldova privind transferul său în Republica Moldova pentru executarea în continuare a pedepsei stabilite.

Prin sentința Curții de Apel Constanța din 7 martie 2003, a fost acceptată transferarea condamnatului B.V. pentru executare în continuare în Republica Moldova a pedepsei de 15 ani închisoare, aplicate prin sentința penală nr.117 din 13 martie 2001.

Ministrul justiției s-a adresat către Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău, cu demers privind recunoașterea și primirea spre executare a sentinței Tribunalului Constanța (România) din 13 martie 2001 în privința condamnatului B.V. cu indicarea procedurii care va fi aplicată (continuarea executării sentinței sau schimbarea condamnării).

Prin încheierea Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, din 30 ianuarie 2004, a fost recunoscută și preluată „spre executare pe teritoriul Republicii Moldova sentința penală nr.117 din 13 martie 2001, prin care B.V. a fost condamnat în baza art.211 alin.(2) lit.a), f) (art.188 alin.(2) lit.a), d) CP RM) la 15 ani privațiune de libertate cu ispășirea pedepsei în închisoare de tip semiînchis”. S-a dispus calcularea executării pedepsei începînd cu 17 august 2000 conform sentinței.

Instanța de judecată și-a argumentat soluția prin faptul că sentința în privința tui B.V. a fost pronunțată de un organ competent și este definitivă, iar fapta socialmente periculoasă comisă pe teritoriul României este considerată infracțiune și pe teritoriul Republicii Moldova (art.188 alin.(2) lit.a), d) CP RM).

Condamnatul B.V. a declarat recurs în anulare, prin care solicită casarea încheierii Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, în partea pedepsei, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri în această parte

și, prin efectul retroactiv al legii penale, să-i fie redusă pedeapsa aplicată în baza art.188 alin.(2) lit.a) și d) CP RM conform Legii penale noi (Legea nr.184-XVI din 29 iunie 2006).

Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a admis recursul în anulare, cu casarea încheierii atacate, și a dispus rejudecarea cauzei de către Curtea de Apel Chișinău din următoarele considerente.

Potrivit prevederilor art.551 alin.(1) CPP, transferul persoanelor condamnate se efectuează în baza tratatului internațional la care Republica Moldova și statul respectiv sînt părți sau în condiții de reciprocitate stabilite printr-un acord scris între Ministerul Justiției al Republicii Moldova și instituția respectivă a statului străin. Conform art.556 CPP, în caz de acceptare a transferului, cererea de transferare a cetățenilor Republicii Moldova condamnați în alt stat se transmite de către ministrul justiției, cu demersul său pentru soluționare la instanța egală în grad cu instanța statului de condamnare, a cărei hotărîre urmează să fie executată, în cazul în care hotărîrea statului de condamnare este adoptată de o instanță egală în grad cu judecătoria, demersul ministrului justiției și cererea de transferare se adresează judecătoriei în a cărei rază teritorială se află Ministerul Justiției, iar dacă instanța statului de condamnare este egală în grad cu curtea de apel, cererea și demersul respectiv se adresează Curții de Apel Chișinău.

Însă, din conținutul încheierii atacate rezultă că instanța de fond în cauza dată nu a respectat aceste prevederi legale stricte.

Astfel, conform art.10 din Legea nr.92 din 4 august 1992 pentru organizarea judecătorească din România, instanțele judecătorești în România sunt judecătoriile, tribunalele, curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție. Deci, tribunalul este al doilea grad de instanțe din sistemul judecătorec român și, în asemenea situație, cererea de admitere a transferului urma să fie soluționată nu de către Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău, dar de instanța ierarhic superioară acesteia – Curtea de Apel Chișinău, instanță care este egală în grad cu tribunalul din România și, deci, soluționarea demersului ministrului justiției referitor la primirea spre executare a sentinței Tribunalului Constanța (România) din 13 martie 2001 în privința condamnatului B.V. în Republica Moldova este de competența Curții de Apel Chișinău.

Deși ministrul justiției a încălcat prevederile art.556 CPP și nu a sesizat instanța competentă, Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău, urma să-și decline competența în conformitate cu prevederile art.44 CPP și să trimită demersul cu materialele anexate la instanța competentă – Curtea de Apel Chișinău.

Mai mult, instanța de judecată a judecat demersul declarat nu în conformitate cu prevederile art.551-557

CPP și prevederile art.84-97 din Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală, prevederi care reglementează transferul persoanei condamnate, dar în temeiul art.558-559 CPP, care reglementează recunoașterea hotărîrilor penale ale instanțelor străine, instituție absolut diferită de instituția transferului persoanei condamnate de o instanță străină.

Totodată, instanța de judecată nu a specificat prin care metodă se preia executarea sentinței străine: prin continuarea executării sentinței sau prin schimbarea condamnării, modalități stipulate în art.556 alin.(4) pct.6) și în art.557 CPP, modalitate pe care instanța de judecată era obligată să o specifice și să o argumenteze în încheierea sa.

Avînd în vedere cele constatate, Colegiul penal lărgit consideră că încheierea atacată urmează a fi casată cu trimiterea cauzei la Curtea de Apel Chișinău – instanță competentă de a soluționa demersul declarat, deoarece erorile judiciare expuse mai sus nu pot fi corectate de către instanța de recurs.

La rejudecarea demersului, instanța competentă urmează să ia în considerație cele menționate mai sus, să soluționeze demersul declarat în strictă conformitate cu prevederile art.84-97 din Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală, prevederile Convenției europene asupra transferării persoanelor condamnate din 21.03.1983 (intrată în vigoare pentru Republica Moldova la 1.09.2004), convenție la care este parte și România, și prevederile art.531, 551-557 CPP și să adopte o hotărîre legală și întemeiată.

Totodată, la rejudecarea demersului, instanța competentă urmează să țină cont de faptul că pedeapsa stabilită lui B.V. de către instanța română – 15 ani închisoare, depășește limita maximă a sancțiunii alin.(2) art.188 din Codul penal al Republicii Moldova.

În concluzie, putem afirma că, datorită actualității și complexității tematicii abordate, se impun noi eforturi în vederea cercetării sub toate aspectele de drept a formelor asistenței juridice internaționale în materie penală, în special transferarea persoanelor condamnate.

Evoluția practicii judiciare, varietatea și diversitatea acțiunilor introduse în instanțele judecătorești privind soluționarea cererilor de transferare a persoanelor condamnate permit să concluzionăm că instanțele de judecată în materia respectivă, pe lângă aplicarea nemijlocită a normelor de drept, au o funcție creatoare ce se exprimă prin elaborarea unor concepte, principii și instituții noi, care necesită utilizarea unor mijloace procedurale adaptate la realitățile sociale contemporane în vederea oferirii unor soluții corecte, pentru reglementarea raporturilor juridice născute în rezultatul promovării asistenței juridice internaționale în materie penală.

Vladislav MANEA
doctorand

DELIMITAREA ACȚIUNILOR CARE DEZORGANIZEAZĂ ACTIVITATEA PENITENCIARELOR (ART.286 CP RM) DE UNELE INFRAȚIUNI CONTRA JUSTIȚIEI

Recenzent: Sergiu BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

In the framework of this article, it is made a comparative analysis between the offence prevented in the art.286 PC RM and the offences stipulated in the art.309/1, 314, 317, 319, 321 PC RM. There are studied the similarities and the differences between them. As well, in the characterization of the acts which disorganize the prisons activity case, there are recommended solutions for the most litigant situations that come under the concurrence of offences and the norms competition.

În contextul analizei obiectului juridic al infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM, am argumentat că săvârșirea acestei infracțiuni afectează buna desfășurare a procesului de justiție. De asemenea, am recomandat includerea normei cu privire la acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor în capitolul legii penale dedicat infracțiunilor contra justiției. Considerent din care apare necesitatea delimitării unor infracțiuni contra justiției de infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM.

În primul rând, considerăm necesară examinarea problemei delimitării acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor de **infracțiunea de tortură** (art.309¹ CP RM). Deloc întâmplător, la lit.b) alin.(1) art.166 al Codului de executare se stabilește: „Condamnatului i se garantează dreptul la apărarea și respectarea de către instituția sau organul care asigură executarea pedepsei a demnității, drepturilor și libertăților pe care le are, inclusiv de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și, indiferent de consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice care îi pune în pericol viața sau sănătatea, beneficiind, după caz, de măsurile de protecție din partea statului”. În același context se înscrie prevederea de la pct.2 al Anexei la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea

Statutului disciplinar al colaboratorilor sistemului penitenciar al Ministerului Justiției, conform căreia disciplina obligă pe fiecare colaborator al sistemului penitenciar să dea dovadă de o comportare umană față de condamnați și să nu lezeze demnitatea lor.

Asemănarea dintre infracțiunea de tortură și infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM este mai mare decât pare la prima vedere. Aceasta deoarece, așa cum rezultă din art.309¹ CP RM, subiect al infracțiunii de tortură poate fi, inclusiv, persoana care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor persoane care acționează cu titlu oficial. În alți termeni, este posibil ca subiect al infracțiunii de tortură să fie persoana care își execută pedeapsa cu închisoare și care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor persoane din cadrul personalului penitenciar, care acționează cu titlu oficial.

În afară de aceasta, există și alte *asemănări* dintre cele două infracțiuni comparate:

- 1) în cazul ambelor infracțiuni, atunci când are loc o influențare nemijlocită infracțională asupra corpului victimei, acesta reprezintă obiectul material al infracțiunii;
- 2) subiectul infracțiunii de tortură poate fi persoana condamnată.¹ Deci, deducem că poate fi, inclusiv, condamnatul pornit pe calea corectării;
- 3) ca și acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor, infracțiunea de tortură poate implica aplicarea violenței fizice sau psihice. Aceasta deoarece obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la art.309¹ CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea fizică sau psihică a persoanei²;
- 4) ambele infracțiuni comparate pot fi săvârșite numai cu intenție;
- 5) în unele cazuri, așa cum rezultă din art.309¹ CP RM, scopul infracțiunii de tortură este un scop special. În mod similar, doar în ipoteza unor modalități ale infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM scopul infracțiunii este un scop special;
- 6) în cazul ambelor infracțiuni, subiectul infracțiunii este un subiect special. Are dreptate Gh.Ulianovschi, când menționează că subiectul infracțiunii de tortură este special chiar și atunci când este persoana particulară care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor persoane care acționează cu titlu oficial; or, în lipsa instigării sau a consimțământului respectiv, persoana particulară nu poate fi subiect al infracțiunii de tortură³;
- 7) ca și organizarea de grupuri criminale (modalitate a infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM), organizarea acțiunilor de tortură, incriminată la alin.(2) art.309¹ CP RM, constituie o acțiune organizatorică, pentru care făptuitorul răspunde ca autor al infracțiunii, nu ca organizator al acesteia.

Însă, în afară de aceste asemănări, coraportul dintre infracțiunea de tortură și acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor îl caracterizează următoarele *deosebiri*:

- 1) infracțiunea de tortură este o infracțiune contra justiției. Infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM face parte din grupul infracțiunilor contra securității publice și ordinii publice;
- 2) obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar ale celor două infracțiuni au un caracter diferit;
- 3) victima infracțiunii de tortură poate fi nu doar condamnatul pornit pe calea corectării, dar și oricare altă persoană „aflată în dependență față de făptuitor, care fie este supusă unor măsuri de constrângere avînd la bază exercițiul autorității publice și este efectiv torturată, fie este supusă unei constrîngerii psihice datorită torturării altei persoane”⁴;
- 4) chiar dacă tortura este, în esență, o expresie a violenței fizice sau psihice, nu putem face abstracție de faptul că reprezintă „o varietate specifică a violenței”⁵. Aceasta deoarece se exprimă în provocarea unei dureri sau suferințe puternice, fizice ori psihice, unei persoane;
- 5) infracțiunea de tortură este o infracțiune materială, întrucît se consideră consumată în momentul producerii urmării sub formă de durere sau suferință puternică, fizică ori psihică;
- 6) în cazul infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM, intenția poate fi numai directă. În ipoteza infracțiunii de tortură, intenția poate fi directă sau indirectă;
- 7) în cazul infracțiunilor confruntate, este diferită vîrsta minimă a răspunderii penale, stabilită pentru subiectul infracțiunii;
- 8) cercul de subiecți ai infracțiunii de tortură este cu mult mai larg decît cercul de subiecți ai acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor;
- 9) circumstanțele agravante nominalizate în alin.(3) art.309¹ CP RM nu sînt specifice infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM.

În consecință, poate să apară întrebarea: care va fi calificarea, dacă persoana care își execută pedeapsa cu închisoare provoacă, în mod intenționat, o durere sau suferință puternică, fizică ori psihică, unui condamnat pornit pe calea corectării, de exemplu, cu scopul de a-l intimida? Deoarece intimidarea este un scop specific și acțiunii de terorizare, dilema constă în a alege dintre art.309¹ CP RM și art.286 CP RM. Considerăm că, dacă, în ipoteza prezentată, autorul infracțiunii acționează la instigarea sau cu consimțămîntul expres sau tacit al unei persoane care acționează cu titlu oficial, atunci trebuie aplicat art.309¹ CP RM. Dacă însă autorul infracțiunii acționează în lipsa unei asemenea instigări sau a unui asemenea consimțămînt, va lipsi calitatea specială cerută de lege subiectului infracțiunii de tortură. Deci, va fi inaplicabil art.309¹ CP RM. În schimb, nu există nici

un temei să nu aplicăm răspunderea în conformitate cu art.286 CP RM.

O altă infracțiune, pe care o vom delimita de acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor, este infracțiunea prevăzută la art.314 „**Constrîngerea de a face declarații mincinoase, concluzii false sau traduceri incorecte ori de a se eschiva de la aceste obligații**” din Codul penal. Oportunitatea efectuării unei asemenea delimitări este motivată prin următoarele:

- 1) în opinia lui V.A. Ișcenko, pe care o susținem, împiedicarea desfășurării urmăririi penale în locurile de detenție poate fi realizată, inclusiv, pe calea exercitării presiunii de către bănuț, învinuit, rudele, prietenii, apropiații acestora (inclusiv care se află în afara locurilor de detenție), precum și de către condamnații, care respectă normele neformale de conduită, asupra altor participanți la procesul penal⁶;
- 2) victimă a infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM poate fi, inclusiv, martorul sau partea vătămată;
- 3) condamnatul poate avea calitatea de martor sau parte vătămată (bineînțeles, nu în același proces penal în care a fost condamnat). Aceasta ne-o demonstrează, de exemplu, una din prevederile de la pct.99 al Anexei nr.1 la Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, conform căreia transferul deținuților poate fi dispus la solicitarea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată în procesul cărora se examinează o cauză penală în care deținutul respectiv este parte sau martor în proces;
- 4) nu se cere o calitate specială pentru subiectul infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM. El poate fi orice persoană, inclusiv persoana care își execută pedeapsa cu închisoare.

După prezentarea acestor motive, să vedem dacă sînt și alte *tangențe* între acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor și infracțiunea prevăzută la art.314 CP RM (altele decît cele punctate mai sus):

- 1) în cazul ambelor infracțiuni, obiectul juridic secundar îl pot forma relațiile sociale cu privire la sănătatea, integritatea corporală sau libertatea psihică a persoanei;
- 2) ambele infracțiuni comparate au obiect material, în situația în care se atestă influențarea nemijlocită infracțională asupra corpului victimei;
- 3) atît în cazul acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor, cît și în ipoteza infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM, constrîngerea exercitată asupra victimei se poate exprima în aplicarea violenței sau în amenințarea cu violența;
- 4) ambele infracțiuni comparate sînt infracțiuni formale;
- 5) intenția directă exprimă forma și tipul vinovăției atît în cazul acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor, cît și în cazul infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM.

În altă ordine de idei, *deosebiri* dintre cele două infracțiuni sînt:

- 1) conținutul obiectului juridic generic și al obiectului juridic principal diferă în cazul infracțiunilor supuse confruntării;
- 2) victima infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM are calitatea de martor, parte vătămată, expert, interpret sau traducător. În contrast, victima infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM este condamnatul pornit pe calea corectării sau reprezentantul administrației instituției penitenciare;
- 3) în cazul infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM, constrîngerea poate îmbrăca oricare forme, nu doar forma de violență sau amenințare cu violența;
- 4) este diferit gradul de intensitate a violenței fizice care se aplică în contextul celor două infracțiuni. Astfel, din analiza sancțiunilor de la art.286 și 314 CP RM rezultă: violența fizică poate atinge gradul vătămării intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății, în ipoteza infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM; violența fizică nu poate depăși gradul de intensitate a vătămării intenționate ușoare a integrității corporale sau a sănătății, în situația infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM;
- 5) scopul infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM urmărește prezentarea de către victimă a declarațiilor mincinoase, a concluziilor sau declarațiilor false, a interpretării ori traducerii incorecte, sau eschivarea victimei de la îndeplinirea obligațiilor corespunzătoare. Scopul acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor, cînd este un scop special, constă în terorizarea condamnaților porniți pe calea corectării sau săvîrșirii atacurilor asupra administrației;
- 6) vîrsta minimă a răspunderii penale este diferită pentru subiecții celor două infracțiuni comparate;
- 7) subiectul infracțiunii prevăzute la art.314 CP RM nu are o calitate specială. În opoziție, numai persoana care își execută pedeapsa cu închisoare poate săvîrși infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM;
- 8) circumstanțele agravante specificate la alin.(2) art.314 CP RM nu sînt cunoscute infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM.

În urma analizei asemănarilor și deosebirilor dintre acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor și infracțiunea prevăzută la art.314 CP RM, întrebarea ce se impune este: care trebuie să fie calificarea, dacă persoana, care își execută pedeapsa cu închisoare, constrînge condamnatul pornit pe calea corectării (care este martor sau parte vătămată într-un proces penal) să facă declarații mincinoase, iar constrîngerea se exprimă în terorizare?

Posibilele variante de răspuns la această întrebare sînt:

- 1) art.286 și art.314 CP RM;
- 2) art.286 CP RM;
- 3) art.314 CP RM.

Întrucît în ipoteza primei variante făptuitorul ar fi tras de două ori la răspundere pentru aceeași acțiune de constrîngere, nu putem opta în favoarea ei. Din alternativele rămase, este dificil a alege norma care este norma specială în raport cu cealaltă normă. Întrucît îndoielile legate de calificare sînt de neînlăturat, aplicînd principiul „*in dubio pro reo*”, alegem art.314 CP RM, ca variantă de calificare admisibilă.

În continuare, vom supune atenției problema delimitării infracțiunii de **evadare din locurile de deținere** (art.317 CP RM) de infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM.

Există mai multe *asemănări* dintre cele două infracțiuni. Una din principalele asemănări este că subiectul infracțiunii prevăzute la art.317 CP RM este, printre alții, persoana care execută pedeapsa cu închisoare. Această asemănare devine și mai pronunțată în prezența circumstanței agravante specificate la lit.c) alin.(2) art.317 CP RM, cînd evadarea din locurile de deținere este însoțită de aplicarea violenței. În legile penale ale unor țări se consideră că o astfel de faptă este într-atît de apropiată cu acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor, încît aceste două fapte sînt incriminate în aceeași normă. În acest plan, amintim că, de exemplu, la art.469 din Codul Penal al Spaniei, se stabilește răspunderea pentru condamnații sau deținuții care au evadat din locul de deținere, aplicînd violența sau intimidarea, ori care au luat parte la o rebeliune.

De menționat că, în cazul evadării din locurile de deținere însoțite de aplicarea violenței, victimă poate fi nu doar reprezentantul administrației instituției penitenciare, dar și condamnatul. În această privință, M.F. Kostiuk afirmă: „Violența, aplicată în legătură cu evadarea din locurile de deținere, se îndreaptă împotriva unui cerc restrîns de persoane. Înainte de toate, acesta îl formează reprezentanții administrației instituției penitenciare. Însă, și condamnații pot fi supuși violenței, atunci cînd făptuitorii au temeiul să bănuiască denunțarea infracțiunii pe care o pregătesc sau o săvîrșesc”⁷. O opinie similară exprimă V.Guțuleac și V.Bujor.⁸ Această apropiere și mai mult cele două infracțiuni comparate.

Însă, este cazul să identificăm și *deosebirile* dintre infracțiunea de evadare din locurile de deținere și acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor:

- 1) diferă obiectul juridic generic și obiectul juridic special al celor două infracțiuni;
- 2) în cazul celor două infracțiuni, se deosebește structura și conținutul faptei prejudiciabile;
- 3) aplicarea violenței este circumstanțială în ipoteza infracțiunii prevăzute la art.317 CP RM; în cazul infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM, aplicarea violenței, deși are un caracter alternativ, este de sorginte constitutivă;

- 4) infracțiunea de evadare din locurile de deținere nu are un scop special, pe care îl cere infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM, în cazul unor modalități ale sale;
- 5) doar atunci când infracțiunea de evadare din locurile de deținere e săvârșită în prezența unor circumstanțe agravante, vârsta minimă a răspunderii penale a subiectului este de 14 ani. În contrast, exclusiv vârsta de 14 ani trebuie să fi atins subiectul infracțiunii, în ipoteza acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor;
- 6) subiect al infracțiunii specificate la art.317 CP RM poate fi nu doar persoana care își execută pedeapsa cu închisoare, dar și persoana care se află sub arest preventiv;
- 7) în art.286 CP RM nu sînt stabilite circumstanțele agravante. În contrast, patru astfel de circumstanțe sînt prevăzute la alin.(2) art.317 CP RM.

În contextul analizat, ne preocupă întrebarea: care va fi calificarea, în situația în care persoana care își execută pedeapsa cu închisoare evadează din locurile de deținere, aplicînd violența care se concretizează în terorizarea condamnaților porniți pe calea corectării sau în săvîrșirea atacurilor asupra administrației?

Apelînd la regula înscrisă la art.118 CP RM și respectînd principiul „*in dubio pro reo*”, considerăm că este just să reținem art.317 CP RM ca soluție de calificare. Nu este necesară calificarea suplimentară potrivit art.286 CP RM, pentru că, astfel, aceeași acțiune de violență ar fi sancționată de două ori. Ceea ce este inadmisibil.

Asemănările dintre infracțiunea prevăzută la art.319 „**Eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoare**” din Codul penal și acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor ne îndeamnă să efectuăm delimitarea acestor infracțiuni. Aceste *asemănări* sînt:

- 1) conținutul foarte apropiat al obiectului juridic special al infracțiunii. Astfel, E.N. Ivanova afirmă că obiectul juridic special al infracțiunii de eschivare de la executarea pedepsei cu închisoare îl formează relațiile sociale cu privire la activitatea normală a instituției penitenciare, legată de executarea pedepsei.⁹ În același fîgaș, V.Guțuleac și V.Bujor opinează că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.319 CP RM îl constituie relațiile sociale care asigură activitatea normală a justiției în sfera de executare a pedepselor¹⁰;
- 2) ambele infracțiuni comparate sînt infracțiuni formale;
- 3) acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor pot fi săvîrșite de persoana plecată pe scurtă durată din locurile de deținere;
- 4) în ipoteza ambelor infracțiuni, subiectul are calitatea specială de persoană care își execută pedeapsa cu închisoare;
- 5) atît infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM, cît și infracțiunea prevăzută la art.319 CP RM, sînt săvîrșite cu intenție directă.

În afară de asemănări, corelația dintre cele două infracțiuni este caracterizată și de anumite *deosebiri*:

- 1) obiectul juridic generic este diferit pentru eschivarea de la executarea pedepsei cu închisoare și acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor;
- 2) infracțiunea prevăzută la art.319 CP RM nu are un obiect juridic secundar. Acesta îl poate avea infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM;
- 3) infracțiunea de eschivare de la executarea pedepsei cu închisoare nu are un obiect material. Acesta îl poate avea infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM;
- 4) în opinia justă a lui A.S. Gorelik și L.V. Lobanova, infracțiunea de eschivare de la executarea pedepsei cu închisoare poate fi săvîrșită doar pe calea inacțiunii.¹¹ Dimpotrivă, numai acțiunea poate caracteriza fapta prejudiciabilă prevăzută la art.286 CP RM;
- 5) sînt diferite structura și conținutul faptelor prejudiciabile prevăzute la art.286 și 319 CP RM;
- 6) latura subiectivă a infracțiunii de eschivare de la executarea pedepsei cu închisoare nu este marcată de prezența vreunui scop special;
- 7) în cazul celor două infracțiuni, diferă vârsta minimă a răspunderii penale, cerută subiectului infracțiunii.

Pe cale de consecință, după compararea celor două infracțiuni, este necesar să răspundem la întrebarea: care trebuie să fie calificarea, dacă persoana, care își execută pedeapsa cu închisoare și căreia i s-a permis să plece pe scurtă durată din locurile de deținere, se eschivează de la executarea pedepsei și, de exemplu, săvîrșește un atac asupra reprezentantului administrației instituției penitenciare?

Considerăm că în situația dată nu se poate pune problema concurenței dintre art.286 și art.319 CP RM: nu poate fi vorba de o singură faptă prejudiciabilă cuprinsă în întregime de dispozițiile acestor două norme penale. Întrucît infracțiunea de eschivare de la executarea pedepsei cu închisoare e săvîrșită pe calea inacțiunii, iar acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor se săvîrșesc pe calea acțiunii, soluția poate fi doar cea a concursului de infracțiuni. De aceea, răspunzînd la întrebarea formulată mai sus, vom menționa că calificarea urmează a fi făcută conform art.286 și art.319 CP RM.

În fine, vom supune atenției problema delimitării dintre infracțiunea de **nesupunere prin violență cerințelor legitime ale administrației penitenciarului** (art.321 CP RM) și infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM.

Printre *punctele de convergență* dintre cele două infracțiuni remarcăm:

- 1) obiectul juridic principal al infracțiunii prevăzute la art.286 CP RM și cel al infracțiunii prevăzute la art.321 CP RM au un conținut apropiat;
- 2) obiectul juridic secundar al infracțiunii specificate la art.321 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la sănătatea sau integritatea corporală a persoanei.

Aceleași relații și valori sociale pot forma obiectul juridic secundar al acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor;

- 3) în cazul ambelor infracțiuni comparate, obiectul material îl constituie corpul persoanei;
- 4) aplicarea violenței face parte din fapta prejudiciabilă prevăzută la art.321 CP RM; în cazul unor modalități ale acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor, aplicarea violenței reprezintă una dintre metodele de săvârșire a infracțiunii;
- 5) ambele infracțiuni sînt infracțiuni formale;
- 6) ambele infracțiuni sînt comise cu intenție directă;
- 7) subiect al acțiunilor care dezorganizează activitatea penitenciarelor este persoana care își execută pedeapsa cu închisoare. La rîndul său, subiect al infracțiunii prevăzute la art.321 CP RM poate fi persoana care își execută pedeapsa cu închisoare.

În afară de aceste asemănări, există și *deosebiri* dintre infracțiunea de nesupunere prin violență cerințelor administrației penitenciarului și infracțiunea prevăzută la art.286 CP RM:

- 1) se deosebește obiectul juridic generic al celor două infracțiuni;
- 2) obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la art.321 CP RM nu poate să includă relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei;
- 3) victimă a infracțiunii prevăzute la art.321 CP RM este reprezentantul administrației penitenciarului, cel cărui nu i se supune făptuitorul. Este mai larg cercul de victime ale infracțiunii specificate la art.286 CP RM: pe lângă reprezentantul instituției penitenciare, acesta include și condamnatul pornit pe calea corectării;
- 4) fapta prejudiciabilă prevăzută la art.321 CP RM e alcătuită dintr-o inacțiune și o acțiune. Doar acțiunea caracterizează fapta prejudiciabilă prevăzută la art.286 CP RM;
- 5) este diferită vîrsta minimă a răspunderii penale a subiecților celor două infracțiuni;
- 6) subiect al infracțiunii prevăzute la art.321 CP RM poate fi nu doar persoana care își execută pedeapsa cu închisoare, dar și persoana care își execută pedeapsa detențiunii pe viață. În acest sens, nu ne putem alătura punctului de vedere aparținînd lui A.Borodac, care consideră că doar persoana care își execută pedeapsa cu închisoare poate săvîrși infracțiunea de nesupunere prin violență cerințelor administrației penitenciarului.¹² Legiuitorul nu este atît de restrictiv, caracterizînd subiectul acestei infracțiuni prin formula „persoana care execută pedeapsa în penitenciar”;
- 7) vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății nu poate fi absorbită de violența aplicată în contextul infracțiunii prevăzute la art.321 CP RM.

Prin prisma asemănarilor și deosebirilor punctate mai sus, trebuie să răspundem la întrebarea: care va fi

calificarea, dacă persoana care își execută pedeapsa cu închisoare nu se supune prin violență cerințelor legitime ale administrației penitenciarului (cu precizarea că această violență nu atinge gradul de intensitate al vătămării intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății și că, în plus, această violență apare ca metodă a atacului săvîrșit asupra administrației)?

Considerăm că, în ipoteza dată, calificarea urmează să se facă în baza art.321 CP RM. Soluția concursului infracțiunilor prevăzute la art.286 și la art.321 CP RM nu o putem accepta. Ea ar contraveni principiului „*non bis in idem*”, din moment ce pentru aceeași conduită violentă făptuitorul ar fi tras la răspundere de două ori. Nici soluția calificării conform art.286 CP RM nu o putem accepta. În ipoteza în care nu pot fi înlăturate îndoielile de a alege între art.286 CP RM și art.321 CP RM, o astfel de soluție nu ar fi favorabilă făptuitorului.

Referințe:

- ¹ V.Stati. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare sau instigare a acțiunilor de tortură* (art.309¹ C.pen. RM) (Partea I) // Revista Națională de Drept, 2008, nr.2, p.18-24; И.Дворянсков. *Уголовная ответственность за пытку и иное бесчеловечное или унижающее достоинство обращение с заключенными* // Уголовное право, 2003, nr.4, p.19-22.
- ² V.Stati. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare sau instigare a acțiunilor de tortură. Experiența Republicii Moldova* // A XVIII-a Conferință științifică anuală cu participare internațională „Tradiție și reformă în dreptul românesc”. Anuarul „Drept”. Tomul XIV. – Iași: Venus, 2008, p.240-254.
- ³ Gh.Ulianovschi. *Infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției*. – Chișinău: Garuda-Art, 1999, p.66.
- ⁴ V.Stati. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare sau instigare a acțiunilor de tortură* (art.309¹ C.pen. RM) (Partea I), p.18-24.
- ⁵ И.Дворянсков. *Op. cit.*, p.19-22.
- ⁶ В.А. Ищенко. *Противодействие предварительному расследованию в местах лишения свободы и основные направления его нейтрализации*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2007, p.7.
- ⁷ М.Ф. Костюк. *Op. cit.*, p.129.
- ⁸ В.Гуцуляк, В.Бужор. *Комментарий главы XIV Уголовного кодекса Республики Молдова «Преступления против правосудия»* // Закон и жизнь, 2006, nr.10, p.7-10.
- ⁹ Е.Н. Иванова. *Предупреждение уклонения от отбывания наказания в исправительных колониях общего и строгого режимов (уголовно-правовые и криминологические аспекты)*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 1998, p.13.
- ¹⁰ В.Гуцуляк, В.Бужор. *Op. cit.*, p.7-10.
- ¹¹ А.С. Горелик, Л.В. Лобанова. *Преступления против правосудия*. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, p.472.
- ¹² Borodac A. *Manual de drept penal. Partea Specială*. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.465.

Raisa GRECU
doctor în drept,
conferențiar universitar

CONSTANTIN STERE DESPRE CONSTITUȚIE ȘI CONSTITUȚIONALISM: ABORDARE ISTORICĂ ȘI ASPECTE CONTEMPORANE

Recenzent: Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

This article is dedicated to the ideas of Constantin Stere about constitution and constitutionalism and some recent constitutional problems. The author cites Constantin Stere's definitions in regard to constitution, constitutional law and the science of constitutional law. The author brings to the attention of the reader the opinion of the scholar in regard to the evolution of the phenomenon of constitution in Europe. In this article the author proposes to organize a referendum in Republic of Moldova for the citizens to obtain the right to address the constitutional court in cases of breach of their fundamental rights. This suggestion is based on Constantin Stere's in regard to the importance of referendums.

Ideile principale ale lui Constantin Stere (1865-1936) referitoare la fenomenul constituțional sînt înglobate în lucrarea *Curs de drept constituțional* (în continuare – după caz, *Curs...*), care reprezintă expunerea materiei prelegerilor de drept constituțional ținute de către Constantin Stere la Facultatea de Drept a Universității din Iași în anul de studii 1910-1911. Ea nu a fost publicată și se păstrează la Biblioteca Academiei de Științe a României în forma exact descrisă în lucrarea *Viața lui Constantin Stere* a lui Zigu Ornea – biograf, căruia îi datorăm cea mai amplă descriere a vieții și activității marelui nostru înaintaș. *Cursul...* este „litografiat după notele de mîna – probabil, stenografiate – ale unui student conștiincios, sub forma unui caiet gros de 1132 pagini, fără final (pagina ultimă lasă propoziția neîncheiată)”.¹

De la bun început se cer menționate **două principii științifice** importante respectate cu strictețe de către profesorul Constantin Stere pe parcursul susținerii prelegerilor, acestea fiind perfect valabile și astăzi în activitatea didactică și importante pentru procesul realizării dreptului, inclusiv a dreptului constituțional. **Primul** – studierea și interpretarea corectă a conținutului unei norme de drept este posibilă doar prin prisma cunoașterii profunde a circumstanțelor istorice, sociopolitice și

economice de adoptare a actului legislativ respectiv, numite de constituționalist „împrejurările, care au provocat aducerea acestor noi dispoziții”.² **Cel de-al doilea** – cunoașterea cît mai profundă a conținutului teoretic al unei norme este puțin valoroasă fără cunoașterea la fel de profundă a acțiunii reale a normei respective în condițiile concrete istorice, sociopolitice și economice.

Contribuția mai mult decît considerabilă a lui Constantin Stere la afirmarea și dezvoltarea dreptului constituțional român, posterioară celei aduse de către Paul Vioreanu, A.Codresu, Christofor Suliotis, care au susținut cursuri de drept constituțional și administrativ și au publicat lucrări în domeniu în jumătatea a doua a secolului al XIX-lea, este recunoscută de savanții constituționaliști contemporani. Profesorul universitar, doctor Tudor Drăganu relevă: „Prin publicarea în anul 1903, la Iași, a Cursului de drept constituțional al lui C.G. Stere, iar în 1915, la București, a celui semnat de C.G. Dissescu, termenul de drept constituțional primește o nouă confirmare”.³ Iar în lucrarea profesorului universitar, doctor Constanța Călinoiu și a profesorului universitar, doctor Victor Diclescu *Drept constituțional și instituții politice* citim: „Conceptul de drept constituțional se consideră încetățenit prin predarea și publicarea la Facultatea de Drept din Iași a cursului *Drept constituțional* al profesorului Constantin Stere (1910) și la Facultatea de Drept din București a cursului de *Drept constituțional* al profesorului Constantin Dissescu (1915)”.⁴ Referințe la contribuția lui Constantin Stere în afirmarea dreptului constituțional găsim și în lucrările savanților constituționaliști din Republica Moldova.⁵ Vom remarca doar că, de fapt, în anul 1903 a fost publicată, la Iași, lucrarea lui Constantin Stere *Introducere în studiul dreptului constituțional. Partea I*. Preconizată ca o lucrare cu caracter introductiv în materia științifică foarte complexă a viitorului *Curs de drept constituțional*, ea are o valoare teoretică de sine stătătoare, fiind un adevărat tratat științific despre stat.

Așadar, sîntem în drept să constatăm **meritul deosebit al marelui nostru savant constituționalist de a fi încetățenit în cadrul prelegerilor sale însuși conceptul de drept constituțional în știința dreptului român și de a fi jucat înaltul rol al unuia dintre premergătorii din domeniul respectiv**.

Pînă a ne referi la conceptul respectiv, vom remarca atitudinea foarte precaută a profesorului Constantin Stere față de definițiile științifice. Profesorul este convins că o adevărată definiție nu poate fi dată decît la sfîrșitul cursului. O definiție dată la începutul cursului, „dacă va fi completă, va fi neînțeleasă, dacă nu-i completă, atunci poate înșela”, considera savantul și găsea binevenit să revină la aceeași definiție de mai multe ori, de fiecare dată punînd în evidență noi și noi aspecte ale fenomenelor complexe definite.⁶ Și aceasta pentru motivul că,

așa cum vedea lucrurile Constantin Stere, în pofda tendinței proprii dreptului public, dreptului constituțional, științei în general, de a defini orice fenomen, în spatele acestor definiții după cuvinte stă realitatea, și această realitate adesea e așa de adâncă, așa de nepătruns, încât cuvintele cu o foarte puțină aproximație ne pot exprima rostul adânc al acestei realități.⁷ Din această înțelegere a lucrurilor provin în *Curs...* mai multe repetări de definiție ale unor fenomene, instituții, principii de drept, care evoluează de la simplu la complicat, facilitând auditoriului studentesc înțelegerea și memorizarea lor.

La începutul *Cursului...* **constituția** este definită de către Constantin Stere ca o lege, „care reglementează raportul organelor publice și principiile de organizare și funcționare a lor, ... considerată la baza întregii ordini de stat și prin faptul acesta, prin urmare, la baza ordinii de drept”.⁸ În acest sens, constituția este adesea numită pact fundamental – o denumire reminiscentă din teoria contractului social, asupra tratării steriene a căreia ne vom expune aici foarte lapidar și doar în măsura în care aceasta e relevantă pentru a sublinia încă o dată semnificația și importanța constituției în calitate de pact fundamental social. Deși invocată frecvent pe parcursul prelegerilor ca una dintre doctrinele destul de larg răspândite și recunoscute, teoria contractului social formulată de J.J. Rousseau era considerată de către Constantin Stere falsă din punct de vedere științific. Profesorul era ferm convins că nicăieri și niciodată un stat nu s-a născut printr-o convenție încheiată între oameni, care ar fi trăit, pînă la acel moment, liberi și independenți, în afara de societate. De altfel, respectînd întocmai principiul obiectivității științifice, profesorul pune în evidență două aspecte importante ale teoriei contractului social. În primul rînd, contractul social presupune egalitatea în drepturi a părților contractante, adică a cetățenilor și a statului. În al doilea rînd, contractul social consacră drepturile și libertățile, pe care și le-au rezervat membrii statului, intrînd în această asociație care este statul. De aici, orice atingere adusă drepturilor și libertăților membrilor statului de către stat presupune ruperea legăturii dintre contractanți, iar violarea principiului egalității tuturor membrilor statului în fața legii distruge însăși temelia acestui stat.⁹

Din aceste considerente, constituționalistul va declara: „Drepturile naturale, care nu pot fi nici date, nici luate de vreo lege, sînt la baza fiecărei societăți și numai respectul acestor dispoziții legitimează concepția contractului social”.¹⁰ Și va chema auditoriul să nu uite că, deși doctrina contractului social e falsă din punct de vedere științific, din punctul de vedere al dreptului pozitiv ea stă la baza constituționalismului modern, care a consacrat drepturile și libertățile omului. „Putem critica teoria, care a formulat aceste principii, dar nu putem tăgădui însemnătatea acestor principii, căci sînt la baza

dreptului nostru pozitiv...”, susține savantul.¹¹ Din atitudinea respectivă provine convingerea științifică a savantului că garantarea drepturilor și libertăților omului este unul dintre cele două aspecte de principiu ce caracterizează orice constituție. Profesorul susține: „Cînd e vorba de constituție, domnilor, totdeauna trebuie de cercetat organizația ce se dă diferitelor puteri în stat și, în al doilea rînd, trebuie de văzut și garanțiile ce se dau în ce privește exercitarea drepturilor politice și civile”.¹²

Cît privește **conceptul dreptului constituțional**, acesta este formulat de către Constantin Stere în prelegerile sale în următorul mod: „... normele după care funcționează însuși statul, organele statului, principiile de organizare și de funcționare a organelor publice formează sfera dreptului constituțional”.¹³ Sau, în formulă lapidară: „Dreptul constituțional e acea parte a dreptului public, care privește principiile de organizare și de funcționare a organelor publice”.¹⁴

Știința dreptului constituțional este definită de către savant ca fiind una distinctă, care studiază organizarea și funcționarea puterilor publice.¹⁵ Profesorul considera că știința respectivă, din punct de vedere mai general, „... se putea numi cu mult mai bine, așa cum se numește în universitățile germane cu numele de Staatsrecht, adică, dreptul de stat și sub această denumire se subînțelege în general acea disciplină de drept, care are de obiect studiul formelor vieții de stat în general și a principiilor de organizare și de funcționare a puterilor publice, indiferent de forma de stat, indiferent de natura principiilor pe baza cărora s-a constituit edificiul vieții publice, indiferent de timpul în care s-a dezvoltat un stat determinat”.¹⁶ Vom menționa că școala germană de drept și astăzi operează cu noțiunea de Staatsrecht – drept de stat, spre deosebire de cea franceză sau americană, care utilizează termenul de drept constituțional, mai mulți savanți fiind de părere că este vorba doar de o diferență de tradiții, nu și de esență. De altfel, și Constantin Stere nu găsea mare „... dezavantajul în această întrucîtva mai îngustă noțiune, pe care o cuprinde denumirea de drept constituțional, ... fiindcă, de fapt, în Europa nu mai există nici un stat fără de acea lege fundamentală, fără de Constituție”.¹⁷ Profesorul explică studenților că forma de stat constituțional, după afirmarea ei pe continentul european, pătrunde cu o putere irezistibilă nu doar în Australia, Africa de Sud, dar pînă și în vechiul continent al Asiei cu statele ei milenare și cultura ei foarte veche.

Un interes științifico-practic aparte prezintă **ideile lui Constantin Stere cu privire la evoluția fenomenului constituțional în statele europene**. În lucrarea *Introducere în studiul dreptului constituțional* savantul își exprimă convingerea sa științifică că țara de origine și evoluție exemplară a constituționalismului este Anglia. În cadrul unei prelegeri profesorul declară: „Dar e un

fapt sigur că din punct de vedere al istoriei noastre europene, al istoriei statelor civilizate, punctul de plecare e istoria politică engleză.

Statul constituțional s-a dezvoltat în Anglia și, ceea ce e mai important, acolo statul constituțional se poate spune că s-a născut și a crescut odată cu poporul englez. Englezii nici nu pot să spună vreodată că poporul englez a dobândit constituția sau că constituția a fost dată popoului englez, sau că a fost creată, promulgată și primită de popor. Ei zic că constituția a crescut odată cu poporul englez și s-a născut odată cu el.¹⁸ Ea este rezultatul logic al realizării principiului guvernării poporului prin sine însuși, care în Anglia și-a găsit expresia sa desăvârșită: „... Plecând de la parohie și sfârșind cu parlamentul, în Anglia peste tot e același principiu, care se poate rezuma în 4 cuvinte: Guvernarea prin sine însuși”.¹⁹

Pe continent, însă, susține profesorul, dreptul constituțional englez nu a pătruns direct, ci a suferit o transformare, trecând prin prisma Marii revoluții franceze din secolul al XVIII-lea. Prăpastia dintre regimul monarhiei absolute continentale și cel al statului constituțional englez era atât de profundă, spune Constantin Stere, încât trecerea de la unul la altul nu se putea face altfel decât prin revoluție.²⁰ De aici și unele diferențe de ordin esențial în procesele de evoluție a constituționalismului englez și a celui continental. „În toată dezvoltarea instituțiilor politice engleze, englezii nu plecau niciodată de la teorie sau de la doctrina de stat ideal, din contra, ei cereau drepturile lor cele vechi și căutau a impune regelui anumite garanții, din care garanții și drepturi s-a dezvoltat sistemul constituțional”.²¹ În Franța sfârșitului secolului al XVIII-lea toate temeliiile statului – regalitatea, noblețea și biserica – erau putrede, astfel încât revoluționarii francezi, dărîmînd statul vechi, „aveau de scop de a formula principii veșnice de organizare a unui stat și cînd mișcarea a culminat prin contractul social, prin suveranitatea națiunii, atunci izbucniră revoluționarii care, dărîmînd statul cel vechi, au vroit să clădească pe principiile sfinte și imprescriptibile noul regim”.²² Constantin Stere susține: „Francezii n-au inventat nici un cuvînt, căci, păstrînd pamfletele, broșurile din veacul al XVII-lea din timpul revoluțiunii engleze, au găsit toate teoriile, care au dat atîta strălucire teoriei formei de stat”.²³

Profesorul vorbește despre două caractere esențiale, care deosebesc regimul constituțional de la începuturile sale pe continentul european de cel englez. În primul rînd, pe continent constituția, principiile ei apăreau ca niște teorii, ca aplicarea unor teorii, a unor doctrine, ca realizarea unui ideal de stat modern. În Anglia toate acestea purtau forma unor chestiuni practice, demult hotărîte, care necesită doar reconfirmare și consolidare. În rîndul al doilea, pe continent efortul în procesul constituirii statului constituțional era direcționat în întregime la edificarea organelor centrale corespunzătoare

idealurilor și nu s-a propus o punere în acord a organelor centrale cu organizarea administrativă locală. În Anglia organele centrale erau doar o continuitate logică a celor de autoadministrare locală.

Cu referință la istoria constituționalismului românesc, Constantin Stere susține că un asemenea studiu „este una din chestiunile cele mai delicate și una din chestiunile cele mai grele”.²⁴ Explicația rezidă în istoria stătalității românești, pe parcursul căreia, susține profesorul, „timp de 2000 de ani, de la așezarea colonilor romani și pînă azi, nu a fost o singură perioadă de 50 de ani, în care aceste regiuni să nu fi văzut o năvălire militară, să nu fi văzut conflicte, războaie cu toate consecințele lor”.²⁵ Drept urmare a unor astfel de circumstanțe istorice, „...guvernarea țării românești a avut loc, prin forța lucrurilor, un caracter haotic, caracter determinat de situația aceasta și din necesitatea războiului de fiecare moment”.²⁶

Dar, profesorul cheamă studenții să nu uite „... că în ceea ce privește dreptul constituțional, în sensul larg al cuvîntului, în ce privește principiile de organizare a statului, acest drept nu rezultă atît din codificarea de legi sau din paragrafele vreunei Constituții, cît rezultă din raportul real al puterii, din raportul real și concret de putere din fiecare țară și din fiecare moment istoric și atunci trebuie să vă dați seama că chiar această lipsă de precizie, această lipsă de claritate în raport cu ea însăși n-a putut să rămînă fără influență asupra normelor de drept, care, confuze și neprecise, se formau în mintea locuitorilor acestei țări”.²⁷ Și în acest sens condițiile istorice ale evoluției stătalității românești (războaie, suzeranitate și dublă suzeranitate, frecvente schimbări ale domnitorilor pe tron, pe de o parte, și precedentul istoric de participare a poporului la alegerea domnitorului, pe de altă parte) au condiționat formarea unei mentalități juridice a poporului absolut incompatibile cu ideea monarhiei absolute.²⁸

O altă caracteristică semnificativă a evoluției regimului constituțional autohton, determinată la fel de condițiile concrete de dezvoltare a stătalității, era, după Constantin Stere, faptul că: „... plecînd de la vremurile cele mai îndepărtate, plecînd de la satele ocîrmuite de județii aleși de sat și pînă în zilele noastre, în Țara Românească niciodată nu s-a stins cu desăvîrșire conștiința juridică a poporului, în acel sens că legea trebuia să fie rezultatul unei colaborări între domn, boieri și popor, bineînțeles, poporul liber...”.²⁹

Revenind la opinia steriană cu privire la semnificația constituției în viața societății și a statului, vom releva ideea savantului că o constituție „... nu poate cuprinde și nu cuprinde nici odată toate principiile de organizare și de funcționare a organelor publice; mai mult încă, nu numai că nu le poate cuprinde, dar chiar în înțelesul adevărat al cuvîntului, sfera de aplicare a principiilor înscrise într-o constituție, totdeauna variază după anu-

mite norme, pe care în zadar le veți căuta în vre-o condică de legi”.³⁰ Ea provine din convingerea științifică a constituționalistului, despre care am relatat anterior, că un stat nu este nici născut printr-o convenție, nici creat prin voință omenească, ci este rezultatul dezvoltării firești a societății și ceea ce caracterizează un stat, ca oricare organism, e înainte de toate instinctul de conservare în lupta pentru trai. „Un stat înainte de toate trebuie să trăiască și viața lui e legea supremă, din care decurg toate celelalte condițiuni, norme de conduită, legi”, susține savantul.³¹

Totodată, Constantin Stere este convins că, deoarece statul nu trăiește decât ca rezultatul unui echilibru nestabil, raportul mereu schimbător de putere între părțile în luptă influențează viața de stat mai mult ca toate paragrafele și mai mult ca toate condițiile din viața publică, mai mult ca toate normele fixe de conduită înscrise în legi. Din aceste motive, atunci când existența statului e în joc, acei care poartă răspundere pentru destinele unui stat nu stau la îndoială când au de ales între un articol din Constituție și salvarea statului, între lege și viața statului.³² Pe de altă parte, constituționalistul considera că este important să se mențină o sumă de principii de drept constituțional, coordonate și sistematizate, care formează o doctrină și care pot fi găsite, de exemplu, în orice manual de drept constituțional englez de la sfârșitul secolului al XVII-lea, cu toate că „... Anglia de azi și Anglia de acum 200 de ani sînt două țări cu totul deosebite”.³³ În condițiile respectării stricte a unor principii fundamentale, constituția într-un stat asigură desfășurarea luptei între diferite forțe politice reale în modul cel mai pașnic și stabilirea echilibrului fără zguduiri și catastrofe, – considera constituționalistul.³⁴ Aceste idei prezintă și astăzi un mare interes pentru înțelegerea unor manifestări ale dreptului constituțional în societățile tranzitive, la care se referă cu diferite ocazii și specialiștii din țara noastră, apreciind în general Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 drept Constituția perioadei de tranziție³⁵ sau relevînd că unele instituții ale dreptului constituțional, în special cea a drepturilor omului, constituie o dimensiune aparte pentru o societate în tranziție, cum este Republica Moldova.³⁶ Vom nota următoarea viziune asupra specificului evoluției fenomenului constituțional în societate, aparținînd Președintelui Curții Constituționale Dumitru Pulbere: „Fiind un fenomen social dinamic, dreptul este supus schimbărilor care se produc în societate. Normele și principiile constituționale nu fac excepție de la această regulă, deoarece ele reprezintă norme de drept. Din punct de vedere politic, orice Constituție exprimă realitățile politice existente la momentul adopțării sale. Dacă au loc schimbări profunde în domeniul relațiilor sociale, este firesc să se modifice și Constituția. În caz contrar ea devine un obstacol serios în calea progresului social și politic al statului”.³⁷

În societatea noastră astăzi se poartă dispute științifico-practice cu privire la necesitatea și oportunitatea modificării Constituției Republicii Moldova, în special, sub aspectul înzestrării cetățenilor cu dreptul de a sesiza expres Curtea Constituțională în cazurile încălcării concrete și evidente a drepturilor și libertăților fundamentale și cu privire la acordarea tuturor instanțelor judecătorești a dreptului de a sesiza Curtea Constituțională privind excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice. Fără a ne referi la fondul chestiunii, care necesită o abordare aparte, vom vorbi aici cu titlu de relatare despre convingerea științifică a lui Constantin Stere referitor la superioritatea unei Constituții și consecințele de ordin formal, care decurg din această superioritate – modul deosebit de votare și modificare a Constituției de către o adunare constituantă sau prin intermediul unui plebiscit.³⁸

După o expunere și analiză detaliată a multiplelor probleme științifico-practice din domeniul dreptului constituțional, profesorul Constantin Stere dă în cadrul unei prelegeri o definiție a constituției mult mai amplă decât cea inițială: „... sub numele de constituție se înțelege o lege, care organizează puterile statului, diferitele puteri ale statului și care stabilește principiile generale de funcționare a organelor statului și formează garanțiile drepturilor cetățenești. ...Sensul adevărat al acestui cuvînt e acea lege, care stipulează condițiile, în care o națiune, un popor înțelege să-și delege puterea, fiindcă veți vedea că în dreptul nostru constituțional și, se poate spune, în dreptul constituțional în genere s-a impus concepția că puterea supremă a statului, acel element caracteristic al statului în statele europene, aparține națiunii”.³⁹

Din acest punct de vedere, constituția este pentru Constantin Stere o lege, care se deosebește de toate celelalte legi, în primul rînd, prin faptul că ea e ridicată deasupra puterii legislative ordinare. Și profesorul explică superioritatea unei constituții forului legislativ obișnuit în modul următor: deoarece puterea legislativă își are temeiul și izvorul în constituția însăși, nu se poate admite schimbarea constituției de puterea legislativă, care însăși se bazează pe această constituție. „Votarea constituției se face întotdeauna de un organ legislativ deosebit, de o constituantă, și modificarea ei de asemenea cere intervenția unui alt organ”, – susține profesorul.⁴⁰ Aceste proceduri specifice au, după Constantin Stere, nu numai rostul filosofic de a confirma caracterul de pact social fundamental al constituției, ci și „... un scop practic foarte însemnat, de a pune constituția la adăpostul fluctuațiilor trecătoare ale opiniei publice, de a da constituției oarecare rigiditate, pentru ca viața de stat să aibă un cadru mai rigid, mai puțin flexibil”.⁴¹

Este bine cunoscut faptul că, în calitatea sa de om politic, Constantin Stere întotdeauna a pledat nu doar pentru adunarea constituantă, ci și pentru plebiscit,

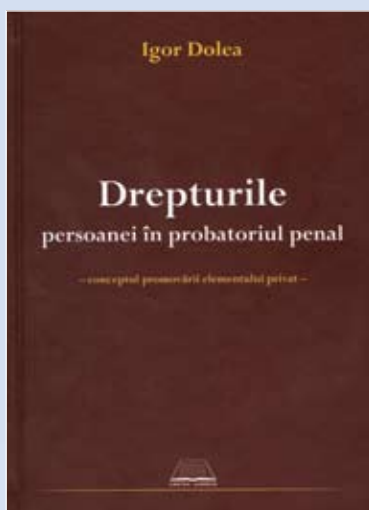
referendum legislativ ca atare. În *Expunerea de motive* la lucrarea *Anteproiect de Constituție, întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănesc* (1922), constituționalistul menționează: „Chiar adversarii plebiscitului legislativ și ai inițiativei populare nu pot tăgădui rolul lor educativ. Masele populare, chemate să se pronunțe asupra marilor probleme de organizare și de cîrmuire a țării, își dau mai bine seama de datoriile lor cetățenești și de răspunderea pe care o poartă față de generațiile viitoare”.⁴² Faptul că în procesul adoptării Constituției Uniunii Europene s-a mers de două ori anume pe calea referendumului, inclusiv în statele, în care legislația permite adoptarea unui asemenea act de către forul legislativ, precum și în țările, în care rezultatul negativ al referendumului în cauză era ușor prognozabil, este o confirmare mai mult decît elocventă a actualității ideilor steriene cu privire la referendum, precum și un exemplu demn de urmat în ceea ce privește respectarea opiniei poporului privitor la cele mai importante probleme din viața societății.

În contextul dat ne exprimăm opinia că, cel puțin, în problema majoră a înzeestrării cetățenilor cu dreptul de a sesiza expres Curtea Constituțională în cazurile încălcării concrete și evidente a drepturilor și libertăților fundamentale, o consultare a opiniei societății civile, posibil, și pe calea desfășurării unui referendum, poate acorda un suport real în procesul adoptării deciziei și garanta conformitatea deciziei respective opiniei poporului. În ce privește instituirea unei garanții de valoare juridică supremă în apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, considerăm că părerea membrilor societății în problema dată este de importanță decisivă. Cu atît mai mult că, la timpul respectiv, proiectul de lege, care prevedea modificările necesare în scopul investirii cetățenilor cu un asemenea drept și a Curții Constituționale cu atribuția corespunzătoare, fiind luat în dezbatere în Parlamentul Republicii Moldova și supus votului, nu a întrunit numărul necesar de voturi și nu a fost adoptat, iar discuțiile pe marginea acestei probleme continuă și astăzi. Rolul educativ al unei asemenea consultări este evident, desfășurarea oricărui referendum presupunînd ample dezbateri publice în problema respectivă, iar problema garantării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului este una în continuare actuală pentru societatea noastră. În plus, în urma unei eventuale consultări a opiniei publice în chestiunea dată, poate căpăta un contur real impresia noastră despre legitimitatea înaltului for constituțional al țării în opinia membrilor societății.

Acestea fiind spuse, în final nu ne rămîne decît să menționăm **actualitatea covîrșitoare și importanța teoretico-practică incontestabilă a ideilor lui Constantin Stere în materie de constituție și constituționalism și să ne exprimăm încă o dată convingerea că în persoana marelui nostru înaintaș știința noastră are un savant clasic de notorietate europeană.**

Referințe:

1. Z.Ornea. *Viața lui Constantin Stere*. Vol.I. – Chișinău, 2005, p.332.
2. C.Stere. *Curs de drept constituțional (Litografiat)*, 1910, Biblioteca Academiei de Științe a României, p.266-267.
3. T.Drăganu. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. Vol.I. – București, 1998, p.32.
4. C.Călinoiu, V.Diculescu. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediție revăzută și completată. – București, 2005, p.30, 35.
5. *A se vedea*: I.Guceac. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol.I. – Chișinău, 2001, p.8; T.Cîrnaț. *Drept constituțional*. – Chișinău, 2004, p.32.
6. *A se vedea*: C.Stere. *Curs de drept constituțional*, p.47.
7. *Ibidem*, p.658.
8. *Ibidem*, p.48.
9. *Ibidem*, p.449.
10. *Ibidem*, p.434.
11. *Ibidem*, p.444.
12. *Ibidem*, p.210.
13. *Ibidem*, p.46-47.
14. *Ibidem*, p.47.
15. *Ibidem*, p.76.
16. *Ibidem*, p. 49–50.
17. *Ibidem*, p.50.
18. *Ibidem*, p.90.
19. *Ibidem*, p.99.
20. *Ibidem*, p.96-97.
21. *Ibidem*, p.100-101.
22. *Ibidem*, p.104.
23. *Ibidem*, p.103.
24. *Ibidem*, p.114.
25. *Ibidem*, p.116.
26. *Ibidem*, p.127.
27. *Ibidem*, p.130.
28. *Ibidem*, p.132, 137.
29. *Ibidem*, p.139.
30. *Ibidem*, p.52.
31. *Ibidem*, p.53.
32. *Ibidem*, p.58, 59.
33. *Ibidem*, p.60.
34. *Ibidem*, p.67.
35. *A se vedea*: V.Crețu. *Ocotirea egală a tuturor formelor de proprietate – principiu constituțional de reglementare juridică a economiei în Republica Moldova // Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Științe juridice. Serie nouă, nr.4. Proprietatea și reglementarea ei juridică*. – Chișinău, 2000, p.21.
36. *A se vedea*: V.Șterbeț. *Un promotor consecvent al reformei judiciare și de drept*. – În: *Reforma judiciară și de drept în Republica Moldova: Realizări, probleme, perspective*. – Chișinău, 2005, p.43.
37. D.Pulbere. *Ne aliniem la standardele constituționalismului modern (14 ani de la intrarea în vigoare a Constituției) // Justiția Constituțională*, 2008, nr.4, p.12.
38. C.Stere. *Curs de drept constituțional*, p.279.
39. *Ibidem*, p.274-275.
40. *Ibidem*, p.277.
41. *Ibidem*, p.279.
42. *Anteproiect de Constituție întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănesc cu o expunere de motive de C.Stere*. – București, 1922, p.68-69.

Igor DOLEA

Drepturile persoanei în probatoriul penal – conceptul promovării elementului privat. – Chișinău: Cartea Juridică, 2009. – 416 p.

Prezenta monografie are valoarea unei prompte angajări plenare a autorului în tratarea subiectului privind drepturile persoanei în probatoriul penal.

Structurată în 4 capitole, materia cuprinsă în ele este compartimentată în paragrafe, care, deși luate în parte abordează diverse aspecte, laolaltă formează un tot unitar, o identitate absolută a lucrării.

În Capitolul I, intitulat **Concepte generale de protecție a drepturilor în justiția penală**, autorul analizează evoluția în spațiu și în timp a noțiunilor de morală și drept, tratează mecanismele de protecție a drepturilor persoanei în probatoriul penal, esența probatoriului în contextul unui proces echitabil. Sub

aspect teoretic sînt analizate noțiunea de *adevăr*, regula *fructul pomului otrăvit*, principiul *legalității în administrarea probelor*. Finalizează acest capitol cu secțiunea, în care sunt abordate prezumțiile ca instrument de protecție a drepturilor persoanei în probatoriul penal.

Capitolul II al monografiei este axat pe **mecanismele de asigurare a drepturilor persoanei acuzate**. În cuprinsul acestuia sînt tratate drepturile acuzatului în cadrul probatoriului penal, un compartiment aparte constituind dreptul la tăcere. Tot aici sînt specificate elementele principiului egalității.

Capitolul III avînd titulatura **Asigurarea drepturilor persoanei prejudiciate în cadrul probatoriului** cuprinde 3 secțiuni, în care autorul abordează: conceptul de victimă în aspect procesual; dimensiunile oficialitate și disponibilitate în asigurarea drepturilor persoanei prejudiciate; conceptul de justiție restitutorie în perspectiva protecției drepturilor prejudiciate.

Capitolul IV are ca subiect de cercetare **mijloacele procesuale de asigurare a drepturilor martorului în cadrul probatoriului penal**. Finalizîndu-și investigația, autorul pune accentul pe asistența juridică a martorului în cadrul probatoriului, specifică imunitățile și privilegiile acestuia, considerînd protecția ca element de asigurare a drepturilor martorului.

De o importanță incontestabilă sînt recomandările generalizate în Postfață, autorul susținînd că, deși legislația procesual penală în aspect general se conformează standardelor europene, ea necesită totuși unele reformări.

Consider că prezenta monografie se înscrie reușit în sfera investigațiilor juridice valoroase, traiectoria acesteia cuprinzînd elemente distincte, prin a căror abordare Igor Dolea s-a străduit să dea răspuns solicitărilor unui cititor de calitate.

Sergiu Brînză,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef Catedră Drept Penal și Criminologie a USM

AFORISME ȘI MAXIME CELEBRE

Justiția e ca aritmetica, unde, dacă lipsește verificarea, nu se poate afirma ca a fost exact calculul.

Giuseppe Rovani

Unde interesul dictează, acolo nu există adevăr.

Mihai Eminescu

Cei absenți nu au niciodată dreptate.

Proverb francez

Am observat că tot timpul îndurarea aduce rezultate mai bune decât justiția strictă.

Abraham Lincoln

Cînd dreptatea piere, nu mai este nimic care să poată da preț vieții oamenilor.

Immanuel Kant

Bunăvoința ne face mai mulți prieteni decât bogăția și ne aduce mai multă încredere decât puterea.

François Fenelon

A cunoaște este a-ți aduce aminte..

Platon

Fii aspru cu cei nătîngi, dar apără pe cei blînzi și buni.

Mihail Cogălniceanu

Nu judeca oamenii după cei cu care se adună. Nu uitați că Iuda avea amici ireproșabili.

Ernest Hemingway

Nu există ceva mai bun pentru un stat decât legi bine alcătuite.

Euripide

Realizez odată mai mult că cel mai puternic resort al activității este inima. Cine spune contrariul, nu cunoaște natura umană..

Nicolae Titulescu

E în natura oricărei dorințe să se stingă dacă nu e hranită cu speranță.

Helvetius

Mijloacele supreme ies din hotărîrile supreme.

Victor Hugo

Mintea celui înțelept este pentru el putere, zid și armă.

Pitagora

Este înțelept nu acel care se întristează de ce îi lipsește, ci acel care se bucură de ce are.

La Fontaine

Simțul datoriei e cea mai luminoasă dovadă de sănătate a unui suflet.

Nicolae Iorga

COLECȚIE DE CARTE DIDACTICĂ PENTRU AUDIENȚII INJ

Institutul Național al Justiției beneficiază astăzi de asistența Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (Proiectul „Consolidarea capacității instituționale a INJ”). În cadrul lui este elaborată seria *Suporturi de curs* adresată audiențelor INJ – candidați la funcțiile de judecător și de procuror.

Seria *Suporturi de curs* cuprinde următoarele titluri:

- Drept penal (**Cartea I**);
- Drept procesual penal; Conducerea și efectuarea urmăririi penale de către procuror (**Cartea II**);
- Drept civil; Drept succesoral; Drept funciar; Dreptul muncii; Dreptul familiei (**Cartea III**);
- Drept procesual civil; Intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile; Proceduri necontencioase în procesul civil (**Cartea IV**);
- Procedura și practica CEDO și alte tratate obligatorii pentru Republica Moldova; Drept comunitar (**Cartea V**);
- Etica și deontologia profesională a judecătorului (**Cartea VI**);
- Calificarea infracțiunilor; Proceduri speciale în procesul penal; Administrarea cauzelor de către judecătorul de instrucție (**Cartea VII**);
- Administrarea cauzelor de contencios administrativ; Administrarea cauzelor contravenționale (**Cartea VIII**);
- Metodologia întocmirii actelor procesual civile; Metodologia întocmirii actelor procedurale penale în faza de judecată; Metodologia întocmirii actelor procedurale contravenționale; Întocmirea actelor procedurale în faza de urmărire penală (**Cartea IX**);
- Tactica criminalistică; Activitatea operativă de investigații (**Cartea X**);
- Justiția juvenilă; Instituția probațiunii în sistemul de drept al Republicii Moldova; Medierea penală (**Cartea XI**);
- Protecția proprietății intelectuale; Drept concurențial; Procedura insolvenței (**Cartea XII**);
- Comunicarea persuasivă; Retorica și arta comunicării (**Cartea XIII**);
- Psihologia judiciară; Medicina legală (**Cartea XIV**);
- Investigații financiar-economice; Prevenirea, investigarea și sancționarea corupției, spălării banilor și finanțării terorismului (**Cartea XV**);
- Dreptul mediului (**Cartea XVI**);
- Limba engleză (nivel intermediar/nivel avansat) (**Cartea XVII**);
- Limba franceză (nivel intermediar/nivel avansat) (**Cartea XVIII**);
- Participarea procurorului în instanța de judecată; Organizarea activității organelor Procuraturii (**Cartea XIX**);
- Tehnologii informaționale (**Cartea XX**).

Sîntem profund recunoscători Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD Moldova) pentru susținerea acordată la elaborarea și publicarea seriei „Suporturi de curs” în cadrul Proiectului sus-menționat.

Aducem mulțumiri și Programului Preliminar de Țară al „Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare pentru sprijinul acordat la editarea suportului de curs „Etica și deontologia profesională a judecătorului” și Proiectului Comun al Comisiei Europene și Consiliului European contra corupției, spălării banilor și finanțării terorismului (MOLICO 2006-2009) – pentru editarea suportului de curs „Prevenirea, investigarea și sancționarea corupției, spălării banilor și finanțării terorismului”.

Prezenta publicație este finanțată de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD Moldova)

Opiniile exprimate în această Publicație nu reflectă neapărat opiniile oficiale ale Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova.

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) reprezintă rețeaua globală de dezvoltare a Națiunilor Unite, care promovează schimbarea și conectează țările la informații, experiența și resursele necesare pentru a ajuta oamenii să-și construiască o viață mai bună.